

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı

Sanat ve Tasarım Bilim Dalı

**GRAFİK SANATLARDA AFİŞ TASARIMINDA LİTOGRAFİ
KULLANILAN ÖRNEKLERİN İNCELENMESİ VE YENİ
TASARIMLAR**

Gözde ERFİDAN

Doç. Dr. Filiz ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2024

GRAFİK SANATLARDA AFİŞ TASARIMINDA LİTOGRAFI KULLANILAN
ÖRNEKLERİN İNCELENMESİ VE YENİ TASARIMLAR

Gözde ERFİDAN

Doç. Dr. Filiz ÖZTÜRK

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı
Sanat ve Tasarım Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2024

KABUL VE ONAY

Gözde ERFİDAN tarafından hazırlanan ‘‘Grafik Sanatlarda Afiş Tasarımında Litografi Kullanılan Örneklerin İncelenmesi ve Yeni Tasarımlar’’ başlıklı bu çalışma, 04.11.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ahu Simla DEĞERLİ (Başkan)

Doç. Dr. Filiz ÖZTÜRK (Danışman)

Prof. Dr. Semra ÇEVİK

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

04/11/2024

Gözde ERFİDAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Doç. Dr. Filiz ÖZTÜRK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gözde ERFİDAN

ÖN SÖZ

Litografi, geleneksel baskı teknikleri arasında en yaygın kullanılan tekniklerden biridir. Tekniği incelediğimizde elle çizime en yakın teknik olmasından dolayı görsel zenginliği ve tercih edilebilirliğinin oldukça yüksek olduğu görölmektedir. Bu çalışma; litografinin tarihçesinden, kullanım alanlarından, Dünyada ve Türkiye’de öne çıkan atölyelerden, bahsetmekte ve grafik sanatlarda litografi tekniği ile üretilmiş afiş örneklerinden ve yeni uygulamalardan oluşmaktadır.

Öncelikle, tez çalışmam süresince ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi, birikim ve tecrübeleri ile tüm desteğini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Filiz ÖZTÜRK’e, araştırmama sağladıkları veri ve katkılarla anlam katan çok kıymetli Prof. Dr. Atilla ATAR, Doç. Dr. İsmail KESKİN, Dr. Öğr. Üyesi İrfan OKAN, Doç. Dr. Gökçe AYSUN KILIÇ, Doğu GÜNDOĞDU, Ahmet SARI, Hülya CAN, Dilara YİĞİTASLAN’a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca tez çalışmam süresince sabrını ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Öğr. Gör. Ali ERFİDAN’a, akademik hayatını örnek aldığım ablam Dr. Gülşah GÜLER’e ve aileme sonsuz teşekkür ederim.

Gözde ERFİDAN

Ardahan, 2024

ÖZET

ERFİDAN, Gözde. *Grafik Sanatlarda Afiş Tasarımında Litografi Kullanılan Örneklerin İncelenmesi ve Yeni Tasarımlar*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2024.

Litografinin özgün baskı sanatlarının başında geldiği ve birçok sanat ve tekniğe ilham kaynağı olduğu bilinmektedir. Litografi tekniğinin grafik sanatlar alanında kullanımı ve afiş üretimi üzerine gerçekleştirilen çalışmada; ilk bölümde litografi sanatının tanımı ve tarihçesi, kullanım alanları ile dünyadan litografi atölyeleri incelenmiştir. Litografi teknikleri detaylarıyla aktarılmış, araç, gereç ve materyaller ile teknik özellikleri işlenmiştir. Bu kısımda özellikle geleneksel litografiden yola çıkıp günümüz litografisine doğru teknik bir yolculuk planlanmıştır. Literatür incelenerek gerçekleştirilen çalışma neticesinde litografinin iletişim tekniği, sanat ve çoğaltım yöntemi gibi farklı amaçlarla tarihten bu yana yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde litografi eserleri ve afişler incelenmiş, eserler ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Türkiye’de günümüze dek varlığını sürdüren ve yeni kurulmuş olan akademik, sanatsal, ticari ve hobi amaçlı litografi atölyeleri olduğu bilinmektedir. Üçüncü bölümde Türk litografisi hakkında bilgi verilmiş, litografi atölyeleri hakkında içerikler sunulmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye’de yer alan litografi atölyelerinin mevcut durumunu disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma içerisinde elde edilen bulgulara bakıldığında genel olarak Litografi sanatının popülerliğinin arttığı, atölye ortamlarının iyileştiği gibi yorumların yanı sıra materyal teminindeki güçlüklerin giderilmesi ve atölye sayısının çoğaltılması konusuna yapılan vurgular da ön plana çıkmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise yeni uygulamalara yer verilmiştir. Uygulama sürecine dair bilgiler, tasarımlar ve yapılan çalışmaların görüntüleri bu bölümde paylaşılmıştır. Uygulamalarda Balıkesir ilinin tarihi yapıları ele alınmış ve yapılan çalışmalarda tarihten bugüne üretilmiş litografi eserlerinden esinlenilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Litografi, Grafik Sanatlar, Afiş, Tasarım, Litografi Atölyeleri

ABSTRACT

ERFİDAN, Gözde. *Examination of Poster Design Examples Using Lithography in Graphic Arts and New Designs*, Master's Thesis, Ardahan, 2024.

It is known that lithography is one of the most original printing arts and has been a source of inspiration for various types of arts and techniques. First part of the study that has been conducted in regards to the use of lithography technique in the field of graphic arts and poster production examines the meaning and history of the lithography art, the areas it is used and lithography workshops from around the globe. In this study, lithography techniques are thoroughly explained, tools, equipment, materials and technical features are processed. This section especially stands out due to the fact that it has planned today's technical journey from traditional lithography to today's lithography. Examination of literature throughout the study have shown that lithography has been widely used since the beginning of history for different purposes such as communication techniques, art and reproduction method.

In the second part of the study, lithographic works and posters were examined, and information about the works was provided. It is known that there are newly established academic, artistic, commercial and hobby lithography workshops in Turkey. In the third part, information about Turkish lithography has been provided and contents about lithography workshops were presented. Further than these are search with an interdisciplinary approach was conducted in order to reveal where lithography workshops stand now in Turkey. The research findings has shown that not only there is an increase in the popularity of the art of lithography in general but there is also an improvement of the workshop surroundings. There are additional comments that emphasis on eliminating the difficulties in obtaining materials and increasing the number of workshops.

In the fourth part of the study, new applications were included. Information about the implementation process, designs and visuals of the work done are presented in this section. Historical buildings of Balıkesir has been discussed and the studies were inspired by the lithography works produced from the past till today.

Keywords:

Lithography, Graphic Arts, Poster, Design, Lithography Workshops

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
LİTOGRAFINİN TANIMI, TARİHÇESİ, KULLANIM ALANLARI VE ATÖLYELER	3
1.1. LİTOGRAFINİN TANIMI VE TARİHÇESİ	3
1.2. LİTOGRAFINİN KULLANIM ALANLARI	6
1.2.1. Kitap, Dergi ve Gazeteler	7
1.2.2. Afiş, Reklam ve Basılı Materyaller	8
1.3. LİTOGRAFI ATÖLYELERİ	9
1.3.1. Geleneksel Litografi Atölyeleri	13
1.3.2. Sanat Atölyelerinde Litografi ve Yeni Yaklaşımlar	14
1.3.3. Dijital Litografi Atölyeleri	15
1.4. LİTOGRAFI TEKNİKLERİ VE MATERYALLER	18
1.4.1. Geleneksel Litografi Teknikleri	18
1.4.1.1. Taş Üzerine Uygulamalar	19
1.4.1.2. Ahşap Üzerine Uygulamalar.....	21
1.4.1.3. Metal Üzerine Uygulamalar.....	22
1.4.2. Dijital Litografi Teknikleri	23
1.4.2.1. Dijital Baskı Makineleri	24
1.4.2.2. Lazer Uygulamaları	25

1.4.3. Kullanılan Araç-Gereç Materyaller ve Özellikleri	27
1.4.3.1. Materyaller ve Kimyasal Özellikleri	27
1.4.3.2. Araç ve Gereçler	28
2. BÖLÜM.....	30
GRAFİK SANATLARDA LİTOGRAFI TEKNİĞİ İLE ÜRETİLMİŞ AFİŞLERİN	
İNCELENMESİ	30
2.1. ÜNLÜ LİTOGRAFI ESERLERİ VE AÇIKLAMALARI	30
2.2. LİTOGRAFI KULLANILARAK ÜRETİLMİŞ AFİŞLER.....	39
3. BÖLÜM.....	47
TÜRKİYE'DE LİTOGRAFINİN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZDE LİTOGRAFI	
UYGULAMALARI YAPAN ATÖLYELERDEN ÖRNEKLER	47
3.1. TÜRKİYE'DE LİTOGRAFINİN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ	47
3.1.1. Türk Litografi Sanatının İlk Dönemleri	47
3.1.2. Hoca Ali Rıza ve İlk Litografi Atölyesi	47
3.1.3. Cumhuriyet Döneminde Litografinin Gelişimi	48
3.2. TÜRKİYE'DE LİTOGRAFI UYGULAMALARI YAPAN	
ATÖLYELER VE SANATÇILARDAN ÖRNEKLER.....	50
3.2.1. Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler	51
3.2.2. Litografi Sanatı, Atölyeler ve Sanatçı Görüşleri	52
3.2.2.1. Atilla ATAR	53
3.2.2.2. İsmail KESKİN.....	57
3.2.2.3. İrfan Mustafa OKAN	63
3.2.2.4. Gökçe Aysun KILIÇ.....	66
3.2.2.5. Hülya CAN	69
3.2.2.6. Doğu GÜNDOĞDU	72
3.2.2.7. Ahmet SARI	77
3.2.2.8. Dilara YİĞİTASLAN	81
4. BÖLÜM.....	84
YENİ UYGULAMALAR	84
4.1. YENİ UYGULAMALAR	84
4.1.1. Araştırma, Değerlendirme ve Tasarım Süreci	84
4.1.2. Uygulama Süreci	85

4.1.3. Elde Edilen Eserler	89
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	98
EKLER	104
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU FORMU	104
EK 2. ETİK KURUL İZİN FORMU	105
ÖZ GEÇMİŞ	106

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

CAD	Computer Aided Design – Bilgisayar Destekli Tasarım
CNC	Computer Numeric Control – Sayısal Kontrollü Makineler
İMOGA	İstanbul Museum of Graphic Arts – Grafik Sanatlar Müzesi
TİPO	Tipografi
ÜNİ	Üniversite
YY	Yüzyıl

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	52
---	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Resim 1. Prang's Aidsfor Object Teaching. Lithographer. 1874. Louis Prang.....	10
Resim 2. Atelier Mourlot Paris, c. 1950. Courtesy Galerie Mourlot	11
Resim 3. Bauhaus Tasarım Atölyeleri	12
Resim 4. 1970 yılında Tamarind Litografi Atölyesi	13
Resim 5. Litografi Taşı	19
Resim 6. Litografi Boya Verme İşleminden Görüntü.....	20
Resim 7. Ahşap Üzerine Litografi Uygulaması Baskı Aşaması	21
Resim 8. Alüminyum Zemin Üzerine Litografi Uygulaması.....	22
Resim 9. Lazer Uygulaması ile Üretilmiş Litografi Plakası	26
Resim 10. Théodore Géricault, Medusa'nın Salı, Litografi, 1820	30
Resim 11. Vincent Van Gogh, Patates Yiyenler, Litografi, 1885.....	31
Resim 12. Emil Nolde, Dansçı, Litografi, 1913.....	32
Resim 13. Hoca Ali Rıza, İstanbul, Litografi, 1918	33
Resim 14. Kathe Kollwitz, Filizlenecek Tohumlar Gömülmemelidir, 1942	34
Resim 15. M. C. Escher, Çizen Eller , Litografi, 1948	35
Resim 16. M. C. Escher, İzafiyet, Litografi, 1953	36
Resim 17. Fevzi Karakoç, İsimsiz, Litografi, 1989	37
Resim 18. Nükhet Atar, Litografi, 2011	38
Resim 19. Henri de Toulouse-Lautrec, Moulin Rouge, Litografi, 1891.....	39
Resim 20. Henri de Toulouse-Lautrec Divan Japonais, Litografi, 1893	40
Resim 21. Aubrey Beardsley, Theatre, A Comedy of Sighs, Litografi, 1894	41
Resim 22. Alphonse Mucha, Gismonda, Litografi, 1894	42
Resim 23. Kaethe Kollwitz, Asla Tekrar Savaş, Litografi, 1894.....	43
Resim 24. Jules Cheret, Folies Bergerei La Fuller Afişi, Litografi, 1897	44
Resim 25. Alfred Leete, Lord Kitchener Wants You, Litografi, 1914	45
Resim 26. James Montgomery Flagg, I Want You Afişi, Litografi, 1917.....	46
Resim 27. Atilla ATAR	53
Resim 28. Atilla ATAR – Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm.....	54
Resim 29. 1988 Ah Güzel İstanbul, Atilla ATAR, Litografi, 50x64 cm. (Ödüllü)	56
Resim 30. İsmail KESKİN.....	58

Resim 31. İsmail KESKİN'in Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm.....	59
Resim 32. İsmail Keskin, Litografi, 2012	60
Resim 33. İsmail Keskin, Litografi, 2014	62
Resim 34. İrfan Mustafa OKAN	63
Resim 35. İrfan Okan, Öteye Bakmak, Litografi, 2004.....	64
Resim 36. Gökçe Aysun KILIÇ	66
Resim 37. Gökçe Aysun KILIÇ'in Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm.....	67
Resim 38. Gökçe Aysun KILIÇ, Empati III, 2022, Gravür, 50*70 cm	68
Resim 39. Hülya CAN	69
Resim 40. Hülya CAN, Litografi, 2021	70
Resim 41. Hülya CAN, Litografi, 2021	72
Resim 42. Doğu GÜNDOĞDU	73
Resim 43. DOU Print Studio'dan Bir Görünüm	74
Resim 44. Doğu Gündoğdu Atölye Çalışmaları Esnasında Bir Görünüm.....	75
Resim 45. Doğu Gündoğdu, Litografi, 2019.....	76
Resim 46. Doğu Gündoğdu, Litografi, Otoportre, 2019	77
Resim 47. Ahmet SARI	78
Resim 48. Ahmet SARI Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm	78
Resim 49. Ahmet SARI, Judges, Litografi, 53x78 cm	79
Resim 50. Ahmet SARI, Crime Scene Investigation, Litografi, 60x75 cm.....	80
Resim 51. Dilara YİĞİTASLAN	81
Resim 52. Balıkesir'in Tarihi Yapıları Fotoğraf Çekimleri	84
Resim 53. Tasarımın Metal Zemin Üzerine Aktarımı	85
Resim 54. Asit İndirme İşlemi	86
Resim 55. Boya Karma İşlemi ve Merdaneye Boya Alımı.....	87
Resim 56. Plaka Üzerine Merdane Yardımıyla Boya Verme İşlemi	87
Resim 57. Kağıda Baskı Alma İşlemi	88
Resim 58. Tarihi Şadırvan, Balıkesir, Litografi, 35x50, 2024.....	89
Resim 59. Balıkesir Tren Garı, Litografi, 35x50, 2024	90
Resim 60. Kuva-yı Milliye Müzesi, Balıkesir, Litografi, 35x50, 2024	90
Resim 61. Meydan Şadırvanı, Balıkesir, Litografi, 35x50, 2024	91
Resim 62. Tarihi Saat Kulesi, Balıkesir, Litografi, 35x50, 2024.....	92

Resim 63. Ali Hikmet Paşa Meydanı, Balıkesir, Litografi, 35x50, 2024 93

GİRİŞ

Litografinin ilk başlangıcına baktığımızda farklı görüşler olsa da literatürde çoğunlukla Alois Senefelder'in buluşundan bahsedildiği görülmektedir. Senefelder, başlangıçta bir süre kimyasallarla denemeler yaparak sonucunda litografi baskıyı bulmuş ve günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Litografi keşfinden itibaren ilk zamanlar ticari amaçlar doğrultusunda kullanılmış olsa da sonrasında genel itibari ile sanatsal çalışmalarda kullanılmıştır. Litografi tekniğinin bulunuşundan sonra hızla yaygınlaştığı bilinmektedir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler, sanat dünyasına da yansımıştır. Fransa ve Almanya'da sanatçıların çalışmalarında sıkça litografi kullanmaları ve atölyelerin kurulması sanat dünyasında önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir.

Litografi tekniği ile baskı, düz kireç taşı üzerine yapılan uygulamanın ardından yağ ve suyun birbirini itmesi sonucu oluşmaktadır. Litografi tekniği taş üzerine uygulanması anındaki malzeme çeşitliliği ve yöntem farklılıkları açısından oldukça zengin olmasından kaynaklı olarak sanatçıyı özgürleştirmektedir. Sanatçıya güçlü görseller oluşturma imkânı sağlayan ve zengin teknik çeşitliliğe sahip olan teknik, günümüzde de sıkça kullanılmaktadır.

Gün geçtikçe renkli litografi denemeleri çoğalmış ve birçok kullanım alanını beraberinde getirmiştir. Bu uygulamalardan biri de grafik sanatlar ve tanıtım uygulamalarıdır. İngiltere'de uygulanmaya başlayan afiş baskıları dünyanın birçok yerinde üretilmeye başlanmıştır. Litografinin gelişim süreci geride bırakıldığında dünyaca ünlü sanatçılar farklı atölye ve ortamlarda, özgün uygulama tekniklerini kullanarak önemli eserler ortaya koymuştur.

Sanatsal çalışmaların yanı sıra litografinin günlük hayatın birçok yerinde kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle baskı ve çoğaltma tekniği olarak kullanılması, toplumun önemli bir ihtiyacına cevap vermiştir. Baskı tekniklerinin gelişmeye ve değişmeye açık yöntemler olmasından kaynaklı teknolojik gelişmeler doğrultusunda kolaylıkla uyum sağlayabilmektedir. Bu sebeple baskı teknikleri her dönemde var olmuştur.

Litografi tekniği ile üretilen afiş ve reklam çalışmaları büyük ses getirmiştir. Bu sebeple literatürde litografiden, afiş üretiminde dönüm noktası olarak bahsedildiği görülmektedir. Afiş, broşür gibi reklam değeri yüksek çalışmaların sık bir şekilde

kullanıldığı dönemde ünlü sanatçıların afiş tasarımlarında litografi tekniği kullanmasının, sanat dünyasına damga vurmasına sebebiyet vermesi kaçınılmaz olmuştur. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte farklı disiplinlerin tekniğe katkıları, afiş üretiminde önemli ilerleme sağlanmasının da yolunu açmıştır. Nitekim afişlerin hem tasarımında hem üretiminde hem de çoğaltılmasında litografi tekniği kullanılmıştır. Ticari alanda da teknoloji ile birleşip çoğaltma tekniği olarak kullanılması litografi tekniğinin yaygın kullanımını da beraberinde getirmiştir.

Litografi tekniği ile üretilen eserlerin çoğalmasından anlaşılacağı üzere, atölyelerin yaygınlaştığı, özellikle akademide güzel sanatlar bünyesinde litografi atölyelerinin kurulduğu ve özel atölyelerin de eser üretimine uygun hale getirildiği görülmektedir.

Öncelikle Avrupa'da başlayan litografi ilgisi ve atölyeler, dünyanın pek çok yerine yaygınlaşmıştır. Türkiye'de de benzer bir durum mevcuttur. Geçmişten bu yana litografinin kullanıldığı bilinmekle birlikte yaygınlaşma noktasında Hoca Ali Rıza ile önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Bu dönemden sonra akademide, sanat hayatında atölyeler var olmuş, litografi eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Halen bir çok üniversitede güzel sanatlar fakültelerinin baskı sanatları bölümleri vasıtasıyla akademik eğitim devam ettirilmektedir.

1. BÖLÜM

LİTOGRAFINİN TANIMI, TARİHÇESİ, KULLANIM ALANLARI VE ATÖLYELER

1.1. LİTOGRAFINİN TANIMI VE TARİHÇESİ

Özgün baskı sanatlarından biri olan litografi tekniği, düz bir zemin üzerinde yağ ve su bileşenlerinin itici kuvvetini kullanma prensibine dayanmaktadır. Litografi, en basit haliyle aynı özelliklere sahip olmasının yanında farklı teknikler ile çalışılması mümkün olan bir baskı türüdür. Litografinin mucidi Alois Senefelder, ailesinin kaybı ile birlikte akademideki çalışmalarını tamamlayamamış olup tiyatro çalışmaları ve müzik alanındaki eserleri ile bilinmektedir. Yazmış olduğu besteleri ve eserleri çoğaltmak amacıyla kimyasal bileşenleri kullanarak baskı denemeleri yapmış ve bu denemelerin sonucunda litografi yöntemini keşfetmiştir.

Litografinin keşfi üzerine bilinen farklı hikayeler varsa da literatüre bakıldığında yoğun görüş Alois Senefelder üzerinde birleşmiştir. Uzunca müddet kimyasalları kullanarak baskı yapabilmek için çalışan Senefelder, çabaları sonucunda litografik baskıyı bulmuş ve günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Bu keşfin öncesinde kaya parçalarının üzerine asit dökerek denemelerin gerçekleştirildiği, buna rapmen doğru bir sonuca ulaşamadığı bilinmektedir. Baverya'da Schmid isimli bir öğretmenin bir ders kitabında asidin taş üzerindeki etkisine dair makaleler kaleme aldığı bilinmektedir. Bu makalelerin ve çalışmaların 1780'li yıllarda yayıldığı ve arttığı, bu yolla çalışmaların hız kazandığı söylenebilir. Fakat teknik açıdan bakıldığında bu denemelerin doğru bir sonuca ulaşamaması, icat niteliğinde görülmediğinden, başarıya ulaşan ilk deneme 1798 yılında Alois Senefelder'e ait uygulama olarak görülmektedir. Bu buluşun gerçekleştirilmesinde ekonomik ve teknik koşulların yetersizliği dolayısıyla Senefelder'in etrafından maddi destek aldığı söylenmektedir. Buluşun başarılı bir sonuç vermesinin ardından İngiltere ve Avusturya'dan buluşunu ileri bir seviyeye ulaştırması için teşviklerin ve desteklerin gelmesi, uygulama açısından litografinin önemini artırmıştır (İlbeyi, 1993).

Teknik anlamda Litografi'den bahsederken ilk buluşun Senefelder'e ait olduğu belirtilmişse de baskının ilk gelişiminin tarih öncesinde olduğu söylenebilir. Nitekim taş, kemik, boynuz gibi materyaller üzerine kazıma yoluyla yapılan ilk betimlemeler, baskı sanatının oyma ile ilgili bölümünün başlangıcı kabul edilebilir. Kayalıklarda yer alan barınaklara, kilden yapılmış tabletlere işlenen yazı, sembol ve mühürler; insanlığın varlığından itibaren bu güne dek ifade yolu olarak taş baskıyı kullandığını ve geliştirdiğini işaret etmektedir (Ayan, 1998).

Litografinin birçok alanda ilk litografi örneği olarak bilinen Alois Senefelder'in kireç ocaklarından ve doğadan elde ettiği taş parçalarını kalıp amaçlı kullandığı bilinmektedir. Önceki çalışmaların aksine oyma ve çukurlaşma olmadan düz zemin ile baskı alınabildiği, verimli bir sonuç için kimyasalların kullanımının etkili olacağı bu buluş ile netlik kazanmıştır. Düz bir satıh üzerine su ve yağ kullanılmış, kimyasal tepkimeler kullanılarak basım uygulamasına geçiş yapılmıştır. Endüstriyel gelişimin ilk basamağı olarak görülebilecek bu yöntem, çoklu baskı için kullanılabilir. Matbaacılık alanında ticari girişimlere de ilham olan bu yöntem, günümüzde gerçekleştirilen ofset baskı modelinin de ilk örnekleri olarak görülebilir. Düzlem haline getirilmiş oymaya uygun bir taş üzerinde gerçekleştirilen bu yöntem, tüm dünyada litografi olarak tanımlanır. İlgili baskı uygulamasında büyük oranda kireçten oluşan sert taşların kalıp olarak kullanıldığı bilinmektedir. (İlbeyi, 1993)

Senefelder'in buluşundan sonra hızla yaygınlaşan litografi sanatının Fransa ve Almanya'daki sanatçıların ortak oluşturduğu çalışmalar ile atölyeler kurularak ticaret ve sanat dünyası anlamında önemli gelişmelere imza atıldığı görülmüştür. Özellikle basılı materyallerin çoğaltılmasında ve iş dünyasında önemli bir yöntem olarak kabul gören taş baskı, ticaretin kolaylaştırıcısı olmuştur. Bunun yanı sıra sektörel olarak bakıldığında başlı başına bir ticari sektör olan ve birçok ihtiyaca cevap veren bir yöntem olduğu söylenebilir.

1800'lü yıllara kadar birçok bölgede ticari amaçla kullanılan litografinin, Fransa'da Losteyrie'nin açmış olduğu atölye ile birlikte sanatsal kullanımına adım atılmıştır. Bu süreçte Paris'te kurulan atölye ün kazanmış, sanat dünyasında litografinin var olmasına altyapı hazırlamıştır. Berry düşesi, Bordeaux dükü gibi ünlü isimlerin dahi uygulamalara katıldığı ve eser icra ettikleri yenilikçi bir sanat alanı, Avrupa'da kabul görmeye başlamış ve dünyanın farklı yerlerinden yankıları görülmüştür (Ayan, 2007).

Literatürdeki farklı kaynaklarda da görüleceği üzere sanatsal düşüncenin hakim olmaya başladığı litografi, başlangıçta büyük sanatçıların eserlerinin kopyaları ile denenmeye başlamış ve toplumun ilgisini kazanmıştır. Gün geçtikçe renkli litografi denemeleri yapılmaya başlanmış ve İngiltere’de uygulanan afiş baskıları renkli olarak Cheret tarafından Paris’te üretilmeye başlanmıştır. Bu da sanatsal etkinliklerin duyurularının yapılmasında da bir sanat dalı olarak litografinin görülmesine katkı sağlamıştır (Erdal, 2022).

Gerçeklik düşüncesinden uzaklaşmadan, sanatta kullanılacak gerçekliği ideal bir yapıya büründürmek, ilgili düzeltmeleri yaparak yansıtmak görüşünün Rönesans döneminde ortaya çıktığı ve topluma mesaj verecek ve beğenisini kazanacak yapıtların ortaya konulması gerekliliğinin önem kazandığı bilinmektedir. Rönesans ile başlayan bu yapı, neoklasik döneme uzanmış ve giderek özümsemiştir (Çiçek, 2016). Bu açıdan bakıldığında gerçekçilik ve akılcılık, rönesans döneminin öne çıkan kavramları arasında yerini almıştır.

Romantizm akımında ise tam olarak rönesans döneminin vurguladığı batı gerçekliğine ve akılcılığa tepki olarak duygu yüklü ve duyarlılığı ön planda tutan eserlerin ortaya çıkmasını, sanatın duygu kavramıyla var olmasını savunan bir düşünce yapısı karşımıza çıkmaktadır. Uzunca dönem varlığını sürdüren bu akım, Avrupa başta olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde sanatın ana düşüncesini ve dolaylı olarak bir çok disiplini etkilemiştir. XVIII. Yüzyılda ortaya çıkan ve yaygınlaşan romantizm, imge gücünü ve hayal dünyasının sanata yansımalarını da özellikleri arasına almıştır (Koç, 2006).

İlgili dönemlerde sanatın felsefi yapısından önemli ölçüde etkilenen ve bu etkinin eserlere yansıdığını gördüğümüz litografi, birçok alanda kullanılmaya devam etmiş ve akımların etkisinde yapıtlar ortaya konulmuştur. Rönesans döneminin sonu ve romantizm akımının başlangıcına denk genel bu süreçte Goya, Diego Velázquez, Toulouse Leutrec gibi sanatçıların ön plana çıktığı söylenebilir (Bıçakçı, 2018).

19. yüzyılın başlamasıyla birlikte sanatta demokratikleşme görülmeye başlanmıştır. Devlet ve kilise gibi otoritelerin dışına çıkan sanatsal düşüncenin, kapitalizm ve sektörel modernleşmenin kapsamını aşma yönünde direnç gösterdiği bilinmektedir. Bu dönemde önem kazanan litografi tekniği, asrın ortalarında birçok ortamda kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Fransa’da yoğun bir kullanımın görüldüğü alanda Francisco Goya ile başlayan süreç, Gericault ve Delacroix gibi sanatçılar ile devam ettirilmiş, Avrupa’da

öğretilerin merkezi haline gelmiş olan Fransa'dan yaygınlık kazanmıştır. Sanat akımlarının geçiş dönemine denk gelen buluş itibariyle doğal olarak her iki akımın da ortak kullandığı bir sanat disiplini olarak görülen litografinin, romantizm savunucuları tarafından oldukça yoğun tercih edildiği bilinirken, batı gerçekçiliğini savunan sanatçıların da litografiye önem verdiği gözlemlenmiştir (Cingöz, 2008).

Archille Deveria gibi sanatçıların özellikle portrelerde ve tarihe iz düşülmesi gereken sosyal politika belgelerinde litografiyi kullandıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra ilgili dönemde sanatın farklı alanlarında kullanıldığı bilinen litografi, Baptiste ve Corot gibi öne çıkan sanatçılarda da farklı teknikler kullanılarak sanat gücünü ortaya koymuştur. Bu dönem litografinin ticari ve endüstriyel kullanıma yönelmesiyle ön plana çıkarken Corot, litografinin bir sanat dalı olduğunu ve sanatsal ifade tekniği olarak kullanıldığında ortaya çıkabilecek eserlerin yüksek niteliğini vurgulamış, böylelikle litografinin bir sanat dalı olarak görülmesine önemli katkı sağlamıştır. Corot'un başarılı çalışmalarının ardından Latour, Millet, Bresdin gibi sanatçıların da litografiyi sanatsal ifade aracı olarak kullandıkları ve ilgili alanda önemli yapıtlar ortaya koydukları bilinmektedir.

Dönemin ilk yarısı geride bırakıldığında artık litografinin sanatsal üretimde kullanımı yaygınlaşmış ve dönemin romantizm, sembolizm üzerine çalışan sanatçıları Redon, Latoure, Stenlen, Chavannes'in yanı sıra Paul Gauguin ve Pierre Bonnard gibi ön plana çıkan sanatçılar da dönemin önemli eserlerini ortaya koyarak büyük beğeni toplamışlardır. Belirtilen sanatçılar arasında yer alan Latoure, transfer litografi uygulamasını gerçekleştiren ve eserlerinde yer veren ilk sanatçı olarak bilinmektedir.

19. yüzyılın son çeyreğinde ise ünlü koleksiyoner Vollard ile çalışan sanatçılar, bir albüm ortaya koymuş, seri litografi içeren bu albümle birlikte poster, afiş ve kitap kapaklarında kullanım yaygınlaşmıştır (Kara, 2010).

1.2. LİTOGRAFİNİN KULLANIM ALANLARI

Matbaanın gelişimi itibariyle baskı uygulamalarının ve tasarımın günümüze dek yalnızca kitap ve benzeri basılı materyallerde değil tasarım ve sanatın yaygınlaşması noktasında da kullanıldığı bilinmektedir. Sanatsal yönünün yanında litografi, önemli bir baskı ve çoğaltma tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Baskının tarihi süreci gözlemlendiğinde bir dönüm noktası olarak öne çıkan litografi, Almanya'da icat

edilmesinden sonra önce Avrupa’da sonra dünyada basım endüstrisinde önemli bir teknik olarak yer bulmuştur. Doğal taşların kimyasal solüsyonlar aracılığıyla baskıda kullanılan bu teknik, günümüzde kullanılan baskı makinelerine ve taslaklara da ilham kaynağı olmuştur (Bozhüyük, 2022).

Geçmişten günümüze iletişimde ve uluslararası ortamda toplumun kitlelerarası etkileşiminde sanat alanları ve iletişim teknikleri önemli bir arayış konusu olmuştur. Baskı resimde farklı tekniklerin ve deneylerin yapıldığı, litografinin ise sonuca ulaşmada başarısı, farklı taşlar, malzemeler ve kimyasallar ile daha nitelikli ve güncellenebilir bir teknik olması sebebiyle günümüze dek yoğun bir şekilde tercih edildiği bilinmektedir. Baskı teknikleri, doğası gereği güncel standartlara uyabilen bir yapıya sahiptir. Bu sebeple dinamik bir teknik olarak yeni yöntem ve materyaller ile baskı endüstrisinde her dönemde kullanılabilirdiği görülmüştür (Kıran, 2016).

1.2.1. Kitap, Dergi ve Gazeteler

Litografinin birçok alanda kullanıldığı bilinmekle beraber özellikle ilk buluşun ve ilk kullanımların gerçekleştirildiği Almanya’da ekspresyonizm akımının öncüleri arasında sayılan Vollard’ın ilgili döneme ait baskı sektörünü ve sanatçıları etkilediği bilinmektedir. Vollard, sanatsal üretim için litografinin kullanımı ve tekniğin geliştirilmesi üzerine çalışmış ve bu alanda niteliği yüksek dergi ve kitap baskılarına imza atmıştır. Bu durum aynı disipline mensup sanat ve ticaret topluluklarının litografiye bakışını pozitif yönde etkilemiştir (Keskin, 2014).

Tarihsel süreçte baskı teknikleri, belirli imgeler kullanılarak çoğaltma ve yaygınlaştırma amacıyla kullanılmıştır. Bu sürecin başlangıcında gravürün mühürlerde yer aldığı bilinmektedir. Buradan hareketle sürecin dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek teknik 1450 yılında Gutenberg tarafından geliştirilen tipografik baskı olarak karşımıza çıkmaktadır. Endüstriyel baskı olarak kullanılan ilk tekniklerden biri tipografik baskıdır. Sonrasında litografinin bulunması ile birlikte günümüzde oldukça yoğun baskı yöntemi olarak tercih edilen ofset baskı sistemine erişilmiştir. Ofset litografi, günümüzde halen dergi, broşür, kitap gazete vb. basılı materyallerin üretimi ve çoğaltılmasında tercih edilmektedir (Taşcıoğlu ve Siretli, 2017).

1.2.2. Afiş, Reklam ve Basılı Materyaller

Litografi tekniğinin sanatsal iletişim anlamında kullanım alanlarından biri de afiş ve reklamlardır. Çağdaş baskıda afiş tasarımlarında önemli bir adım olarak görülen litografiden, literatürde afiş üretiminde dönüm noktası olarak bahsedildiği görülmektedir. Bu durumun sebeplerine bakıldığında afişte yer alan imgelerin litografi tekniği kullanılarak resimsel birer ifadeye dönüştürülmesi ve sanatsal iletişime katkı sunması karşımıza çıkmaktadır. Cheret, Lautrec gibi bu alanda ün kazanmış sanatçıların üretmiş oldukları afiş ve posterlerin, sanatın toplumun günlük hayatı ile bağlarını güçlendirdiği söylenebilir. Yine Lautrec etkisi, Steinlen'e ait Moulin Rouge dans salonu afişinde de görülmüş ve büyük beğeni kazanmıştır. Afişin ve broşür gibi reklam materyallerinin yoğun kullanıldığı dönemde Grasset, Steinlen ve Mucha gibi afiş üretiminde öne çıkan sanatçıların litografi tekniğini kullanması ile birlikte afiş tasarımlarında ve üretim sürecinde litografinin döneme damga vurması kaçınılmaz olmuştur (Lehimler, 2019).

Tipo baskı, litografi ve serigrafi teknikleri, günümüze dek afiş üretiminde farklı materyal ve metotlar ile birlikte güncellenerek kullanılmaktadır. Teknoloji ve ilgili disiplinlerin gelişmesi ile birlikte bu metotlar bilgi teknolojileriyle entegre edilerek modern ve çağdaş afiş tasarımı ve çoğaltılmasında uygulanmaktadır.

Başta yalnızca bir üretim tekniği olarak keşfedilen litografi, süreç içerisinde endüstri ve sanat alanında birçok disiplin tarafından kullanılmıştır. Özellikle sanat akımların güç kazandığı bir dönemde gerçekleşen buluşun ardından sanatsal yönünün güçlendiği söylenebilir. Bu bakımdan önemli yapıtların ortaya çıkmasında birçok sanatçı ve akademisyen tarafından bir çoğaltım tekniği olmasının yanı sıra bir sanat disiplini olarak litografinin önemi vurgulanmıştır. Bu durum, özellikle litografinin bilinirliği ve üretim noktasında toplumda geniş yer bulmuştur.

Ticari anlamda çoğaltma aracı ve endüstriyel baskı ünitesi olarak kullanılan ve her dönemin teknolojik ve bilimsel gelişmeleriyle güncellenen litografi, bugün çağdaş baskı uygulamalarında dahi varlığını sürdürmekte ve dünyanın dört bir yanında toplumun her kesimine ulaşabilmektedir.

1.3. LİTOGRAFİ ATÖLYELERİ

Litografi tekniğinin yapı itibariyle daha ayrıntılı bir yapıda olması ve materyal, teknik, işlem basamakları açısından bakıldığında konuya hakimiyetin önemli olması dolayısıyla teknik yeterliliğini ispatlamış teknisyen ile birlikte çalışma gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Litografinin ortaya çıkmasındaki amaç ilk olarak çoğaltma yoluyla iletişimi daha güçlü kılmak ve daha çok insana ulaşmayı sağlamak olduğu için başlangıçta sektörel iletişim ihtiyaçlarının karşılanması için bir baskı tekniği olarak teknisyenler tarafından kullanılmıştır. Fakat tekniğin yanı sıra estetik kaygısının da ortaya çıkmasıyla birlikte sanatçılara ihtiyaç duyulmuş ve çizimleri sanatçıların yapması sağlanmıştır. Böylelikle litografi sanatçıları arasında yaygınlaşmış ve zamanla önemli bir sanatsal ifade aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Başlangıçta bu teknikle yapılan üretilere çizim desteği veren sanatçılar sonrasında litografi sanatçısı olarak ün kazanmış ve sanat eserlerini litografi üzerine geliştirmeye başlamışlardır.

Tüm bu uygulamaların yaygınlaşmasıyla birlikte hem sektörde hem de sanat dünyasında litografi tekniği kullanılmaya başlamış, üretim ortamlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu açıdan bakıldığında litografi atölyelerinin gelişimi hem sektörel uygulama ortamlarının oluşturulması hem de sanatsal anlamda üretime altyapı oluşturulması bakımından hız kazanmıştır. Geçmişten bugüne litografi atölyelerinde sanatçılar ile birlikte uzman teknisyenlerin de çalıştığı görülmektedir. Böylelikle sanatçı teknik detaylar ile ilgilenmek zorunda kalmamış, yaratıcı sanat eserlerini daha rahat üretebilme olanağı bulmuştur. Atölyelerde teknisyenlerin bulunması, nitelik ve hız yönünden daha iyi sonuçların alınabilmesi açısından da önemlidir. Nitekim halen dünyada ve ülkemizde litografi atölyeleri aynı iş birliği ile çalışmalarını sürdürmektedir (İlbeyi, 1993).

Litografinin keşfinden sonra özellikle Avrupa’da yaygınlaştığı ve bilinen sanatçılar tarafından önemli bir ifade aracı şeklinde tercih edildiği, ünlü eserlerin ortaya çıkmasında etkili olduğu bilinmektedir (Kara, 2010). Dünyaca ün kazanmış ve litografinin yaygınlaşmasında etkili olmuş atölyeler ile ilgili literatüre baktığımızda, Mourlot, Miller, Desjoeert, Tyler, Rollanders, Tamarind gibi atölye isimlerine rastlamak mümkündür.

Resim 1. Prang's Aids for Object Teaching. Lithographer. 1874. Louis Prang
(www.cartermuseum.org, 2024)

1850 li yıllarda Murlot tarafından Fransa'da kurulan l'Atelier Murlot'un, duvar süslemelerinde yenilikçi bir bakış ortaya koymak ve baskı sanatını duvar kağıtlarına yansıtmak hedefiyle kurulduğu bilinmektedir. Litografi tekniğinin sanatsal bir bakış açısına bürünmesinde önemli bir rol oynadığı bilinen atölyede Braque, Picasso gibi ünlü sanatçıların başarılı eserler ürettiği ve litografiye yeni bir soluk kazandırdıkları söylenebilir.

Bu açıdan bakıldığında özellikle sulama mürekkebinin kullanımının litografi tekniğinde çok daha nitelikli sonuçlar elde etmek için kullanılması fikri de bu atölye mensuplarına aittir. Murlot litografi atölyesinde üretilen eserler dünyanın pek çok yerinde sergiler ve müzeler aracılığıyla sanatseverlerin beğenisine sunulmuş ve litografinin yoğun ilgi görmesine vesile olmuştur (Kaymaz, 2019).

Resim 2. Atelier Mourlot Paris, c. 1950. Courtesy Galerie Mourlot
(www.artnet.com, 2024)

1. Dünya savaşının ardından dünyada yaşanan gelişmeler, estetik bakış açısını beraberinde getirmiştir. Bu konuda çalışma yapan kurumların başında gelen teknik, sanatsal bakış açısı, estetik formlar ve üretim yaygınlaşması adına Almanya'da 1919 yılında kurulmuştur. Yalnızca bir kurum olmakla kalmamış olan Bauhaus'un, verdiği eğitimler ve bünyesinde barındırdığı sanatçılar sayesinde Bauhaus hareketi adıyla anılan bir sanatsal akımın da temsilcisi olduğu bilinmektedir. Etkileşimli bir sanat anlayışından doğan bu hareket, sanat becerilerinin gelişimine odaklanmıştır. Bünyesindeki atölyeler arasında litografi, tekstil, cam, seramik gibi sanatsal üretim metotlarının oğretimi üzerine çalıştığı görülmektedir. Bu atölyelerde prototipler geliştirilmiş daha sonra da bu gelişimlerin üretime dnuşmesi sağlanmıştır.

Resim 3. Bauhaus Tasarım Atölyeleri
(Bulat ve Aydın, 2014)

Bauhaus, birçok sanat disiplininin yanı sıra litografi alanında da önemli çalışmalara imza atmıştır. Litografi alanında baskı sanatının estetiği ile ilgili Klee, Kandinsky gibi sanatçıların çalıştığı ve bu sanatçıların verdikleri eğitimin litografinin gelişimine önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Bauhaus'un litografi atölyelerinde genellikle geometrik desenler, minimalist çalışmalar, parlak renkler ve soyutlama konularına değinildiği bilinmektedir (Bulat ve Aydın, 2014).

Bauhaus eğitim kurumlarının etkisi göz önünde bulundurulduğunda, uygulamalı sanatlar alanında pek çok yüksek okulun kurulmasına da ışık tuttuğu, Avrupa'da sanat eğitiminin yaygınlaşmasına katkı sağladığı, literatürde yapılan çalışmalarda söylenmektedir. Yine Türkiye'de de Bauhaus'un sanatsal eğitim modelini dikkate alarak 1957 yılında Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nun kurulduğu bilinmektedir (Keskin, 2017).

1960 Yılında kurulan Los Angeles'ta Wayne tarafından Tamarind Enstitüsü Litografi Atölyesi, litografi alanında ses getiren atölyelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Akademi ve üretimi birleştiren yapısıyla Tamarind, birçok genç sanatçının da bu alanda yetişmesine katkı sağlamıştır.

Resim 4. 1970 yılında Tamarind Litografi Atölyesi
(www.tamarind.unm.edu, 2024)

Atölyenin kuruluş hedeflerine bakıldığında litografinin yaygınlaşmasını sağlamak, sanat alanında litografinin kabul görmesi ve sanatçıların desteklenmesi gibi hedefleri olduğu bilinmektedir. Yine ünlü bir litografi atölyesinin sahibi olduğu bilinen Kyler, bu atölyede yetişmiştir (Gündoğdu, 2022). Tamarind Enstitüsü, litografi alanında yayınladığı çalışmalar ile de akademi camiasında ün kazanmıştır. Halen ABD New Mexico Eyaleti'nde varlığını sürdürmekte ve sanatçılara üretim imkanları sunmaktadır (İlbeyi, 1996)

1.3.1. Geleneksel Litografi Atölyeleri

Litografi, geçmişten günümüze bir sanat mirası olarak varlığını sürdürmüş ve birçok sanatçı tarafından önemli eserlerin ortaya konulmasında kullanılmıştır. Tekniğin uygulaması ilk keşfinden bugüne daha verimli ve nitelikli sonuçlar ortaya koyabilmek

adına güncellense de aslını korumaya devam etmektedir. Kullanılan materyaller ve uygulama şekli bakımından özellikle sanat alanında özüne bağlı kalınması gerektiğinin literatürde de birçok sanatçı tarafından vurgulandığı görülmektedir. Bu bakımdan geleneksel yöntemi kullanan litografi atölyeleri, litografi taşı kullanarak tekniğin içerdiği işlem basamaklarını ve kimyasal etkileri uygulamaya devam etmektedir. Bu açıdan ülkemizde ve dünyada birçok atölye halen geleneksel yöntemle üretim yapılmaktadır. Bunun yanında bazı atölyelerde geleneksel yöntemi uygulama imkânı bulamayan sanatçılar, alternatif yöntemler ile geleneğe bağlı üretim gerçekleştirmektedir (Bahar ,2018).

Hem sanatçıların yeni eser ortaya koyabilmek için bu yönteme başvurmaları, hem de üretilen eserlerin nitelikli çoğaltılması anlamında kullanılan litografi atölyeleri, sanatsal nitelik taşıyan eserlerin ortaya çıkmasında büyük öneme sahiptir. Halen sanata erişimi kolaylaştırma anlamında sanatseverlerin de çok büyük beğenisini toplayan litografi eserleri, bu atölyelerden çıkmakta ve zaman zaman açılan sergiler ile toplumun beğenisine sunulmaktadır.

Günümüzde akademide ve sanat dünyasında litografi alanında farklı atölyeler bulunmaktadır. Özellikle akademide, güzel sanatlar bünyesinde litografi atölyeleri ve uygulama ortamları mevcuttur. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Marmara, Dokuz Eylül, Bilkent, Balıkesir, Akdeniz ve Anadolu üniversitelerinde halen devam eden ve geleneksel yöntemi gelecek kuşaklara aktaran litografi atölyelerinin bulunduğu bilinmektedir. Adı geçen üniversiteler arasında tekniğin aktarılması ve uygulama ortamı bakımından en kapsamlı denilebilecek atölyeye sahip olan kurum Anadolu Üniversitesi'dir. Anadolu Üniversitesi'nin Güzel Sanatlar Fakültesi içerisinde kurulan litografi atölyesi, Atilla Atar'ın girişimleriyle ülkemizde ilk kez baskı sanatları alanında bir bölüm açılması ve litografinin tüm detaylarıyla akademik düzeyde öğretimi bakımından da önem taşımaktadır (Ülüş, 2010).

1.3.2. Sanat Atölyelerinde Litografi ve Yeni Yaklaşımlar

Litografinin keşfinden bu yana gelen yönteme bağlı kalarak yenilikçi yaklaşımlar ile harmanlayıp bugüne ulaştıran atölyelerin yanı sıra tamamen yenilikçi yaklaşımlar ile kurgulanmış ve sanatçıların bir araya geldikleri, birlikte üretebildikleri ortamlar da

kurulmuştur. Bu atölyeler hem dünyada hem Türkiye’de oldukça ilgi görmekte ve genç sanatçıların da tekniği öğrenmesinde dikkat çekici bir noktada yer almaktadır.

Dünyadan örnekler bakıldığında birçok litografi sanatçısının yakından takip ettiği, Paris’te yer alan A Fleur De Pierre litografi atölyesi en çok bilinenlerden biridir. Atölye, 1974 yılında Champfleury tarafından kurulmuş ve geleneksel taş baskı tekniğinin uygulandığı ve önemli eserler ortaya çıkaran nadir mekanlardan biri haline gelmiştir. Atölyelerin çalışmalarına bakıldığında eserlerin çoğaltılmasının yanı sıra yaratıcı eserlerin ortaya konması için bir sanatsal iletişim ortamı yaratması ve buna dair teknik iş birliği imkanlarını geliştirilmesi fark yarattığı durumlar arasında gösterilebilir. Baskı makinesi, ofset kalıp pozlama cihazı gibi teknolojileri bünyesinde barındıran A Fleur De Pierre, kullandığı teknikler ve uluslararası camiadan sanatçıların iş birliğiyle ortaya çıkarılan eserler sebebiyle ün kazanmıştır. (www.afleurdepierre.fr, 2024)

Yine Amerika’da yer alan Ogden Contemporary Arts kuruluşu özgün baskı tekniklerine gençlerin ve çocukların ilgisini yoğunlaştırabilmek için “lego baskı” adında bir girişimde bulunmuş ve bu sayede oldukça ilgi toplamıştır. Yenilikçi eğitim yaklaşımı olarak görülen bu kursların yanı sıra yine ekspres baskı teknolojileriyle litografiye yeni bir boyut kazandıran bir atölye olarak karşımıza çıkmaktadır. (www.ogdencontemporaryarts.org, 2024)

Ülkemize bakıldığında baskı sanatları ve litografi bağlamında akademi dışında ilk kurulan litografi atölyesi Beyoğlu’nda Akbank tarafından kurulan Aksanat’tır. Alaattin Aksoy’a götürülen teklif üzerine yapılan atölye 1993 yılında çalışmaya başlamış ve akademi dışında pek çok sanatçıya çalışma ortamı sunmayı hedeflemiştir. Böylelikle litografinin yaygınlaşması ve atölyeciliğin özendirilmesi de Aksanat’ın amaçları arasında yer almıştır. İrfan Okan’ın da sürece dahil olmasıyla Aksanat litografi alanında verdiği eserler ve bünyesinde bulunan sanatçılar ile ünlenmiş, varlığını sürdürmüştür (Kara, 2010). Ülkemizde Sinan Demirtaş’a ait 1997’den bu yana varlığını sürdüren litografi atölyesi, Doğu Gündoğdu’ya ait Douprint isimli modern litografi atölyesi de öne çıkan litografi atölyeleri arasında yerini almaktadır.

1.3.3. Dijital Litografi Atölyeleri

Teknolojinin çağımıza entegre olması ve hızla gelişimiyle birlikte litografi ve özgün baskı teknikleri açısından olumsuz görünse de bugün gelinen noktada fırsat olarak

görüldüğü ve önemli katkıları olduğu söylenebilir. Nitekim kimyasal kullanımında zararın en aza indirgenmesi, makineleşme, endüstriyel üretim araçlarının mekanizmaları ve benzer birçok gelişimin litografiye olumlu etkilerinden bahsedilebilir. Sanatsal ifade aracı ve bunun yanında çoğaltmada kullanılan litografi tekniğinin gelişiminde, geleneksel tekniğe uygun ve olanakları genişleten bir yapının oluşmasında dijitalleşmenin önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Daha nitelikli ve daha pratik tekniklerin uygulanması ve çizimin oluşturulmasında, grafiğin yansımada, baskı kalıbının alınmasında ve daha birçok alanda dijital imkanların kullanıldığı bilinmektedir. Bazı kitlelerin ise dijital litografide kullanılan materyallerin geleneksel yöntemle benzeşmemesinden kaynaklı endişe duydukları da bilinmektedir (Erdoğan, 2018).

Dijitalleşmenin özgün baskı alanına sanatsal açıdan ilk yansımaları 1960 lı yıllarda Nike tarafından gerçekleştirilmiştir. Bilgisayarlı tasarım alanının ilklerinden ve öncülerinden kabul edilen Nike, teknoloji kullanarak ilk kez sanatsal tasarım ve baskı alanında çalışmalara imza atmıştır. Bilgisayar destekli tasarım aracılığıyla yapılan bu eserler Stuttgart'ta "Graphomat Z64" isimli baskı makinesi vasıtasıyla basılmıştır (Berger, 2005).

Bunun yanı sıra müze içinde yapılan ve dijital baskıya olanak veren IMOGA gibi sanatsal baskı ortamlarından, oluşturdukları makine parkurları ile dijital baskı atölyeleri olarak bahsedilebilir. 19. Yüzyıldan bu yana teknolojinin baskı sanatına entegrasyonundan bahsedilse de günümüze geldiğimizde çözünürlüğü yüksek baskı imkanları ve akıllı baskı sistemleri ile Fine Art Print diye anılan dijitalleşmiş sanatsal baskı alanının yoğun bir şekilde ilgi topladığından bahsetmek mümkündür (Beris ve Kaplanoğlu, 2018).

Empresyonizm, renklerin saf algı alanı üzerine göze hitap ettiği an ve sonrasında beynin renk işleme yoluyla anlamlandırması kurgusuna dayanır. İzleyici genel olarak bu hissi yakalamaya çalışır. İzlenimcilik olarak da adlandırılan bu sanat akımında bahsi geçen anlayıştan yola çıkılarak toplumsal yaşama ait imgeleri işleme ve aktarma arayışı bulunur. Empresyonizmin temsilcileri arasında yer alan Manet'in öğrencilerine tavsiyeleri arasında geçmiş görüntüleri unutarak yepyeni bir an ve sahneden yansıyan görüntüye odaklanma bulunur. Bu durum empresyonizmin ana odaklandığını işaret etmektedir. Empresyonizmi temel alan litografi ve baskı sanatçıları Degas, Cassatt, Monet gibi isimlerin japon resim sanatından etkilendiği bilinmektedir (Yörügen, 2019).

Post empresyonizmde ise sanatın sadece gözleme dayalı olduğu, renklerin ve ışığa ait verilerin, anlık imgelere dayandığı sürece izleyici ve sanatçı için kısıtlayıcı olduğu, iletişimdeki yoğunluğu azaltacağı gibi düşünceler yer almakta ve dolaylı yoldan işlemeye değil doğrudan iletişime dayalı bir metodun izlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Savunucuları arasında Gaugin ve Van Gogh gibi isimlerin olmasına karşın empresyonizmden ayrılan bu düşünce ayrı bir akım olarak benimsenmemiştir. Empresyonizm akımının etkisindeki sanatçıların yapıtlarında doğal renkler ve ışık örüntüleri yer alırken, post empresyonizmde bunlara ek olarak kendilerine ait yöntem ve bakış açılarının yansıdığı gözlemlenmektedir (Kurut, 2012).

Yirminci yüzyılın başlarında litografinin sanatsal üretim aracı olması ve ticarete önemli bir yer tutması fikrinden teknolojideki gelişmeler sebebiyle uzaklaşmış, ofset baskı, taş üzerine yapılan uygulamaların yerini almıştır. Litografi atölyeleri de bu duruma bağlı olarak azalmaya başlamıştır. Resimde ve sanat üretiminde önemli bir yer tutan litografi, yalnızca ilgililer tarafından yaşatılan bir sanat alanı halinde devam etmiştir (Kara, 2010). Tüm bu gelişmelerin yanında litografi, akademik süreçte yer bulmuş, sanatsal ifade aracı olarak saygın bir disiplin haline gelmiştir. Litografi'nin özgün baskı aracı olması, tekniğin ortaya koyduğu eserlerin niteliği, birçok sanatçı tarafından yaşatılmaya ve hem baskı aracı olarak hem de sanat alanı olarak yaşamaya devam etmektedir.

Gün geçtikçe ilerleyen teknolojinin ve küreselleşme ile birlikte farklılaşan dünyanın toplum üzerindeki etkisi, duyu ve düşünceleri önemli derecede etkilemektedir. Bununla birlikte ifade şeklinde ve sanatta da değişimlerin olduğu açıktır. Bilim ve sanatta gerçekleşen bu çok boyutlu değişimin, üslup ve yöntem anlamında da doğal gelişmelere ve farklılaşmalara yol açtığı düşünülmektedir. Baskı resmin, sanat alanı olması veya bir teknik olması durumu, yüzyıllar boyu tartışılmalıdır. Bununla birlikte teknolojinin gelişmesi ile dijital baskı da bu tartışmaların odak noktası haline gelmiş, baskı resme göre farklılaşan bir bakışın hakim olduğu görülmüştür. Multidisipliner ve dijital çoklu ortam üretiminin sanat alanlarını önemli derecede etkilediği söylenebilir.

Sanat disiplini ve çoğaltım tekniği olarak birçok sektörde ve lokasyonda kullanılan litografi ve özgün baskı, yaygınlaşmış ve bu yaygın kullanımın olumlu veya olumsuz yansımaları görülmüştür. Bahsi geçen durumun içinde çağın gereksinimlerine ve sektörlere uyumluluk, kolay entegrasyon ve güncel teknik kullanımı toplumun birçok

kesimi tarafından olumlu karşılanırsa da dijital dünyanın getirileri ve teknolojinin baskı resim ile entegrasyonu, karma bir teknik ortaya koymuş, bu durum tartışılan bir olgu halini almıştır. Christiane Paul, dijital dünyanın sanata yansımada araç ve ortam vurgusunda bulunmuştur. Araç olarak kullanımın yanı sıra sunum ortamının da dijital olduğu karma teknikler, ürün kalitesini, verimi ve niteliği olumlu anlamda etkilese de özgün baskı resim yöntemlerinden bariz uzaklaşmanın söz konusu olduğu ilgili alan mensuplarınca dile getirilmiştir (Paul, 2008).

Baskı tekniklerinin dijitalleşmesi, özellikle bilişimin gelişme gösterdiği doksanlı yıllardan itibaren hız kazanmış, bu durum bir taraftan litografinin geleneksel tekniklerinin terk edilmesi olarak görülse de imkân ve teknik çeşitliliğinin artması sebebiyle yeni yöntemlerin ve yenilikçi uygulamaların ortaya konmasına vesile olmuştur. Tekniklerin çoğalması ve çeşitlenmesi, doğal olarak çalışmalarda çeşitliliği getirmiş ve farklı sanatçılar tarafından yeni eserler ortaya konulmuştur (Fırıncı, 2013).

Olumlu etkilerden birinin de geleneksel yönteme göre bilimsel incelemeler ışığında zararları en aza indirgenmiş kimyasal malzeme kullanımı ve yaşanan olumsuzlukların azaltılması olduğu söylenebilir. Bunların yanında özgün eser üretiminde ve litografinin sanat olarak yaşamını sürdürmesinde geleneksel yöntemlerin çok önemli olduğunu savunan ve bu yöntemleri devam ettiren, litografinin varlığının aslına bağlı kalmakla sürdürülebileceğini vurgulayan önemli bir sanatçı kitlesi mevcuttur.

1.4. LİTOGRAFİ TEKNİKLERİ VE MATERYALLER

1.4.1. Geleneksel Litografi Teknikleri

Temel anlamda benzer özellikler barındırmakla birlikte farklılaşan ve çağa ayak uyduran, değişime açık bir sanatsal ifade yöntemi olması dolayısıyla litografi farklı sanat mecralarında farklı tekniklere rastlanan bir baskı türüdür. Düz bir zemin üzerinde yağ ve su bileşenlerinin itici kuvvetini kullanma prensibine dayalı olan litografi tekniği, öne çıkan özgün ve geleneksel baskı teknikleri arasında yer almaktadır. Litografi, en basit haliyle aynı özelliklere sahip olmasının yanında farklı teknikler ile çalışılması mümkün olan bir türdür. Düz zemin kullanılması ve taşın özellikle düzlemsel bir şekilde kullanımı dolayısıyla planografik bir baskı tekniği olarak anılır (Kara, 2010).

1.4.1.1. Taş Üzerine Uygulamalar

Suyun yağ üzerinde itme etkisine dayalı olan litografinin en eski yöntemi olarak taş üzerine gerçekleştirilen tekniği, yaklaşık 10 santimetre kalınlığında düzlemsel ve bütüncül bir kireç taşı üzerine uygulanmaktadır. Kullanılan taşlar, niteliği dolayısıyla kimyasal tepkimeye girer ve üzerine etken maddesi yağ olan bir çizim aracı ile (pastel boya, yağlı kalem, litografi kalemi vb.) bir grafik çizim gerçekleştirildiğinde ilgili materyali yüzeysel olarak özümser. Bu nedenle baskıya zemin hazırlayan bir gravür tablet ortaya çıkmaktadır (Kara, 2010).

Resim 5. Litografi Taşı

(www.sketchbookb.com, 2024)

Taş baskı uygulamasında öncelikte kireç taşının düz yüzeyi mümkün olan en iyi şekilde temizlenir. Sonrasında yağlı çizim aracı kullanılarak aktarılmak istenen ifadenin çizimine başlanır. Çizimin tamamlanmasının ardından reçine, taş yüzeyine uygulanır ve pudra sürülerek nitrik asidin taşın tüm yüzeyine eşit dağılımı sağlanır. Bunun yanı sıra pudra uygulaması, asidin taş yüzeyine etkisini de indirgeyerek daha hassas bir baskı altyapısı oluşturmaya olanak sağlamaktadır. Nitrik asit uygulamasında, asidin arap zıncı ile bileşiminden elde edilen karışım, fırça benzeri bir materyal yardımıyla yüzeye aktarılır. Bu uygulama, taş baskının ana taslağını oluşturan süreç olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Nitekim buradaki amaç, asidin çizim yapılmayan bölgeler ile tepkimeye girmesini, böylelikle boya verildiğinde yalnızca çizim yapılan bölgelerin ortaya çıkmasını sağlamaktır.

Resim 6. Litografi Boya Verme İşleminin Görüntü
(www.borcheditions.com, 2024)

Asit işleminin tamamlanmasını takiben belirli bir süre bekleme gerçekleştirilir. Bekleme süresinin sonunda taş su ile temizlenir ve çizim dışı boya alan bölümler boyadan arındırılır. Taşın düz kısmında baskı için oluşan grafiği ortaya çıkarmak amacıyla merdane kullanılarak mürekkep aktarılır ve yüzey sünger yardımıyla nemli tutulur. Baskı için uygun görüntü oluştuğunda ikinci kısa asitleme işlemi gerçekleştirilir ve sonrasında spatula kullanılarak boya mermer zemin üzerine yayılır. Yayılmış olan boya merdaneyle inceltir ve pres vasıtasıyla merdane kullanılarak taş yüzeyine boya verilir. Bu uygulamada yalnızca yağlı kalemle çizilen kısımların boyayı özümlediği görülür. Boyanın taşa tam anlamıyla geçmesiyle birlikte baskı kâğıdı taş yüzeyine yerleştirilir ve pres kullanılarak baskı gerçekleşir. Bu işlem en iyi sonuç alınana dek tekrarlanır (Hakan, 1989). Taş baskının en eski tekniğinin yalnızca materyal güncellemeleri ile uygulaması böylelikle gerçekleştirilmiş olur. Bu yöntem literatürde litografi ile ilgili en çok kullanılan metot olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4.1.2. Ahşap Üzerine Uygulamalar

Litografi sanatında farklı dönemlerde tekniklerin değişiminin yanı sıra farklı materyallerin kullanıldığı da görülmüştür. Baskıda çizimin yapıldığı ve aktarımı gerçekleştirilen tablette, litografi taşı yerine olarak ahşap kullanılması yoluyla yine litografi tekniklerinin uygulandığı baskı şekli ağaç litografisi olarak anılır. İlk olarak Japonya ve çevresinde geliştirilen ve yaygınlaşan bu yöntem, sanat profesörü Ozaku tarafından 1970 yılında geliştirilmiştir. Uzun yıllar ilk haliyle uygulamaya devam edilen ağaç litografisi, Polonya etrafında Budka ve Eva'nın girişimleriyle yaygınlaşmış ve güncellenmiştir. Halen kullanımına devam edilen yöntemin ana temelinin bu uygulamalar oluşturmaktadır.

Resim 7. Ahşap Üzerine Litografi Uygulaması Baskı Aşaması

(www.daniellecreenaune.com, 2024)

Taş üzerine yapılan uygulamada olduğu gibi ağaçta da düz zemin oluşturulması ilk aşama olarak karşımıza çıkar. Düz bir zemin yakalayabilmek adına ilk dönemlerde keski vb. araçlar kullanılmış, günümüze doğru bu yapı kontrplak ve zımpara ile sağlanmıştır.

Zeminin düzlenmesinin ardından çizim sürecine geçilir. Çizim tamamlandığında Arap zankı uygulaması ve bekleme gerçekleştirilir. Prensip olarak taş litografisinde uygulanan tüm süreçler ve teknikler ağaç litografisi için de geçerlidir. Bekleme süresinin ardından nemlendirme, boya verme ve pres yoluyla baskı gerçekleştirilir (Karaalan, 2019). Taş baskıdan farklı olarak asit kullanımı ve kimyasal kullanımı daha azdır. Geleneksel yöntemin kullanıldığı ağaç baskıda taş baskıya benzer sonuçlar elde edilir.

1.4.1.3. Metal Üzerine Uygulamalar

Metal üzerine uygulanan litografide ise alüminyum ve çinko plakaların kullanıldığı görülmektedir (Sesigür, 1993). Metal baskı olarak bakıldığında geçmişi oldukça eskilere dayanan tekniğin temeli kuyumcuların takı üretimi ile kalem ve kalıp ustalarının mühür vb. üretiminde kullanıldığı söylenebilir (Çilen, 1995). Fakat litografide gravürden farklı olarak yağın itmesi ve kimyasal tepkime temel alındığı için çizimlerde geçişlerin gravüre göre çok daha uygun bir eser altyapısı oluşturduğu bilinmektedir. Bu özellikleriyle litografi diğer baskı yöntemlerinden ayrılmaktadır.

Resim 8. Alüminyum Zemin Üzerine Litografi Uygulaması

(www.muskatstudios.com, 2024)

Uygulamasına bakıldığında benzer işlemler ile hazır hale getirilen metal plakaların temizlenmesinin ardından ters kalıplama ile yağlı kalem vb. çizim materyallerini kabul eder hale gelmesi sağlanır. Kimyasal tepkimeye yönelik işlemler, taş ve ahşaba göre

farklılık göstermektedir. Literatüre bakıldığında metal plakalarda genellikle fosforik asit içeren bir karışımın kullanıldığı belirtilmektedir. Tüm bunların yanı sıra asidik özellikleri ve yapısı uygun olduğu müddetçe farklı metaller ve farklı kimyasalların kullanılarak litografi uygulamalarının gerçekleştirildiği de bilinmektedir. Esnek yapısı itibariyle uygulama kolaylığı imkânı sunan litografinin tercih edilme sebeplerinden biri de yeni malzeme ve tekniklere uyumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel taş baskı alanındaki uzmanların baskı kalitesi ile ilgili eleştirilerinin olmasının yanı sıra, farklı materyallerde daha iyi sonuçlar alındığını savunan uzmanların ve sanatçıların olduğu da literatürde ele alınan araştırma ve çalışmalarda görülmektedir.

Çizim ve asitleme işleminin ardından, çizim yapılan bölge terebentin yardımıyla temizlenir işlemi ve yıkama işlemi gerçekleştirilir. Diğer litografi yöntemlerinde olduğu gibi boya verme işlemleri de tamamlandıktan sonra baskı işlemine geçilir. Başarılı bir eser elde edebilmek için diğerlerinden farklı olarak ıslaklık minimize edilmeli ve pres gücü yüksek tutulmamalıdır. İlk baskılarda istenilen sonucun alınmasının mümkün olmayacağı ve aksaklıkların görülebileceği düşünülerek baskı provası yapılması ve prova amaçlı yapılan baskıda daha basit kağıtların kullanılmasının uygun olduğu söylenebilir (Ayan, 1998).

1.4.2. Dijital Litografi Teknikleri

Günümüz dünyasında teknolojinin gelişimi, diğer disiplinlerde olduğu gibi sanatsal alanı da etkilemiştir. Olumlu etkilerine bakıldığında özellikle litografi alanında geleneksel litografi tekniğinde kullanılan kimyasallar ve kimyasal tepkimeye yol açan işlemlerin sağlığa zararlı yönleri dikkate alınmış ve mümkün olan en az seviyeye taşınarak verimi yüksek, zararı az olan yöntemler ve materyallerin kullanımına geçilmiştir. Materyal ve işlemler ile birlikte sanatsal ifade aracı olarak kullanılan litografi tekniği ile gerçekleştirilen üretim sürecinde karşılaşılan aksamalar ve riskler, teknolojinin kullanımı ile birlikte ortadan kaldırılmıştır. Prototip baskı süreci en nitelikli sonucu ortaya koymaya yönelik güncellenmiş ve başarılı sonuca ulaşma süresi kısaltılmıştır. Yine geleneksel teknikler kullanılarak ortaya konulan çalışmaların dijital ortama aktarılması, bu tasarımların farklı içeriklerde kullanılabilmesi ve üzerine müdahale yapılabilmesi kolaylaşmış, bu da yaygınlaşma anlamında olumlu bir etki göstermiştir. Baskı süreci öncesi çizimin dijital ortamda görülmesi, baskıdan sonra görülen sorunlu çizimlere

önceden müdahale edilmesi anlamında da üretim sürecine katkı sağlamıştır (Fırıncı, 2013).

Sanatın dijitalleşmesi noktasında doğrudan bir değişimden bahsetmek doğru olmayacaktır. Nitekim litografi sanatçılarının önemli bir kesimi, litografinin geleneğinden ayrılmaması gerekliliğini savunmakta, özgün baskı yöntemlerinin farkının buradan geldiğini ortaya koymaktadır. Litografi atölyelerinde geleneksel yöntemin tercih edilmesi ve sanat değeri açısından bu atölyelerden çıkan eserlerin daha çok değer görmesi, bu kanıyı destekler niteliktedir. Günümüz atölyelerine bakıldığında her yönüyle ilk haline bağlılıktan ziyade katkı sağlayacak gelişmelerin entegre edildiği, gelişmiş geleneksel metodun kullanıldığı söylenebilir. Çalışma kapsamında ziyaret edilen ve görüşme gerçekleştirilen atölyelerde karşılaşılan durum da bu söylemi doğrulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında dijitalleşme sürecinin bu olgusundan hibrit yöntem olarak bahsetmek mümkün olacaktır.

1.4.2.1. Dijital Baskı Makineleri

Teknolojinin dünyada yaygınlaşması ve güncel gelişmeler, dijitalleşmenin küresel anlamda hızlı bir ilerleme kaydetmesine ve dolayısıyla farklılaşan, gelişmiş mecraların oluşmasına altyapı hazırlamıştır. İletişim teknolojilerinin tüm disiplinlerde üretim sürecine entegre olması, ticari faaliyetlerden sanatsal faaliyetlere kadar her mecrada etkin rol oynamıştır. Sanatın önemli bir kısmında da geleneksel tekniklerin kullanımı, yerini dijitalleşme ile teknoloji entegrasyonunu gerçekleştirmiş yenilikçi yöntemlere bırakmıştır (Tunçel, 2019). Bu durumun sanatsal sürecin bir parçası olmanın yanı sıra, teknolojinin sanatçılara bir üretim ortamı sağlaması şeklinde de yorumlanmaktadır (Paul, 2008).

Sanayi devrimi, baskı alanındaki gelişimi hızlandırmış ve yirminci yüzyılda nitelikli, verimli ve hızlı baskı imkânı sunan ofset baskıya geçilmiştir. 16. Yüzyıldan itibaren önemini koruyan tipo baskı, yerini ofset baskıya bırakmış ve matbaa alanında yoğun bir kullanıma ulaşılmıştır. Ofset baskı ile birlikte birçok sektörde pazarlama ve reklam faaliyetlerinde baskının etkin kullanımı artmış, böylelikle toplum üzerindeki etkisi dolayısıyla endüstriyel üretime ulaşacak nitelikte önem kazanmıştır (Tunçel, 2019).

Özgün baskı alanında ışığa dayalı emülsiyon kullanılarak pozlama ve kalıplama şeklinde açıklanabilecek ve geleneksel yöntemin dijital kopyası diyebileceğimiz teknikler ve bu uygulamanın gerçekleştirilebileceği makineler vasıtasıyla yeni bir döneme adım

atılmıştır. Endüstriyel boyutta baskı işlemlerine bakıldığında Gravürün yerini tifdruk baskı alırken litografinin yerini de ofset baskı almıştır. Buna sebep olan unsurların verim ve hız olduğu söylenebilir. Makineleşme, tüm sektörlerde olduğu gibi baskı sektöründe de öne çıkmıştır. Bununla birlikte baskının tekniği bu yönde hareket etse de sanatın eğilimi litografiyi korumuş ve bugünlere taşımıştır.

Ofset baskı, 20. Yüzyılın başlarında Almanya'da Hermann ve Ruber tarafından geliştirilmiştir. Geleneksel litografiden ayrılan en önemli özelliği baskı esnasında kalıp olarak litografi taşı yerine silindir üzerinde konumlanan esnek yapıda alüminyum plakaların kullanılmasıdır. Yine tasarımlar çizim yoluyla değil pozlama yoluyla aktarılmaktadır. Pozlama esnasında kullanılan emülsiyonlar banyo denilen kimyasal işlemler vasıtasıyla çözülür ve boyanın tutulmasını sağlar. Boya tutan bölümler pozlanan ve negatifte görülen ışık alan bölümlerdir. Bu sayede ilgili bölümler negatifte görüldüğü oranda mürekkep alır ve kalıp vasıtasıyla baskı işlemi gerçekleştirilir (Torun, 2019).

1.4.2.2. Lazer Uygulamaları

Baskı sektöründe görülen teknolojik değişimle birlikte fotokopi makinasının gelişimi, lazer ve mürekkep püskürtmeli yazıcıların ortaya çıkması baskı ve grafik alanında sektörel gelişimlere ortam hazırlamıştır. Yüzlerce yıl öncesinden bilinen teknikler olmasına karşın harekete geçmesi ve uygulama anlamında sektörel etkisi dönemde görülen baskı teknolojilerinin bugünkü haline kavuşması yalnızca geçtiğimiz yüzyılın eseri olarak yorumlanabilir. Yapılan her çalışma ve ortaya konulan gelişimler bir sonraki basamağın destekleyicisi ve altyapısı olarak düşünülmüş ve hız, nitelik gibi unsurlar özelinde ciddi bir ilerleme kaydedilmiştir (Torun, 2019).

Bahsedilen gelişmeler genel baskı alanında tekniklerin gelişimi ve seri üretimin gerçekleşmesi üzerine kaydedilmiştir. Bununla birlikte geleneksel özgün baskı tekniklerinin kullanımında kolaylaştırıcı ve destekleyici unsur olarak teknolojinin kullanımı da söz konusudur. Örneğin litografinin özellikle ahşap kullanılarak gerçekleştirilen ağaç litografisi tekniğinde CNC uygulamaları ve lazer kesim makinelerinin kullanımı baskı niteliğini ve hızını artırmıştır. Özellikle kalıp üretimi noktasında yararlanılan lazer uygulamaları sayesinde daha net ve verimli çalışmalar elde edilmiştir.

Resim 9. Lazer Uygulaması ile Üretilmiş Litografi Plakası
(www.freefall-laser.com, 2024)

CNC kullanılarak üretilen kalıplarda öncelikle CAD yazılımlarından faydalanılarak gerek tasarım oluşturma gerekse mevcut çizimin dijital ortama aktarılması gerçekleştirilir. Ardından aracı yazılımlar vasıtasıyla baskı makinelerinde kullanılacak hale getirilerek kesim veya oyma işlemi lazer teknolojisi kullanılarak gerçekleştirilir. Kesim uçlu lazer makineleri sayesinde ilgili desenler kalıba aktarılır. CNC makinelerine bakıldığında özellikle karbondioksit kullanana makinelerin ahşap, plastik gibi ürünlerde kullanıldığı bilinmektedir. Bu açıdan daha erişilebilir olması dolayısıyla özellikle ahşap baskıda kullanıldığı söylenebilir (Canbolat, 2023).

1.4.3. Kullanılan Araç-Gereç Materyaller ve Özellikleri

Litografi tekniği, özgün baskı teknikleri arasında olan ve Senefelder'dan bugüne dek halen kendine özgü materyalleri ile uygulanan bir sanatsal ifade yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Litografi eserlerini diğerlerinden farklı kılan, materyal özellikleri ve bunun yanında ustalık bilgisidir. En verimli ve nitelikli sonuca erişebilmek için bu malzemelerin özüne uygun olması ve özelliklerini uygulama aşamasında esere yansıtılması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında çalışmada görülen sorunlardan biri olan hammadde ve malzeme temininde yaşanan zorluklar, litografide kullanılan araç ve gereçlerin, materyallerin ne derecede önem taşıdığını göstermektedir. Zamanla farklı materyaller kullanılmaya çalışılsa da elde edilen sonuçlardan genellikle memnun kalınmamış ve bu yüzden mümkün olduğunda litografide sanatçılar tarafından denenmiş ve iyi sonuç alınmış malzemelerin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.

1.4.3.1. Materyaller ve Kimyasal Özellikleri

Litografide kullanılan materyallere bakıldığında en başta litografiye adını veren taş gelmektedir. Taş, litografinin en temel ve vazgeçilmez parçasıdır. Genellikle başlangıçtan bugüne litografide tercih edilen taş, kireç taşıdır. İçerdiği mineraller ve kimyasallar taşın sertlik derecesini belirlemektedir. Taşın yumuşak veya sert olması durumu ile ilgili analizlerdeki Karbon Dioksit (CO₂) ve Silikon Dioksit (SiO₂) bileşenlerinin miktarlarına bakılır. Bu süreci belirlerken analizlerin yanı sıra taşların renkleri de niteliği hakkında bilgi verir. Yumuşak karakterli taşlar açık renkli ve sarıya yakın iken orta yumuşaklıktaki taşlar beyaz ve yeşile yakın taşlardır. Sert taşlar ise mavi ve gri renklere daha yakındır. Literatüre bakıldığında litografi için en uygun taşın Bavyera ve Solhofens kökenli taşlar olduğu söylenmektedir. Taş yüzeyinin uygulama esnasında düz bir zeminden ibaret olması da diğer bir dikkat edilmesi gerekli husus olarak görülmektedir. (Ayan, 1998).

Arap Zamkı ve Gomalak da çizim esnasında kullanılan kalem veya diğer materyallerin içeriğinde bulunan farklı hammaddelerdir. Arap zamkı akasya bitkisinden elde edilen bir zamk ürünüdür ve gomalak da böceklerden elde edilen hayvansal bir reçinedir.

Asitleme ve doku indirme işleminde kullanılan Nitrik Asit (HNO₃), bir mono asit bileşenidir. Oksitler ve bazıları etkilemesi sonucu nitratlar oluşur. Özellikle taş ve metal uygulamalarda plakaya doğrudan etki eder (Kara, 2001).

1.4.3.2. Araç ve Gereçler

Litografide kullanılan araç ve gereçlerin en önemlilerinden biri litografi kalemidir. Kalemin kullanımı 19. yy sonuna doğru başlamış ve Lautrec'in eserlerinde kullanımı ve sanatçılara tavsiyeleri üzerine yaygınlaşmıştır. Litografi kalemleri farklı şekil ve sertlikte bulunabilmektedir. İçerisinde bulundurduğu yağ miktarına göre sertlik derecesi artan veya azalan bu kalemler 5 ile 0 arasında sertliğine göre numaralandırılmıştır. Bünyesindeki içeriğe bakıldığında iç yağı, mum, gomalak, sabun ve isten elde edilen mürekkebin bir araya getirildiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde farklı yağ kategorilerinin de bu kalemlerde kullanıldığı söylenebilir. Litografi sanatçılarının bir kısmı litografi kalemini hazır temin etmekte iken, bir kısmı da kendi özel karışımlarıyla kendi kalemlerini üretmekte ve kullanmaktadır.

Tüm baskılarda olduğu gibi litografi tekniğinde de ikinci önemli unsur kâğıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Kâğıdın kalitesi, baskının niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Kâğıdın özelliklerine bakarken doku, esneklik, gren ve özellikle ıslak zemin kullanıldığı için dayanıklılık öne çıkmaktadır. Sonuçlar arasında en iyisi elde edilinceye dek öncelikle deneme baskıları yapılır. Bu aşamada kullanılan kâğıdın kalitesi düşük tutulabilir. Fakat sonrasında baskı iyileşmeye başladığında kaliteli kâğıt kullanımına geçilmesi gerekmektedir. Litografinin ilk dönemlerinde Japonya ve Çin'de üretilen kağıtların kullanıldığı bilinmektedir. Daha sonra teknolojinin gelişmesi, hammaddeye erişimin kolaylaşması ve standartların ortaya çıkmasıyla dünyanın birçok yerinde özel üretimler oluşturulmuştur. Farklı yerlerde üretilen litografi kağıtlarına bakıldığında Curtis Rag, Alexandra, Heavy Weight, Rives Light gibi markalar bizi karşılamaktadır. Bu markaların birinci kalite kâğıt ürettiği bilinmektedir. Kâğıt ölçüleri başlarda sanatçılar tarafından belirlenirken daha sonra uluslararası standartlaşmaya gidilmiş ve kâğıt üretimleri de en uygun boyutlar üzerinden gerçekleşmiştir.

Araç ve gereçlerde litografi özelinde baskı presleri ve merdaneler de büyük önem taşımaktadır. Baskı presi olarak Senefelder tarafından geliştirilen deri bant kullanılarak raspa tahtası üzerinde pres yatağı ve onun altında bulunan merdanenin dönmesiyle elde edilen pres mekanizması litografide kullanılmıştır. Sonrasında teknolojinin gelişmesi ve farklı materyallerin düzeneğe eklenmesiyle bugünkü presler oluşturulmuşsa da üretilen preslerin Senefelder tarafından geliştirilen mekanizmanın geliştirilmiş halleri olduğu bilinmektedir. Pres konusunda genellikle Almanya ve Fransa'da üretilen mekanizmaların

tercih edildiği söylenebilir. Merdanede ise kauçuk, plastik veya deri malzemeler kullanılır. Merdane için önemli olan unsurların başında l gelmektedir. Kullanılan merdanenin boyutunun çizim alanından geniş olmaması gerekmektedir. Boya işlemlerinden sonra merdaneler mutlaka parafin veya terebentin kullanılarak temizlenmelidir (Ayan, 1998).

Tüm bunların yanı sıra karıştırıcı aletler, firalar, mürekkep levhaları, süngerler gibi araç ve gereçler de litografide kullanılmaktadır. Tüm araç gereçler seçilirken mümkün olduğunca doğal malzemelerin kullanılması, kaliteli materyallerden oluşması, baskı sürecine zarar vermeyecek ve kimyasal tepkimelere yol amayacak özellikle olmasına dikkat edilmesi gerektiği söylenebilir.

2. BÖLÜM

GRAFİK SANATLARDA LİTOGRAFİ TEKNİĞİ İLE ÜRETİLMİŞ AFİŞLERİN İNCELENMESİ

2.1. ÜNLÜ LİTOGRAFİ ESERLERİ VE AÇIKLAMALARI

Litografi alanında keşfinden bugüne yapılmış çalışmalar arasından öne çıkan eserler ve sanatçıların eserlerde esinlendiği sanat akımları, iletmek istedikleri mesaj ve kullandıkları yöntemler gibi detayların aktarımının hem hedef kitle açısından hem de litografinin geleceği açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu bakımdan literatürde yapılan araştırma neticesinde karşılaşılan dünyadan ve ülkemizden öne çıkmış litografi eserleri paylaşılmıştır.

Resim 10. Théodore Géricault, Medusa'nın Salı, Litografi, 1820

(www.meisterdrucke.com.tr, 2024)

Rönesans akımının önde gelen isimleri arasında yer alan ünlü Fransız litografî sanatçısı Géricault tarafından Medusa'nın Salı isimli litografî çalışması, sanatçının en ünlü eseridir. Eser, 1820 yılında İngiltere'de bir müzede sergilenmiştir. Röprodüksiyon olarak ele alınan eserde 1816 yılında onlarca insanın ölümüne sebep olan La Méduse isimli fırkateynin batışı betimlenmiştir. Eserin sergilenmesi esnasında konuyu aktaran bir kitapçık, müzeyi ziyaret eden sanatseverlere dağıtılmıştır. Çalışmada tekne kısmında perspektif başta olmak üzere sanat anlayışındaki değişimler göze çarpmaktadır.

Resim 11. Vincent Van Gogh, Patates Yiyenler, Litografî, 1885
(www.meisterdrucke.com.tr, 2024)

Resim sanatının önde gelen sanatçılarında olan Vincent Van Gogh'un, Litografî alanında da önemli eserlere imza attığı bilinmektedir. Sanata başladığı yıllarda ana temaları patatesler, tezgahlar, madenciler ve gökyüzü üzerinden şekillenmiştir. Patates Yiyenler isimli 1885 yılında ortaya koyduğu litografî çalışmasında da düşük ışığa sahip

bir ortamda çizgisel olmayan ve figürlerin takibinin zor olduğu bir üslubu benimsemiştir. Aydınlik unsuru olarak tabloda yalnızca üst kısımda yer alan yağ lambası görülmektedir. Eserde karamsar bir olgu ortaya koyabilmek adına gölgelerden faydalanılmıştır (Şahin ve Yaman, 2019).

Resim 12. Emil Nolde, Dansçı, Litografi, 1913

(Keskin, 2014)

Emil Nolde, materyal olarak fırçayı tercih ederek 1907 yılında bir litografi serisine imza atmıştır. Eserlerinde Lavi tekniği kullanmış ve suluboya ile detay vermiştir. Dansçı isimli çalışmasında olduğu gibi figür veya ana unsur odaklı çalışmalarında kompozisyonu taş yüzeyine sert bir üslupla işlediği bilinmektedir (Keskin, 2014).

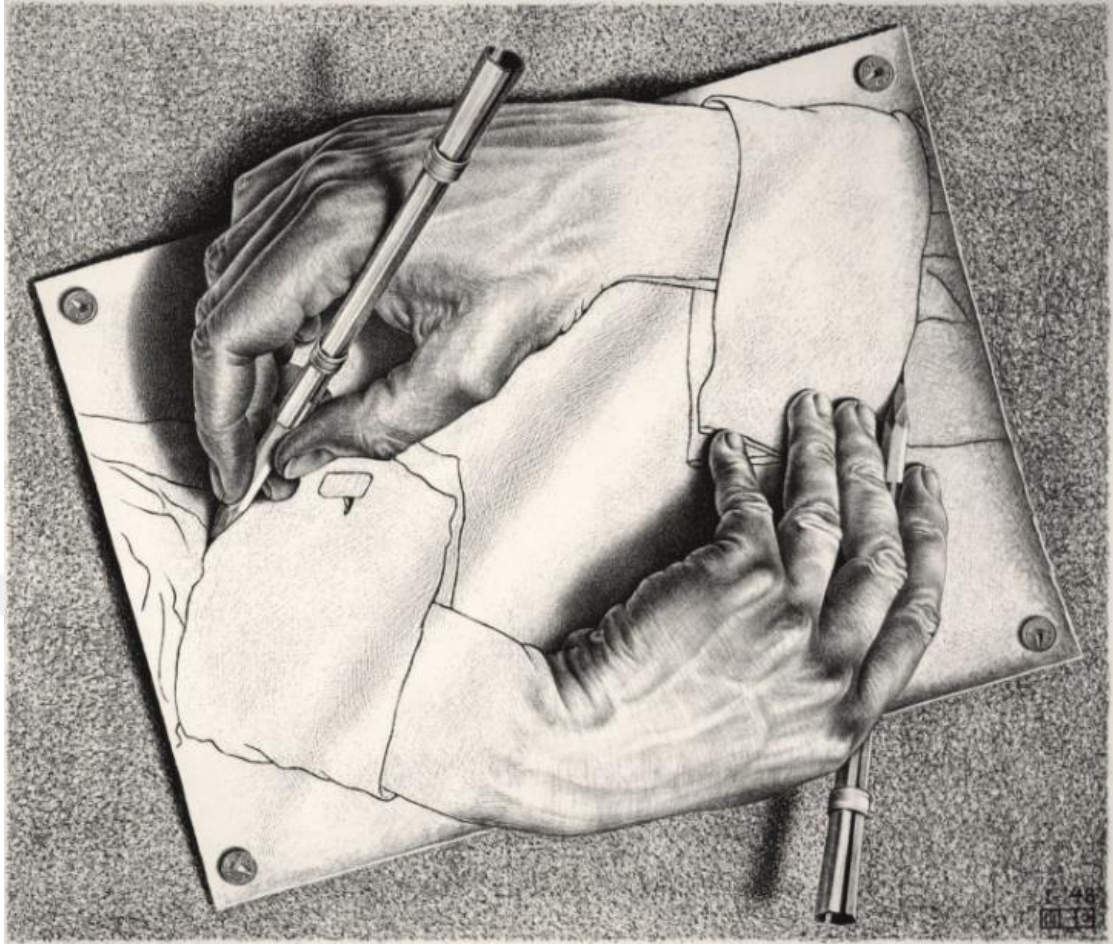
Resim 13. Hoca Ali Rıza, İstanbul, Litografi, 1918
(Keskin, 2017)

Ülkemizde Litografi sanatı denildiğinde ilk akla gelen isim olan ve Türkiye’de Litografi’nin yaygınlaşmasına önemli katkılar sağlayan Hoca Ali Rıza, eserlerinde genel anlamda İstanbul temasını işlemiştir. İstanbul Boğazının doğal güzellikleri, Üsküdar ve deniz manzarası genellikle ana unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Hoca Ali Rıza, İstanbul ile ilgili litografi çalışmalarının yer aldığı bir albüm oluşturmuş ve bunu akademide yer alan derslerinde kullanmıştır. Halen bu eserlerin birçok kurum tarafından akademik anlamda kullanılmakta olduğu bilinmektedir. Nitekim dönemin ilk litografi çalışmaları ve önemli sanat yapıtları bu eserlerden oluşmaktadır. Yetiştığı dönemin ortaya koyduğu zorlu sürece rağmen sanatı için mücadele verdiği bilinen Hoca Ali Rıza, İstanbul tablosunda olduğu gibi doğayı ve insanları tüm detaylarıyla ve büyük bir ustalıkla eserlerine işlemiştir (Keskin, 2017).

Resim 14. Kathe Kollwitz, Filizlenecek Tohumlar Gmlmemelidir, 1942 (Mansuroğlu, 2022)

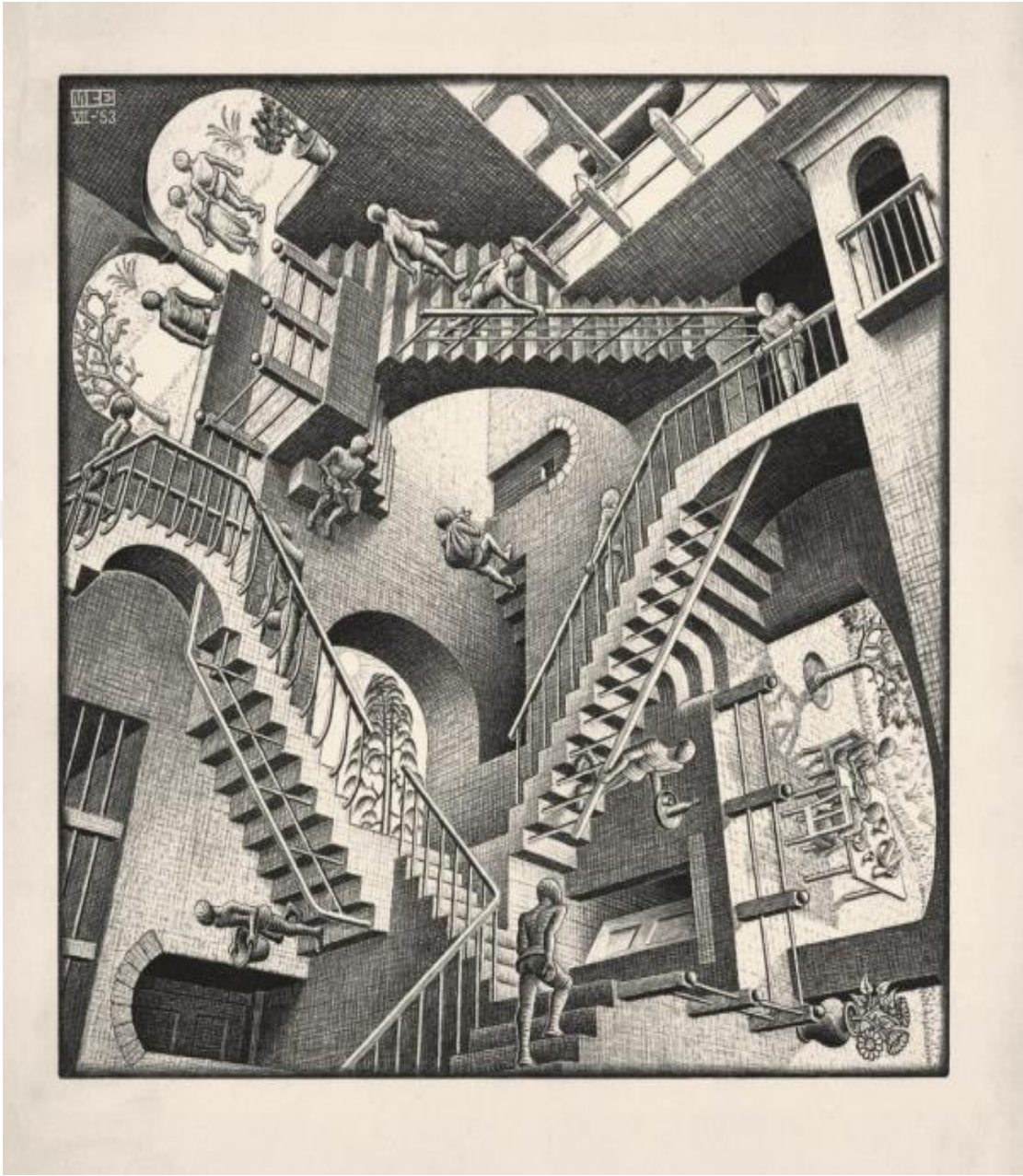
Kathe Kollwitz imzalı 1942 yılında ortaya konulan Filizlenecek Tohumlar Gmlmemelidir isimli eserde döneme ait savaşlarda oğlunu ve torununu kaybetmiş olan bir annenin trajedisi büyük bir uzmanlıkla aktarılmıştır. Sanatın toplumsal mesajlara odaklandığı bir dönemde icra edilen çalışmada tüm şartlara rağmen bir kadın sanatçının çocuklarına yönelik çırpınışları ve toplum içerisindeki duruşu resmedilmiştir (Mansuroğlu, 2022). Eserin slubunda sadelik ve imgeye odaklanmanın söz konusu olduğu söylenebilir.

Resim 15. M. C. Escher, Çizen Eller , Litografi, 1948

(www.bayaiyi.com, 2024)

Simetri, perspektif gibi önemli unsurları matematik ve geometriyle harmanlayarak sunan Escher, temelde optik yanılsamalara odaklanmıştır. Çizen Eller ve İzafiyet isimli çalışmalarında da sonsuz döngünün kusursuz yansımaları görülmektedir. Günümüze kadar ulaşan birçok film ve afişe de konu olan bu illüzyonlar perspektifin en önemli hikayeleri olarak karşımıza çıkmakta ve geniş bir hedef kitleyi etkisi altına almaktadır. Karmaşanın modern ve matematiksel grafiklerle ortaya konduğu bu eserler, popüleritesini günümüze dek korumuş ve sanat camiasına önemli katkılar sağlamıştır (Bilirdönmez, 2022).

Resim 16. M. C. Escher, İzafiyet, Litografi, 1953
(www.bayaiyi.com, 2024)

Resim 17. Fevzi Karakoç, İsimsiz, Litografi, 1989

(Keskin, 2017)

Fevzi Karakoç'a ait litografi eserlerinde renk kullanımının düşük olduğu buna rağmen etkiyi bu yolla yakaladığı bilinmektedir. Leke kullanımı, çizgisellik kavramının destekleyicisi olarak kullanılmıştır. Siyah ve beyazın dengeli kullanımı, tüm kompozisyonlarda öne çıkmaktadır. Bu dengeli duruşun sanatsal birikiminin bir getirisi olduğu yorumu yapılabilir. Çizgilerin heyecan dolu vurgusu gerilimli bir bakış açısıyla bütünlük sağlar ve bu bakış açısı eserlerine yansımıştır (Keskin, 2017).

Resim 18. Nükhet Atar, Litografi, 2011

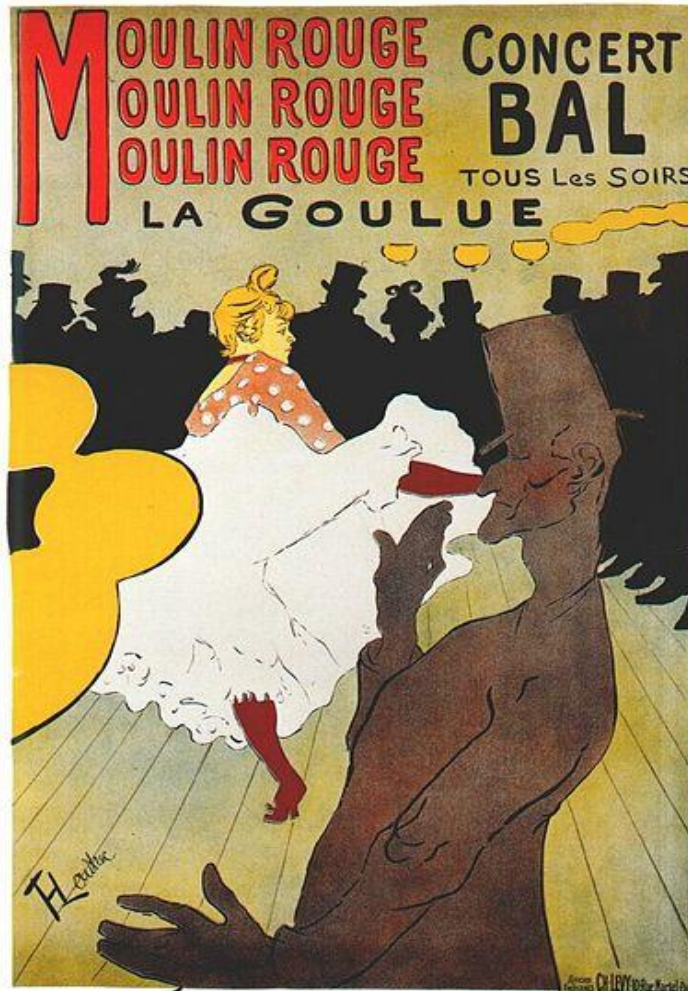
(Dönmezer ve Güçlü, 2021)

Nükher Atar, estetik anlayışının dengeli bir şekilde işlendiği ve görsel hissin kuvvetli olarak öne çıktığı çalışmalarında içerik ve biçimsel ilişkiyi de dengelemiştir. Taş baskıya ait tüm bileşenleri kendi tekniğiyle harmanlamış ve özgün bir sanat çizgisi ortaya koymuştur. Soyuttan somuta geçişin en iyi işlenen çalışmaları olduğu yorumlarının öne çıktığı eserlerinde kendine özgü bir duruş sergilemiştir (Dönmezer, 2021).

2.2. LİTOGRAFİ KULLANILARAK ÜRETİLMİŞ AFİŞLER

1800'lü yıllardan bugüne litografinin grafik tasarımda da önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Sanatın, sanatsal işlevinin yanı sıra bir iletişim aracı olarak kullanımı, birçok sanat disiplininde olduğu gibi litografide de karşımıza çıkmaktadır. Bu durum özellikle afiş tasarımlarında çokça karşılaşılan bir sanat anlayışı olarak litografinin yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır.

Çoğaltma tekniği olarak da kullanılan litografi, eserin hem üretiminde hem de çoğaltılarak dağıtılmasında önemli rol oynamıştır. Bu açıdan bakıldığında özgün bir duruş ortaya koyan litografi, afişlerde tercih edilmeye devam etmektedir. Bu bölümde litografinin kullanıldığı afişlere yönelik örneklere yer verilmiştir.

Resim 19. Henri de Toulouse-Lautrec, Moulin Rouge, Litografi, 1891
(Uzuner ve Şahin, 2019)

Yalnızca organizasyonlar için değil mekanların ve işletmelerin tanıtımları için de litografinin kullanıldığı bilinmektedir. Henri de Lautrec'e ait Moulin Rouge isimli çalışmasında da sahnesinde Jane Avril'e yer veren bir gece kulübünün tanıtımı amaçlanmıştır.

Afişte birden çok rengin birlikte ve zıtlıkların orantısına uygun bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Yazı kısmında da döneme ait vurgular karşımıza çıkmaktadır (Uzuner ve Şahin, 2019).

Resim 20. Henri de Toulouse-Lautrec Divan Japonais, Litografi, 1893
(Taşçıoğlu ve Siretli, 2017)

Henri de Toulouse-Lautrec'e ait afişlerde Japon sanat akımlarından yararlandığı görülmektedir. Bu bakımdan imgelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı söylenebilir. Silüetlerin kullanımı, düz renkler ve iki boyutun yer aldığı formların ön plana çıktığı kompozisyonların Divan Japonais isimli eserde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Afiş tasarımında perspektife bağlı olmayan yenilikçi bir bakış açısı getirmiştir (Taşçıoğlu ve Siretli, 2017). Literatür incelendiğinde Henri de Toulouse-Lautrec'in afişleri ile ilgili pek

çok çalışmaya rastlanılmaktadır. Litografi sanatının grafik tasarım amaçlı kullanımında Lautrec'e ait afiş tasarımlarının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

1894 yılında Aubrey Beardsley imzalı A Comedy of Sighs isimli litografi kullanılarak ortaya konulan afiş, bir tiyatro tanıtımı olarak kurgulanmıştır. Afişe göre daha yoğun bilgi içeren tasarımın broşür kompozisyonu olarak da değerlendirildiği tahmin edilmektedir. Eserin üst kısmında afişin ana arka plan rengi olan koyu mavi tonunda bir kutu içerisine tipografi yerleştirilmiştir.

Resim 21. Aubrey Beardsley, Theatre, A Comedy of Sighs, Litografi, 1894 (Karagöl, 2023)

Kompozisyonun gövdesi simetrik iki ayrı kutu görünümlü ortamın bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. İki tarafın birbirine eşit sütunlar olduğu görülmektedir. Eserin sol kısmı tasarlanmış görselden oluşmuş, sağ kısımda ise metin içerikleri yer

almıştır. Tipografinin önemli bir bölümünde kullanılan yeşil renk, aynı zamanda çizgisel bir anlayışla ayrıç olarak çalışmada kullanılmıştır (Karagül, 2023).

Resim 22. Alphonse Mucha, Gismonda, Litografi, 1894
(Özaltun, 2022)

1800 lü yılların son çeyreğinde, litografi alanında ortaya çıkan gelişmeler, litografi tekniğinin iletişimdeki gücünü ortaya koymuştur. Afişler, posterler yoluyla mesajlar verilmeye başlanmış, bu durum birçok alanda litografinin kullanımının önünü açmıştır.

Popüleritenin artması ile birlikte Art Nouveau etkisindeki litografik eserler, dünyanın birçok yerinde yaygınlaşmıştır. Doğayı başlangıç kabul eden Art Nouveau tarzı, sade formlar ve eğri çizgiler içermesiyle bilinmektedir.

Konserler, dans etkinlikleri, sergilenecek oyunlar ve birçok kültürel olayda tercih edilen litografi afişler, önemli kitlelere ulaşarak toplumun önemli bir medya unsuru olmuştur. Bu dönemde Sarah Bernhardt'ın yaptırmış olduğu Gismonda isimli oyuna dair posterin beğenilmemesinin ardından dönem sanatçılarından Mucha'dan bir afiş hazırlanması istenmiştir. Bu talebe karşın Mucha, mozaik desenlerini kullanarak özellikle Bizans etkisi ile Paris'te yeni bir bakış açısına sebebiyet verecek olan Gismonda isimli afişi hazırlamıştır. Mucha'ya ait bu eser ve benzeri dönem eserlerinin, şehirleri adeta bir açık hava sergisine dönüştürdüğü söylenebilir (Özaltun, 2022).

Resim 23. Kaethe Kollwitz, Asla Tekrar Savaş, Litografi, 1894
(Keskin, 2014)

Asla Tekrar Savaş (Nie Wieder Krieg) isimli afiş Kaethe Kollwitz'e ait öne çıkan eserler arasında yer almaktadır. Gri tonlamanın ve renk skalasının ekspresyonist akımın etkisiyle en iyi şekilde işlendiği çalışmalardan biri olan eser, toplumsal mesaj yönüyle de

yer edinmiştir. Taş baskının afişte kullanımının yaygınlaşması konusunda Kollwitz eserlerinin öncülük ettiği bilinmektedir.

Taş baskı tekniğini en iyi kullanan sanatçılardan biri olarak karşımıza çıkan Jules Cheret'in birçok afişe litografi sanatını kullanarak hayat verdiği bilinmektedir. Özellikle Bergere isimli kabare oyununa dair eserleri ve bölgedeki etkinliklere dair afişleri ün kazanmış ve eserlerinde tasvir ettiği dansçı kadın figürleri renkli ortamlara sahne olmuştur. Cheret tarafından hazırlanan çalışmalar hafızalarda yer eden fakat basit ve anlaşılır içerikleriyle öne çıkmıştır. Yine dönem sanatçılarından olan Mucha'nın tarzına bakıldığında ise karmaşıklığın ön plana çıktığı Art Nouveau esintilerini taşıyan ve bu tarzı iletişimle bütünleyen bir yaklaşım karşımıza çıkmaktadır (Uzun, 2023).

Resim 24. Jules Cheret, Folies Bergerei La Fuller Afişi, Litografi, 1897
(Gümüştekin, 2013)

Kabareleriyle ünlü olan Folies Bergere için hazırlanan posterler bu döneme damgasını vurmuştur. Özellikle Cheret'in en ünlü eserlerinden biri olan ve bu kabarenin bir dansçısını konu alan La Fuller isimli afiş dikkat çekici bir üslupla çalışılmıştır. Cheret eserlerine bakıldığında siyah konturlar, renkli ve dikkat çekici figürler, belirli bir kontrast

dengesi içerisinde işlenmiş olup objelere odaklanmayı sağladığı görülmektedir. Bahsi geçen eserde de iletişimde canlılık ve renklerle işlenen enerji belirli bir uyum içerisinde aktarılmıştır. Katmanlar arasında beyaz, sarı, mavi ve kırmızı renklerinin geçişi gözlemlenmektedir. Tipografinin esere uygunluğu da afişin dikkat çeken bir başka özelliğidir (Gümüştekin, 2013).

Birinci dünya savaşı yıllarında propaganda amaçlı çalışılan afiş ve illüstrasyon çalışmalarında da litografinin çokça kullanıldığı bilinmektedir. Nitekim bu dönemden bahsedildiğinde akla gelen çalışmaların başında James Montgomery Flagg imzalı “I Want You” afişi yer almaktadır.

Resim 25. Alfred Leete, Lord Kitchener Wants You, Litografi, 1914
(wikipedia.org, 2024)

Resim 26. James Montgomery Flagg, I Want You Afişi, Litografi, 1917
(great-republic.com, 2024)

Eserin 1917 yılında yapıldığı bilinmekte olup propaganda amacı taşıdığı ve halen dijital baskılarda çokça kullanıldığı görülmektedir. Eserin bir güncelleme çalışması olduğu söylenebilir. Bu bakımdan çalışmadan 3 yıl önce Leete tarafından Lord Kitchener'in işlendiği afişte de benzer bir mesaj aktarılmıştır. Leete'nin eserinde de "Britanyalılar: Lord Kitchener Sizi İstiyor. Ülkenizin Ordusuna Katılın! Tanrı Kralı Korusun" mesajı parmak imgesiyle aktarılmıştır. Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde propaganda amaçlı birçok tasarım çalışmasının yapıldığı bilinmektedir. Bu çalışmaların ilgili ülkelerde ulusal destek seferberliği amacını taşıdığı söylenebilir (Kurteş, 2022).

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE LİTOGRAFINİN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZDE LİTOGRAFI UYGULAMALARI YAPAN ATÖLYELERDEN ÖRNEKLER

3.1. TÜRKİYE'DE LİTOGRAFINİN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

3.1.1. Türk Litografi Sanatının İlk Dönemleri

Ülkemizde baskı yöntemleri arasında ilklerden sayılabilecek litografinin, yeterince yaygınlaşmadığı söylenebilir. Diğer ülke ve bölgelere kıyasla, Türkiye'ye çok daha önce geldiği bilinen litografinin keşfi ile İbrahim Müteferrika'nın ilk matbaayı kurması, yakın bir döneme rast gelmektedir. Türkiye'deki kullanım alanlarına bakıldığında dergi, kitap ve benzeri basımların yanında topluma ait sanat eserlerinde ve haritalarda litografi izine rastlamak mümkündür. Cayol ve arkadaşlarının, 1831 yılında İstanbul'da el yazması eserleri, yurt dışından getirilen malzemeler yardımıyla litografi tekniği kullanarak bastığı bilinmektedir. Bu eserlerin başında Nuhbetüttalim isimli eser gelmektedir. 1950'li yıllardan itibaren okullarda ve akademik anlamda İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde yer bulan litografi, farklı sektörlerde yer bulmaya devam etmiştir (İlbeyi, 1993).

Endüstriyel anlamda baskı iş ve işlemlerinde yoğun olarak tercih edilmesine karşın, sanatsal anlamda litografinin ülkemizde çok yoğun tercih edildiği söylenemez. Bu duruma sebep olan olgulara bakıldığında, üretim ortamlarının azlığı ve materyal erişimi görülebileceği gibi, litografinin sanat alanı olarak kullanımına yönelik farkındalığın azlığı da söylenebilir.

3.1.2. Hoca Ali Rıza ve İlk Litografi Atölyesi

Türk litografisi söz konusu olduğunda öne çıkan ve en bilinen isimlerden biri Hoca Ali Rıza'dır. Hoca Ali Rıza, 19. Yüzyılın sonlarına doğru yeni yüzyılın başlangıcında geçiş döneminin ilklerine imza atan ve desen alanında ustalaşan, eserleri ve öğretileriyle resim sanatında yer edinmiş bir sanatçıdır. Dönemin milli eğitiminde okullarda yaptığı

öğretmenlik mesleği dolayısıyla “hoca” unvanı ile anılmaktadır. Cumhuriyet öncesi döneme bakıldığında resim alanında çağdaş bir yapıyla eğitimin başlangıçta yalnızca askeri okullarda yapıldığı görülmektedir. Peyzaj disiplini üzerine verilen bu eğitimin temellerinin 1974 yılına dayandığı bilinmektedir. Litografinin ilk kullanımının da Osmanlı döneminde askeriye'nin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapıldığı bilinmektedir.

Teknik anlamda ilk kullanımın orduda gerçekleşmesinin yanı sıra litografiye sanatsal bir ifade biçimi olarak bakan ve bu amaçla kullanan ilk sanatçının Hoca Ali Rıza olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Sanatçı, desen, çizim ve çizgi alanında öğretilerini aktarmak amacıyla Meşk Defterleri isimli bir albüm çıkartmıştır (Ciddi, 2017). Karakalem tekniği kullanılarak hazırlanan albümün çoğaltılmasında litografi teknikleri kullanılmış ve eğitim materyali olarak okullarda yaygınlaştırılmıştır. Desen çizimini önemseyen Hoca Ali Rıza, yapıtlarında genellikle İstanbul temasını kullanmış ve eserlerini sanata dönüştürmesi esnasında görsel öğeler ile birebir bağ kurmuştur. Üç kategoride dokuz albüm ve yüzlerce litografi eserini ortaya koyan Hoca Ali Rıza, tekniğin kullanımında üretimde karşılaşılan zorluklara ve malzeme temininde yaşanan güçlüklerle rağmen litografi sanatının yaşatılması için önemli bir çaba göstermiş, toplumun yalnızca küçük bir bölümünün ilgisini çeken litografiyi yaygınlaştırmak için çalışmalarını sürdürmüştür. Bu sebeple Türk Resim Sanatı'na bakıldığında litografi alanında önemli tekniklerin kullanıldığı ve ilk denilebilecek eserler, Hoca Ali Rıza imzasını taşımaktadır.

Türkiye’de litografi tekniğine ve sanatına kaynaklık eden eserlerinde yer alan desenlere bakıldığında gözlem, ışık, gölge gibi dokuların ön plana çıktığı söylenebilir. Doğaya ait dikkatli gözlemleri, bakış açısı ve özgün imgeleri, eserlerinin günümüze taşınmasında ve litografi sanatına kaynaklık etmesinde rol oynamıştır (Akgün, 2017).

3.1.3. Cumhuriyet Döneminde Litografinin Gelişimi

Sanat alanında, diğer alanlarda olduğu gibi Cumhuriyet dönemi yeni bir adım ve başlangıç olarak görülebilir. Çağdaş ve yenilikçi bir bakış açısı bu dönemde yakalanmış, ilgili gelişmelerin olumlu etkileri litografi sanatına da yansımıştır. Güzel Sanatlar Akademisi'nin kurulmasıyla birlikte değişim programları oluşturulmuş ve ülkemizden yurtdışına, yurtdışından da ülkemize süreli eğitimci değişimleri gerçekleştirilmiştir. Buradaki amaç, batı sanatındaki gelişmelerden anlık haberdar olma, dünyadaki

gelişmeleri kaçırmama ve ülkemizdeki yenilikçi adımların dünyaya yaygınlaştırılması olarak görülebilir. Nitelim özgün baskı tekniklerinin ve litografinin gelişiminde maksat hasıl olmuş, bu dönemde olumlu gelişmeler ortaya çıkmıştır.

Osmanlı döneminde hakkaklık alanında standart oyma işlemleri ile yoğrulan sanat alanı, cumhuriyet döneminde Fransız Ressam Levy'nin Türkiye'de resim sanatında göreve getirilmesiyle litografi tekniğinde atılım olarak görülebilecek özgün baskı resim atölyesi kurulmuştur. Kullanılacak materyallerin yurtdışından geldiği ve imkanlar ölçüğünde küçük boyutlu eserlerin üretildiği bilinen bu atölye Cumhuriyet döneminde litografinin gelişimi ve gelecek kuşaklara aktarımı noktasında ciddi rol oynamıştır. Türk Resim Sanatının önde gelen sanatçıları arasında görülen Sabri Berkel, Fethi Karakaş gibi isimlerin litografi tekniğini Levy'nin kurduğu atölyede öğrendikleri bilinmektedir.

Ülkemizde başlangıçta litografinin metal oyma tekniğine göre daha az kullanılmasının yanı sıra 1950 yılından itibaren litografinin daha yoğun ilgi gördüğü söylenebilir. Levy ekolü olarak bilinen litografi sanatının bu döneminde ülkemizde Cihat Aral, Mahzar Ongun, Nejat Devrim, Avni Arbaş, Mümtaz Yener, Ferruh Başağa, Neşet Günal, Fethi Karakaş gibi isimler yetişmiş ve günümüze ulaşan eserler ortaya koymuşlardır (Keskin, 2017).

Türkiye'de baskı alanında özellikle afiş tasarımında öne çıkan sanatçıların başında İhap Hulusi Görey gelmektedir. 1898 doğumlu olan İhap Hulusi'nin, Mısır'da doğduğu ve tahsilini tamamlamasının ardından Almanya'da sanat eğitimleri aldığı bilinmektedir. Sanat eğitimlerinin ardından ülkemize dönmüş ve Avrupa etkisi ile afişler üretmeye başlamıştır. Milli Piyango biletleri ve afişleri ile ilgili 1975 yılına kadar çalışma yaptığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra İş, Ziraat ve Sümer Bankalarının, Yeşilay ve Kızılay gibi sivil toplum kuruluşlarının ve bir çok özel firmanın afiş, broşür, kurumsal kimlik vb. çalışmalarını yaptığı bilinmektedir.

Özgün bir tarz yakalayan ve tüm ülkede ün kazanan İhap Hulusi, Hohlwein'den esinlenmiş ve bütünsellik anlayışıyla kompozisyonlar ortaya koymuştur. Afiş çalışmalarında suluboya tenikleri, özgün litografi yaklaşımı ve renklerin uyumu, afişlerin ve biletlerin birer sanat eserine dönüşmesini sağlamıştır. Baskı tekniklerini en iyi şekilde kullandığı ve yarım tonlardan kaçan, kontrastlara dönüşen figürler ortaya koyduğu bilinmektedir. İhap Hulusi Görey'in çalışmalarında Türk aile yapısını, sosyal yapıyı ve Türkiye tarihini işlediği söylenebilir (Atan ve Şıkkaş, 2022).

Ülkemizde çalışma yapıp uluslararası alanda bilinir hale gelen, litografi ve baskı sanatlarını kullanan sanatçılar içerisinde Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Leyla Uçansu, Bülent Erkmen, Erkal Yavi gibi sanatçıların olduğu bilinmektedir. İsmi geçen sanatçıların Cumhuriyet dönemi sanatçıları olduğu, 1950’li yıllardan bu yana eserler ortaya koydukları ve uluslararası bienaller ve sergilere katılarak ödül aldıkları görülmüştür. Mengü Ertel isminin yaratıcılık ve üretim konusunda ülkedeki afiş tasarımlarına yeni bir bakış açısı kazandırdığı söylenebilir.

Yine Yurdaer Altıntaş’ın tiyatro afişlerinin ve sosyal etkinliklere dair tasarımlarının, profesyonel ve iletişimin sanatsal yönüne katkı sağlayan bir birikime altyapı hazırladığı bilinmektedir. Ülke kültürü ve geleneksel yapının aktarıldığı bu çalışmalar, dünyanın birçok yerinde de sergilenmiş ve beğeni toplamıştır. İlgili çalışmalarda batı etkisinin olduğu da literatürde ifade edilmiştir (Köksal, 2014).

3.2. TÜRKİYE’DE LİTOGRAFI UYGULAMALARI YAPAN ATÖLYELER VE SANATÇILARDAN ÖRNEKLER

Ülkemizde yer alan atölyelere bakıldığında üniversitelerin atölyelerinin yanı sıra sanatçılara ait atölyeler ve kurumlara ait atölyeler de mevcuttur. Saim Tekcan’ın kurduğu ve bugün hala IMOGA ismiyle hizmet veren Artess Çamlıca Sanat Evi, Ahmet Sarı’nın yönettiği 1993 yılında kurulmuş olan Aksanat Litografi Atölyesi ve 1997’de kurulan Sinan Demirtaş’ın Litografi atölyesi en çok bilinen örnekleridir (Ülüş E. 2010).

Geçmişten bugüne süregelen atölyelerin yanı sıra üniversitelerin litografi atölyeleri, sanat evleri, ticari amaçlı kurulan atölyeler ve hobi atölyeleri günümüzde Türkiye’de yaygın olarak görülmektedir. Bununla birlikte litografi ve özgün baskı sanatları alanında literatür incelendiğinde Türkiye’de atölyelerin durumu ve sanatçıların litografi ile ilgili görüşlerini içeren detaylı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle litografi alanında atölyeler üzerine yapılmış bir araştırma ile atölyelerin mevcut durumu, litografinin geleceği, yeni başlayanlara deneyim paylaşımları gibi özgün amaçları içeren bir araştırmanın yapılmasının literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim yapılan araştırma neticesinde benzer bir araştırmaya rastlanmaması, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra çalışmaya Türkiye’de litografi alanında geçmişten bugüne öne çıkan uzman ve akademisyenlerin katılımı, araştırma sonuçlarının niteliği bakımından çalışmanın önemine katkı sağlamaktadır.

Literatür incelendiğinde, litografi teknikleri ve litografi eser incelemeleri konusunda sınırlı sayıda çalışmanın varlığı görülmüştür. Bu durum, literatür taraması sürecinde bilimsel bilgiye ulaşmada zorluğu beraberinde getirmiştir. Litografi alanında ülkemizde mevcut atölye sayısının az olması, araştırmanın sınırlılıkları arasındadır. Mümkün olduğu ve ulaşılabildiği kadarıyla tüm atölyeler ile iletişime geçmeye çalışılmış ve araştırma için gönüllü olan atölye sahipleri veya kullanıcıları olan sanatçılar ile araştırma tamamlanmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan gözlem, görüşme ve doküman analizi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Katılımcı görüşlerini ve detayları aktarabilmek adına olgubilim deseni tercih edilmiştir. Çalışmanın örnekleminde, erişilebilen atölyeler arasında gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen 8 sanatçı, katılımcı olarak araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Çalışmaya ait verilerin toplanmasında tez danışmanının, ölçme uzmanlarının ve alan mensuplarının görüşlerine başvurularak oluşturulmuş, dört bölüm ve 12 maddeden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.2.1. Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler

Çalışmaya Türkiye'nin farklı illerinden 8 sanatçı katılım sağlamış, Konuyla ilgili bilgilendirilmiş kişiyle mülakat olay formunu onaylamıştır. Katılımcılar arasında Litografi alanında ülkemizde ön plana çıkan uzman isimler, atölye sahipleri ve genç sanatçılar bulunmaktadır. Katılımcıların yaşı, eğitim durumu, litografi eğitimi aldıkları yer, atölye adı, meslekteki kıdem yılı vb. demografik bilgiler, aşağıdaki tabloda aktarılmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Sanatçı Adı Soyadı	Yaş	Eğitim Durumu	Atölye	Kıdem Yılı	Mesleğin Öğrenildiği Yer/Kişi	İşin Nevi
Atilla ATAR	79	Lisansüstü	Atölye Litografi	50	Gazi Üniv. Beaux Arts De Paris Mimar Sinan Üniv.	Sanat
İsmail KESKİN	57	Lisansüstü	Kocaeli Üniv	20	Kassel Üniv.	Eğitim
Gökçe Aysun KILIÇ	47	Lisansüstü	Balıkesir Üniv	11	Anadolu Üniv.	Eğitim
İrfan Mustafa OKAN	64	Lisansüstü	Mimar Sinan GSÜ.	30	Öğr. Gör. Alaettin AKSOY	Eğitim / Hobi
Doğu GÜNDOĞDU	32	Lisansüstü	DOU Print Studio	13	Yurtdışı Enstitü ve Atölyeler	Ticari
Ahmet SARI	43	Lisans	Akbank Sanat	22	Anadolu Üniv.	Sanat
Hülya CAN	30	Lisansüstü	Anadolu Üniv.	5	Balıkesir Üniv.	Hobi
Dilara YİĞİTASLAN	28	Lisans	Kitchen Art	2	Balıkesir Üniv.	Hobi

Katılımcı skalasına bakıldığında meslekte 50 yılını geçirmiş bilinen isimlerin yanı sıra genç sanatçıların da olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Akademik, Ticari, Sanat ve Hobi amaçlı farklı atölye ve amaçlar ile çalışan sanatçılar da katılımcılar arasında yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında görüşmede tespit edilmeye çalışılan atölyelerin mevcut durumu, farklı atölye türlerini kapsamakta olduğundan daha detaylı bir betimlemeye imkân sağlamaktadır.

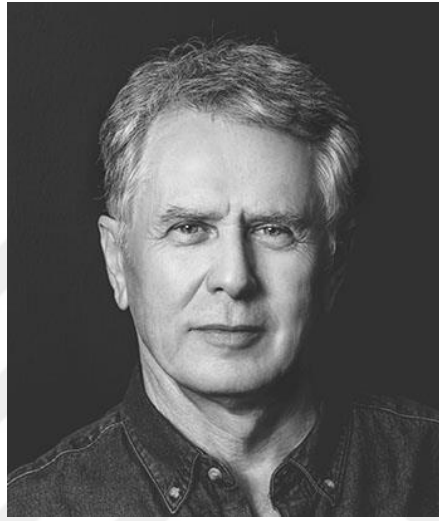
3.2.2. Litografi Sanatı, Atölyeler ve Sanatçı Görüşleri

Çalışmaya Türkiye'nin farklı illerinden 8 sanatçı katılım sağlamış, Konuyla ilgili bilgilendirilmiş kişiyle mülakat olay formunu onaylamıştır. Katılımcılar arasında Litografi alanında ülkemizde ön plana çıkan uzman isimler, atölye sahipleri ve genç sanatçılar bulunmaktadır.

Katılımcı skalasına bakıldığında meslekte 50 yılını geçirmiş bilinen isimlerin yanı sıra genç sanatçıların da olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Akademik, Ticari, Sanat ve Hobi amaçlı farklı atölye ve amaçlar ile çalışan sanatçılar da katılımcılar arasında yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında görüşmede tespit edilmeye çalışılan atölyelerin mevcut durumu, farklı atölye türlerini kapsamakta olduğundan daha detaylı bir betimlemeye imkân sağlamaktadır.

3.2.2.1. Atilla ATAR

Çalışmayı kabul edenler arasında ilk isim, sanatın bilinen isimlerinden Atilla ATAR'dır. Atar, 79 yaşında halen sanat hayatına kendi kurduğu "Atölye Litografi" isimli litografi atölyesinde devam etmektedir. Akademisyen olarak da litografiye katkı veren ve 50 yıldır bu alanda eser üreten sanatçı, mesleği Gazi Üniversitesi, Beaux Art De Paris ve Mimar Sinan Üniversitesinde aldığı eğitimler sonucu öğrendiğini belirtmiştir.

Resim 27. Atilla ATAR

(www.atillaatar.com, 2024)

Litografi atölyeleri ile ilgili gerçekleştirilen çalışmanın ilk bölümü litografi sanatı ve atölye ortamı teması üzerine kurgulanmıştır. İlgili bölümde yer alan sorular, sanatçıların bu konudaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla taşımaktadır. Bu anlamda sanatçının atölye ortamını yansıtabilmek için verdiği cevaplardan yola çıkılmıştır.

Atilla ATAR, atölyesinde tek başına çalıştığını belirtmiş ve dolayısıyla işbirliği ve iletişim konularında bir aksaklık ve sorun yaşamadığını dile getirmiştir. Eser icra ederken litografi sürecinde yaşadığı zorluklara ilişkin soruya ise önceki zamanlarda eser üretimi için kullandığı baskı mürekkebi temininde oldukça zorlandığını, yurtiçinde baskı mürekkebi bulamadığı için mecburen yurtdışından almak zorunda kaldığını ve ABD'den getirttiği baskı mürekkeplerinin maliyeti kadar gümrük vergisi ödemek zorunda kaldığını, ancak şu anda Türkiye'de birçok firmadan baskı mürekkebi, baskı kağıdı ve araç gereç temini edebilir duruma geldiklerini ifade etmiştir. Sanatçı atölye ortamlarının sanatçı

üzerinde olumlu etkilerinden bahsederken atölye ortamının fiziki sorunlarının da olduğunu dile getirmiş bu cevaplardan hareketle atölye ortamında çalışmanın sanatçıları özgünleştirdiğini, kendi yaşanmışlıklarını ve hayatlarından izlerini özgürce aktarma şansı bulduklarını iletmiştir. Sanatçının verdiği cevaplar dikkate alındığında, atölye ortamında çalışmanın, özgün eserler ortaya çıkarmada etkisinin büyük olduğu, her ne kadar fiziki sorunlar olsa da özgünlük ve kalite bağlamında atölye ortamının önemli bir etken olduğu yorumunda bulunulabilir. Öte yandan malzeme konusunda önceki dönemlerde oldukça zorlanılsa da günümüze gelindiğinde böyle sorunların aza indirildiğini görülmektedir. Gün geçtikçe temin imkanlarının çoğalması sanatçıyı malzeme kaygısından arındırmıştır.

Resim 28. Atilla ATAR – Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm

(www.engravist.art, 2024)

Çalışmanın ikinci bölümü olan Litografi Sanatının Geleceği, Atölyeler ve Eğitim ile ilgili yöneltilen sorularda, görüşmeye katılanların atölyelerin geleceği hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Atilla ATAR, atölyelerin geleceği konusunda tüm sorunlara rağmen umutlu olduğunu dile getirmiştir. Atölyeler ile ilgili genel yorumlarına bakıldığında ise Litografi sanatının köklü bir geçmişi olmasına karşın günümüzde kurulan atölyelerin çok azının aktif olarak çalışmakta olduğunu, kimi atölyenin presleri olduğu halde taş kalıpları, merdaneleri ve gereçlerinin eksik olduğunu aktarmıştır. Donanımları tam olan bazı

atölyelerde ise öğretim elemanları olmamasından dolayı atıl durumda oldukları yönünde görüş bildirmiştir. Bu eksiklerin tamamlanması durumunda litografi tekniğinin diğer geleneksel teknikler kadar uygulanabilir olacağını, bunun için de başta sanat eğitimi veren kurumların ve öğretim elemanlarının litografi tekniğinin ne denli özgün ve değerli olduğuna önce kendilerinin inanmaları gerektiğini belirtmiştir.

Litografi tekniğinin popülerliği ve teknolojinin gelişmesi, dijital baskılarının oluşmasının litografi üzerindeki etkileri konusu gündeme geldiğinde sanatçının teknolojik gelişmeleri, dijital medya ve dijital baskıları geleneksel litografi tekniği ile uyumlu bulmadığını ancak gerektiğinde yararlanmanın tekniğin gelişimine katkı sağlayacağını düşündüğü gözlemlenmiştir. Günümüzde dijital baskılarda kullanılan baskı mürekkeplerinin gelecekte ne olacağı, ne kadar dayanıklı ve kalıcılığının ne kadar süreceğinin bir kanıtı olmadığı için geleneksel teknik ile sanatçı tarafından gerçekleştirilen baskının ayrıcalıklı olacağı yine vurguları arasında yer almaktadır. Geleneksel teknik ile oluşturulan eserlerde sanatçının yaratıcılığı, duyguları ve sezgilerinin çalışmaya tam anlamıyla yansıdığını dijitalde ise bunların devre dışı kaldığını belirtmiştir. Ayrıca Geleneksel baskının öneminden bahsederken geleneksel teknik ile oluşturulan eserlerin sınırlı sayıda çoğaltılabilirliğini vurgulamış, geleneksel kalıbın baskıdan sonra silinmesiyle yeniden çoğaltılmamasını ve malzemenin dayanıklılığının koleksiyonerlerin de ilgisini arttırmakta olduğunu ifade etmiştir.

Yeni başlayan sanatçılara önerilerinin neler olacağı yönündeki maddelerde ise özellikle öğrencilerin tekniği severek öğrenmelerinin, tutkuyla uygulamalarının öneminden bahsetmiş, zaman zaman olumsuzluklar ile karşılaşacaklarını ve fakat bunun onları yıldırması gerektiğini tam aksine inatla çözüm yolları arayarak yollarına devam etmeleri gerektiğini aktarmıştır.

Resim 29. 1988 Ah Güzel İstanbul, Atilla ATAR, Litografi, 50x64 cm. (Ödüllü)
(www.atillaatar.com,2024)

Sanatçının bu alana verdiği cevaplar göz önüne alındığında günümüzdeki atölyelerin malzeme ve öğretim elemanın eksikliğinden kaynaklı sorunların, sanatın geleceği açısından yeterli ilerleme ve gelişmenin oluşmasını engelleyeceği yorumu yapılabilir. Litografi tekniğinin geleceği açısından sanatın tüm paydaşlarına rol düştüğü, özellikle yeni başlayan sanatçıların geleneksel tekniğe sahip çıkmaları, tekniğe karşı daha istekli ve severek yollarına devam etmeleri, mesleki sorumluluklarının farkında olmalarının sanata önemli bir katkı sunacağı söylenebilir. Aynı zamanda teknolojinin gelişmesi ile dijital baskı sektörünün oluşmasının, sanatçının görüşüne göre geleneksel litografi tekniği ile uyumlu olmadığını ancak doğru kullanıldığında katkıda bulunabileceği sonucuna varılabilir

Yaratıcılık ve İlham bölümünde ise tüm sanat disiplinlerinde olduğu gibi litografide de özgünlük ve yaratıcılık önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Atar'ın bu konudaki yorumlarına bakıldığında eserlerini üretirken doğadan esinlendiği ve içinde yaşadığı toplumun sorunlarından etkilendiğini ifade ettiği görülmektedir. Üretim

sürecinde tüm unsurları duygusal süzgeçten geçirerek sanatsal öğeler yardımıyla çalışmalarına yansıttığını ifade etmiştir. Beyninde oluşturduğunu direk taş kalıba uyguladığını belirtmiş, aynı zamanda eskiz yapmadığını, yaratma sürecinin taş kalıp üzerinde gerçekleştirdiğini aktarmıştır. Buradan hareketle Atar'ın doğadan ve toplumsal sorunlardan etkilendiğini ve eserlerini bu konuların etkisinde oluşturduğunu, bunun yanı sıra eskiz yapmaması sebebiyle uygulama anında oluşan rastlantısal etkilere, yaratıcılık unsuru olarak çalışmalarında yer verdiği söylenebilir.

Son bölümde ise litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçının eserlerinde toplumsal konulara dair düşüncelerini öğrenmek amaçlanmıştır. Toplumsal etki ile ilgili sanatçının çalışmalarında topluma mesaj vermek gibi bir kaygısının olmadığını çağının tanığı olarak içinde yaşadığımız toplumun sorunlarından etkilenecek sanatını gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu sebeple çalışmalarına seri numarası dışında isim vermediğini de ifade etmiştir. Bunun nedenini ise izleyen eser karşısında algısını sınırlandırmadan özgür bir biçimde düşünmeye yöneltmek için yaptığını bağlamıştır. Bu yaklaşımla Atilla Atar'ın eserlerini oluştururken izleyicide oluşturmak istediği etkinin düşünsel olduğu söylenebilir.

Litografi sanatı denildiğinde ülkemizde akla gelen ilk isimlerden olan Atilla Atar, görüşme esnasında aktardığı samimi cevapları ile okuyucular ve sanatseverlerin kişisel deneyimlerinden yararlanmalarını sağlamanın yanı sıra litografi sanatının genel durumu ile ilgilide önemli bulgular ortaya koymuştur. Hem sanatsal düşünce anlamında farkındalık yaratmış hem de atölyelerin durumları hakkında bilgiler aktarmış, bu yolla yeni başlayan sanatçılara da motivasyon açısından yeni ufuklar sağlamıştır.

3.2.2.2. İsmail KESKİN

İsmail KESKİN, çalışmada yer almayı kabul eden bir diğer sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Keskin, 57 yaşında olup, halen sanat hayatına ve akademide eğitim vermeye devam etmektedir. 20 yıldır sanat alanında aktif olarak üretimlerine devam eden katılımcı, mesleği Kassel Üniversitesi Devlet Sanat Akademisinde aldığı eğitimler sonucunda öğrendiğini ifade etmiştir.

Resim 30. İsmail KESKİN
(www.medyalizm.com, 2024)

Çalışmanın ilk bölümünde litografi sanatı ve atölye ortamı teması işlenmiş olup bu bölümde yer alan sorular, sanatçıların bu konudaki görüşlerini ortaya koymak amacını taşımaktadır. Bu sebeple sanatçının atölye ortamı ile ilgili görüşleri yansıtılmaya çalışılmıştır.

İsmail Keskin, atölye ortamında yaşadığı zorluklar olarak en büyük sorunun malzemelerin yurt dışı menşeli olması ve temin etme konusunda oldukça zorlandıklarını belirtmiştir. Litografi çalışmalarınızda ifadenizi sınırlayan ve etkileyen etmenler nelerdir denildiğinde ise, “taş sizin verdiğiniz hiçbir şeyi inkâr etmez ilaveten size daha fazlasını verir ve işinizi oldukça kolaylaştırır. Eser üretmek için yeterli malzemeniz olmasa dahi kaleminiz yoksa ayakkabı boyası ya da yağ içeren bitkileri bile tasarım amaçlı kullanmak mümkündür” şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. Atölye ortamının sanatçı üzerinde etkileri sorusuna verdiği cevap ise atölye ortamının geniş, havadar ve ışık düzeyinin yüksek olmasının eser üretim sürecini zevkli bir hale getireceği yönünde cevaplamıştır. İş birliği, iletişim ve organizasyon konusunda deneyim paylaşımında bulunan Keskin,

atölye ortamında çalışan sanatçıların veya sanatçı adaylarının birbirlerini desteklemelerinin kaçınılmaz olduğunu, atölye ortamında temizlik, düzen ve çalışma disiplinlerinden kesinlikle taviz verilmemesi gerektiğini, yoksa olası kazalardan kaçınılmasının oldukça güç olacağını vurgulamıştır. Litografi sanatının diğer tekniklere göre fazlaca kendine özgü olduğu ve litografinin sadece o tekniğin çalışıldığı bir ortamda üretilbileceğini ifade etmiştir.

Görüşme esnasında dile getirdiği düşüncelere istinaden atölyelerde yaşanan zorlukların en başında malzeme temininin geldiği gözlemlenmiştir. Fakat bu durumun eser üretmek isteyen sanatçıları yıldırmadığı, yeterli malzeme olmasa dahi aynı işi yapabileceği eşdeğer malzemelerle yine üretmeye devam etmenin mümkün olduğu söylenebilir.

Resim 31. İsmail KESKİN'in Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm
(www.facebook.com, 2024)

Atölye ortamının ferah ve ışık alan ortamlar olduğu takdirde eser üretmenin daha zevkli bir hale geldiği sanatçının yorumlarından çıkarılabilir. Atölye ortamında birden fazla sanatçı ile çalışmanın birbirini destekleme ve ortak çalışma alanlarının disiplinli kullanımı açısından kaçınılmaz hale geldiği söylenebilir. Litografi tekniğinin diğer tekniklerden farklı olması onu yalnızca o tekniğin uygulandığı ortamlarda uygulanabilir hale getirmektedir.

İkinci bölümde Litografi Sanatının Geleceği, Atölyeler ve Eğitim ile ilgili sorularda, katılımcıların atölyelerin geleceği hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Resim 32. İsmail Keskin, Litografi, 2012

(sasavsanat.blogspot.com, 2024)

Keskin, atölyelerin geleceği hakkında Litografiyi ele alarak 1796'dan bu yana yaşıyorsa ve 1908'de ofsetin çıkışıyla ölmediyse hiç ölmeyeceğine yönelik bir ifadeyle sürdürülebilir bir sanat olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca litografi tekniğini bir kere

deneyimlemiş birisinin tekniği tamamen terk etmesinin az rastlanan bir durum olduğunu eklemiştir. Teknolojik gelişmeler ve dijital baskı olanaklarının litografi üzerindeki etkisini ile ilgili değerlendirmesi ise alanların birbirinden tamamen ayrı alanlar olduğunu ve aslını yaşatmaktan başka bir etkisinin olmayacağını dile getirmiştir. Litografi tekniğinin popülerliği, toplumsal talep ve yeni başlayan sanatçılara önerileri sorulduğunda; Türk toplumunda entelektüel yapıdaki bireylerin dahi baskı resmi anlamak ve algulamakta sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Genç sanatçılara ise; bu alanda çalışmak istiyorlarsa hem zihin hem beden olarak çalışmaya hazır olmaları gerektiği, eğer severlerse sonrasında ellerine aldıkları taşı ağırlığına rağmen bırakamayacaklarını dile getirmiştir.

Sanatçının bu alana verdiği cevaplar göz önünde bulundurulduğunda litografinin sürdürülebilir bir sanat alanı olduğu, yıllardır süregeldiği, ofsetin icadında bile yok olmasının bu düşüncesini destekleyici olduğu yorumunda bulunmak mümkündür. Yine litografi tekniğini eserlerinde kullanmış bir sanatçının bu teknikten vazgeçmesinin zor olacağı sonucuna varılabilir. Tüm bunlara rağmen, bu tekniğin yeterli değeri görmediği, toplumsal talebin az olduğu yorumunda bulunulabilir. Sanatçıya göre, yeni başlayan sanatçıların bu tekniğe başlarken hem fiziki hem mental olarak kendilerini hazırlayıp özverili bir şekilde çalışmalarını gerektiğini bilmeleri gerekmektedir.

Yaratıcılık ve İlham bölümünde ise litografi tekniğinin özgünlüğünden ve doğaçlamaya elverişli olmasından bahseden Keskin, tekniği uygularken beğenmediğiniz yer olduğunda değiştirmek veya silmenin çok kolay olduğunu, ayrıca yumuşak ve gizemli etkiler elde etmek için sulandırılmış mürekkep kullanmanın eserde beklenmedik etkiler oluşturduğunu dile getirmiştir. Buradan hareketle Keskin'in doğaçlama meydana gelen etkilerden memnun olduğu, bunu bir yaratıcı unsur olarak gördüğü ve bunun oldukça kıymetli olduğu söylenebilir. Doğaçlama sonucu ortaya çıkan eserde problem görüldüğü takdirde uygulama anında silme ile düzeltme imkânının olduğu da bilinmektedir.

Resim 33. İsmail Keskin, Litografi, 2014
(sasavsanat.blogspot.com, 2024)

Son bölümde, litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçının eserlerinde toplumsal konulara dair düşüncelerini yansıtmak amaçlanmıştır. Keskin'in eserlerinde toplum etkisinden bahsedilemeyeceğini, bunun yanı sıra sanatçıların en önemli başarısının sanat eserine başlamadan önce bir mesaj üzerine üretmektense eserinin hiçbir mesajı veya hikayesi olmaksızın sanatın gücünü üzerinde toplayıp bireyleri etkilemeyi bilmenin daha kıymetli olacağını vurguladığı görülmektedir. Bu gücün, görsel öğeleri ve plastik değerleri kompozisyon bütünü içinde iyi harmanlayabilmekten geçtiğini söylemiştir. Litografinin bu gücü iyi kullanmak için sanatçıya fırsatlar tanıdığını, eğer bu sanatı onu severse sonrasında mesajın kendiliğinden verilmiş olacağını ve sanatseverlerin alacakları mesaj ve tepkilerin tadını çıkarmaya başlayacağını dile getirmiştir. Bu bakış açısıyla Keskin'in eser üretim anında önceden bir mesaj belirlemediği sonucuna varılabilir.

Akademik çalışmalarda oldukça isminden söz ettiren Keskin, görüşme formu sırasında aktardığı cevaplar ile litografi sanatının yeterli değeri görmediğini aktarmış, buna rağmen Litografi sanatının özgünlük ve üretim metotları yönüyle kalıcılığından kayıp vermeyeceğini vurgulamıştır.

3.2.2.3. İrfan Mustafa OKAN

İrfan Mustafa OKAN, litografi atölyeleri ile ilgili çalışmada yer alarak yayına destek verenler arasında yer alan bir diğer litografi sanatçısıdır. Okan, 64 yaşında olduğunu belirtmiştir ve halen sanat hayatına, litografi eğitim, vermeye devam etmektedir. 30 yılı aşan zamandır sanat alanında aktif olarak üretimlerine devam eden Okan, mesleği Öğr. Gör. Alaettin Aksoy ve Mimar Sinan Üniversitesinde aldığı eğitimler sonucu öğrendiğini aktarmıştır.

Resim 34. İrfan Mustafa OKAN
(www.majigallery.com, 2024)

Atölye ortamının sanatçıların görüşleriyle yansıtılmaya çalışıldığı bölümde İrfan Okan, litografi atölyelerinin önemli sorunlarından biriyle başlamış ve atölyelerdeki malzeme temininde yaşadığı sorunları dile getirmiştir. Asistan olarak başladığı yıllarda önemli bir sorun olarak karşısına çıkan malzeme teminin kısıtlı olmasından bahsedip Paris'ten getirtilen malzemeler ile oldukça ölçülü çalışıldığını ve bu durumun da deneysel arayışlara sebep olduğunu ifade etmiştir. Atölye çalışmalarında ortam etkisi, işbirliği ve iletişim konusunda ise, çalıştığı atölyenin oldukça kalabalık olduğunu ve o kalabalığa rağmen disiplinli bir atölyeleri olduğunu aktarmıştır. Çalıştığı atölyenin sahibi olan ve sanatı kendisine öğreten Alaettin Aksoy'dan bahsederken onun öğrettiği disiplin sayesinde sürecin nasıl yönetileceği, baskı sırasında düzenli ilerlemeyi ve çalışmalar sırasında titizlik konusunda teknik ile ilgili uyulması gereken birçok kuralı öğrendiğini dile getirmiştir. Devamında da hala aynı disiplin ve geleneklerle devam ettiğini vurgulamıştır. Atölye yönetimi hakkında ise birden fazla sanatçının çalıştığı bir atölyede kurallar olduğu sürece olumsuz olayların yaşanmayacağını ve her sanatçı adayının litografi atölyesinin sanatsal vizyonlarına olan katkısının bilincinde olduklarından atölye disiplinine uyum göstereceğinden söz etmiştir.

Sanatçının bu alana ilişkin yanıtları değerlendirildiğinde, öne çıkardığı en önemli unsurun litografi atölyelerinin belirli kurallarının olması gerektiği ve sanatçıların bu kurallar doğrultusunda disiplinli ve titiz bir baskı süreci geçirmeleri şeklinde yorumlanabilir.

Resim 35. İrfan Okan, Öteye Bakmak, Litografi, 2004

(www.artiummodern.com, 2024)

Litografi Sanatının Geleceği, Atölyeler ve Eğitim ile ilgili yöneltilen sorularda, Okan, litografi atölyelerinin geleceği hakkında umutsuz olduğundan bahsetmiş ve yaygın kullanımın yakın bir süreçte son bulacağı yorumunda bulunmuştur. Ancak birkaç özel atölye ve okullarda devam etmesi olanaklıdır şeklinde eklemiştir. Teknolojik gelişmeler ve dijital baskı olanaklarının litografi tekniğini nasıl etkilediği sorulduğunda ise teknoloji gelişmeye devam ettikçe litografi tekniğinin yalnızca belirli kesimler tarafından ilgi göreceğini ve değerini gün geçtikçe kaybedeceğini ifade etmiştir. Litografi tekniğinin Türkiye’de popülerliğin çok düşük olmasından bahseden Okan, batıda ise litografinin 19. Yüzyılda yapılmış afiş çalışmaları ile popülerliği oluşmuş ve 20. Yüzyıl içinde de önemli sanatçıların daha yaygınlaşması için çoğaltmalar yoluyla orta sınıf sanat amatörlerinin koleksiyon yapma olanağı vermesiyle önemli bir noktaya gelmiştir şeklinde belirtmiştir. Okan’ın yeni başlayan sanatçılara önerisi ise tekniğin olanaklarını sonuna kadar kullanmaları ve deneysel çalışmalara daha çok önem vermeleri şeklinde olmuştur. İlaveten sanat tarihinde önemli sanatçıların eserlerini nasıl oluşturduklarına yönelik analitik çözümlenmeleri yapmalarının da altını çizmiştir. Sanatçının bu alana verdiği cevaplar göz önünde bulundurulduğunda litografi atölyelerinin teknolojinin gelişmesinden etkilenecek yok olmaya başlayacağı yorumunda bulunulabilir.

Yaratıcılık ve İlham bölümünde ise Okan, yaratıcılık sanatçının hamurunda varsa bu litografi ile geliştirilebilir, baskı teknikleri yaratıcılıktan ziyade mühendislik gerektirir yorumunu ortaya koymuştur.

Son bölümde ise litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçı, çalışmalarının ilk dönemlerinde toplumsal mesaj verme kaygısının olduğundan bahsetmiştir. Bu mesajları doğrudan vermek yerine dolaylı olarak vermeyi ve izleyiciyi entelektüel sorumlulukların içine çekmeyi tercih ettiğinden söz etmiş, direkt mesaj verme kaygısı içinde olduğunda eserin sanatsal derinliği kaybederek salt işlevsel bir araca dönüştüğünün altını çizmiştir.

Literatürde ve sanatsal çevrelerde geniş çapta yer verildiği gözlemlenen ve sıklıkla referans gösterilen Okan, görüşme formu sırasında aktardığı cevaplar ile litografi tekniğinin teknolojinin gelişmesi ile yok olmakla karşı karşıya olduğunu okuyucuya aktarmıştır. Atölyeler ile ilgili görüşlerinden yola çıkılarak Litografi atölyelerinde disiplinli ve titiz çalışmalar sonucunda daha verimli eserler ortaya çıkabileceği yorumunda bulunulabilir. Ayrıca önemli sanatçıların eserlerini incelemenin ve baskı

aşamalarında neler yapıldığı konusunda araştırma yapmanın yeni başlayan sanatçılar için önemli olduğu sonucuna varılabilir.

3.2.2.4. Gökçe Aysun KILIÇ

Katılımcıların belirlenmesi esnasında görüşme kabul formuyla dönüt veren ve çalışmaya katkı sunan bir diğer isim Gökçe Aysun KILIÇ'dır. Sanatçı, 47 yaşında olduğunu dile getirmiştir ve aktif sanat hayatına, akademide eğitim vermeye devam etmektedir. 11 yıldır sanat alanında aktif olarak üretimlerine devam eden Kılıç, mesleği Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde öğrendiğini ifade etmiştir.

Resim 36. Gökçe Aysun KILIÇ

(www.dergipark.org.tr, 2024)

Litografi ve atölye ortamı ile ilgili bölümde yer alan sorular, sanatçıların atölye ortamı hakkındaki görüşlerini kapsamaktadır. Gökçe Aysun Kılıç, atölye ortamında yaşanan sorunlardan bahsederken bugüne kadar atölye ortamında yaşadığı en önemli sorunun taşın kalitesizliği olduğunu bunun aynı zamanda çalışmalarında sanatsal ifadesini de zorlaştırdığını dile getirmiştir. Atölye ortamında malzemelerin eksiksiz olmasının onu olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Atölyede iş birliği ve iletişim konusundaki deneyimlerini aktarırken atölye ortamında birden fazla sanatçının çalışmasının paylaşmayı ve teknik yaklaşımları birbirlerinden öğrenmelerini mümkün kılacağı üzerinde durmuştur. Kalabalık atölyelerde birlikte çalışmanın ne kadar olumlu ve birbirini geliştirici özellikleri olsa da öbür yandan olumsuz durumları da beraberinde

getirebileceğini, her zaman aynı düzen ve temizlikte bulunamadığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda kaliteli eser üretmek için tasarımın önemi kadar kullanılan malzemenin de önemli olduğu yorumunda bulunulabilir. Birden fazla sanatçı ile çalışan atölye ortamlarının ise öğrenme açısından geliştirici olduğu değerlendirilebilir.

Litografi Sanatının Geleceği, Atölyeler ve Eğitim ile ilgili sorularda, sanatçıların atölyelerin geleceği hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Kılıç, atölyelerin yeterli ve kaliteli malzeme temin edilebildiği sürece, düzenli atölye ortamları oluşturulabildiği müddetçe, litografi tekniğinin yok olma ihtimalinin olmadığı düşüncesinde olduğunu belirtmiştir. Gün geçtikçe gelişen teknoloji ve dijital baskı olanaklarının litografi üzerinde bir etkisinin olup olmadığına yönelik ise dijital olanakların baskı tekniğinin yerini alamayacağını ancak eser üretim ve tasarım aşamalarında büyük kolaylık sağladığını söylemiştir. Litografinin popülerliği ve toplumsal talep konusunda ise toplum olarak litografi tekniğinin yeteri kadar bilinmediğini ancak sanat ile ilgili kesimler için litografi tekniğinin kıymetinin büyük olduğunu aktarmıştır. Yeni başlayan sanatçılar için teknik problemlerin her zaman yaşanabilir olduğunu yine de sabır ve özveri ile sonuca ulaşılabileceğine inanmak gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede düşünüldüğünde litografi tekniğinin varlığının gün geçtikçe sürdürülebilir olduğunu ve kaliteli malzemenin eser üretimi için önemli bir noktada olduğu yorumunda bulunulabilir.

Resim 37. Gökçe Aysun KILIÇ'ın Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm

Teknolojinin gelişmesinin litografi tekniğini olumsuz etkilemek yerine doğru kullanıldığında litografi tekniğine yardımcı ve kolaylaştırıcı bir yaklaşım olduğu

çıkarılabilir. Litografi tekniğinin yaygınlaştırılması gerektiği ve bu konuda farkındalığın artırılmasının doğru olacağı kanısına varılabilir.

Litografi sanatında kendini ifade etmek için etkilendiği unsurlardan bahsederken, dönem sanatçılarının eserlerini her daim incelemek gerektiğini ve kendinin bu konuda oldukça verimli çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Buradan hareketle her ne kadar üzerinden vakit geçmiş olsa da dönem sanatçılarının eserlerinin önemini ve kıymetini kaybetmediği, yeni başlayan sanatçılara ilham olmaya devam ettiği değerlendirilmesinde bulunulabilir.

Son bölümde ise litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçının eserlerinde toplumsal konulara dair düşüncelerini öğrenmek amaçlanmıştır. Sanatçı buraca ise eserlerinde çocuk ve hayvanlara yer verdiğini, teknoloji ve makineleşmenin insan üzerinde ki etkilerinin eserlerinde yer bulduğunu ifade etmiştir.

Resim 38. Gökçe Aysun KILIÇ, Empati III, 2022, Gravür, 50*70 cm
(www.uludag.edu.tr, 2024)

Aynı zamanda bir akademisyen olan ve öğretileriyle öne çıkan Kılıç, görüşme formu sırasında aktardığı cevaplar ile litografi tekniğinin gelişmesi için malzeme kalitesinin ve temininin oldukça önemli olduğunu vurgulayan görüşler ortaya koymuştur.

Teknolojinin yardımcı bir yaklaşım olarak tekniğe dahil olduğunu, tekniğin yerini alamayacağını açıkça ifade etmiştir. Her kesimde litografi tekniğinin bilinmediğini, tekniği yaygınlaştırmak için çalışmaların geliştirilmesi gerektiğini ve yeni başlayan sanatçıların tekniksel problemlere rağmen özveri ile çalışıp buna katkı bulunması gerektiği görüşünün hâkim olduğu söylenebilir.

3.2.2.5. Hülya CAN

Çalışmada, farklı yaş grubu ve farklı uygulama ortamlarına sahip sanatçılar yer almıştır. Genç bir sanatçı olarak Hülya CAN, çalışmaya dahil olmayı kabul etmiş, samimi görüşlerini paylaşmıştır. Sanatçı 30 yaşında olup aktif sanat hayatına devam etmektedir. 5 yılı aşkın süredir litografi alanında üretimlerine devam eden Can, mesleği Balıkesir Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesinde, lisans ve yüksek lisans sürecinde öğrendiğini dile getirmiştir.

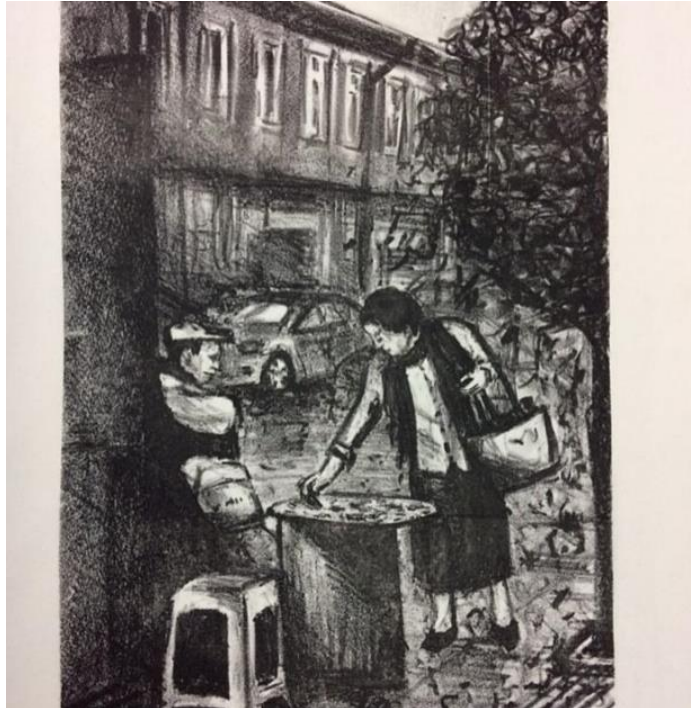

Resim 39. Hülya CAN

Çalışmanın ilk bölümü litografi sanatı ve atölye ortamı temasında Hülya CAN, litografi atölyesinde çalışmanın kendini mutlu hissettirdiğini, hatta sanatın en çok hissedildiği yerlerin atölyeler olduğunu dile getirmiştir. Litografi tekniğinin diğer tekniklere nazaran daha aşamalı ve zaman gerektiren bir teknik olmasından dolayı yaşadığı sorunlardan bahsetmiştir. Litografi çalışmalarınızda sanatsal ifadenizi sınırlayan

veya etkileyen sorunlar var mıdır sorusuna cevap olarak sanatçı, eserlerinde birey ve kent konusunu çalıştığını belirtmiş fakat hareket halinde olan kent yaşantısını, litografi taşında resmetmenin zorluklarından bahsetmiştir. Buna sebep olarak da kent hayatındaki ışıkların yansımalarını suluboya efektinde vermek gerektiğinde taşın yapısından dolayı boyaların dağılma yaptığını ve kentin yapısının hareketsiz ve yapay durmasına neden olduğunu dile getirmiştir. İş birliği ve iletişim konusunda ise kalabalık atölyelerde çalışmanın yeri geldiğinde eseri başlangıcından bambaşka yerlere götürdüğünü hata düzeltmede ortak çalışmanın yardımcı olduğunu eseri detaylandırmada kolaylık sağladığını ifade etmiştir. Atölye ortamında sanatçının yanında teknisyen olması gerektiğini ve baskı anında boya hazırlama, taşı silme vb. işlemler için yardımcı teknisyenlerin bulunmasının önemli olduğunu ifade etmiştir.

Sanatçının verdiği cevaplar dikkate alındığında atölye ortamında çalışmanın eserler ve sanatçılar üzerinde olumlu etkiler bıraktığını ve sanat ruhunu daha çok hissettirdiği yorumunda bulunulabilir. Öte yandan tekniğin ana malzemesi olan litografi taşının baskı aşamalarında belirli bekleme sürelerinden kaynaklı uzun zaman almasının sanatçıları olumsuz etkilediği de söylenebilir. Atölye çalışmalarında malzeme temini, uzun süren baskı aşamaları gibi sorunların yanı sıra atölyelerde teknisyen bulundurulması gerektiği yorumu da yapılabilir.

Resim 40. Hülya CAN, Litografi, 2021

Çalışmanın ikinci bölümü olan Litografi Sanatının Geleceği, Atölyeler ve Eğitim ile ilgili yöneltilen sorularda, görüşmeye katılanların atölyelerin geleceği hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Hülya CAN, litografi atölyelerinin günümüzde sayısının çok az olduğu ve gelecekte daha ilgi çeken bir teknik olması için öncelikle malzeme fiyatlarının daha düşük olması gerektiğini ifade etmiştir. Litografi tekniğinin az tercih edilmesine sebep olarak Can, litografi tekniğinin aşamalarının çok olmasını ve bir o kadar da uzun zaman almasını göstermiştir. Teknolojik gelişmeler ve dijital baskı olanaklarının litografi üzerinde etkilerine cevap olarak olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkilerinin de olduğunu dile getirmiştir. Olumsuz olarak zamanın üzerinde duran Can, litografi için uzun zamanlar harcarken dijital baskı için çok kısa sürede sonuca varılmasının litografi tekniğine olan ilginin azalmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. Olumlu etkileri olarak ise dijital tabanlı programlarda oluşturulan eskiz ile çok kısa sürede baskı aşamasına geçilebileceğini dile getirmiştir. Genç sanatçılara önerilerine bakıldığında ise tekniğe hakim olabilmek için çok fazla eser incelemesi yapılması gerektiği ve eskiz sayısının çok tutulması gerektiğini ifade etmiştir.

Bu doğrultuda litografi atölyelerinin yüksek ilgiye sahip olmamasının sebebi olarak malzeme fiyatlarının yüksek olması yorumunda bulunulabilir. Diğer tekniklere göre daha az tercih edilmesinin sebebi olarak da baskı aşamalarının uzun zamanlar aldığı için esere ulaşmanın uzun sürmesi sebep gösterilebilir. Sanatçının yeni sanatçılara tekniği öğrenmek için önemli önerilerde bulunduğu görülmüştür.

Resim 41. Hülya CAN, Litografi, 2021

Yaratıcılık ve İlham kaynakları ile ilgili, eser üretimi anında hayal ettiği eseri direk taşın üzerine çizdiğini belirtmiştir. Daha sonra tekniğin inceliklerinden bahseden Can, vurgulaması gereken durumlarda suluboya efektini bitmiş kalemleri incelterek yaptığını, fırça, kalem, sert tel fırça ve jilet vb. malzemeleri litografi çalışmalarında kullanıldığını ifade etmiştir. Son bölümde ise litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçının eserlerinde toplum yaşantıları, tüketim çılgınlığı, hayatın içindeki zıtlıklar gibi konular işlediği gözlemlenmiştir. Sanatçıların eserlerindeki bakış açılarının toplumları şekillendirebileceğini dile getirmiştir. Litografi tekniği için emek vermeye devam Can, görüşme formu sırasında sorulara verdiği cevaplar için litografi tekniğinin önemli sorunlarından bahsetmiş, bunun yanı sıra önemli teknik detaylar ve ilham kaynaklarını paylaşmıştır.

3.2.2.6. Doğu GÜNDOĞDU

Tez çalışması içerisinde atölyeleri yansıtmak için gerçekleştirilen çalışmada işbirlikçi atölye ve sanatçı örneklerine de yer verilmiştir. Bu anlamda Doğu GÜNDOĞDU' nun katkıları öne çıkmaktadır. Gündoğdu, 32 yaşındadır ve halen sanat hayatına kendi kurduğu "DOU PrintStudio" isimli litografi atölyesinde devam

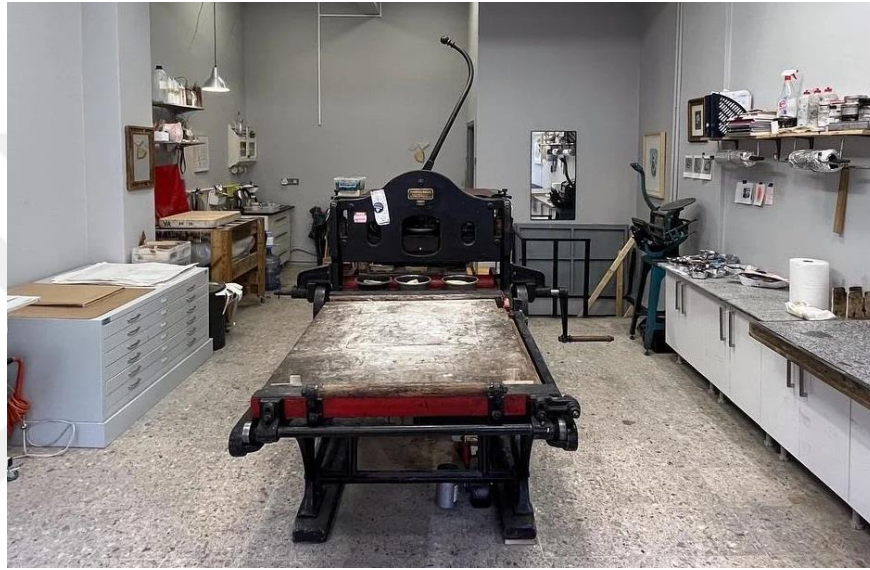
etmektedir. 13 yılı aşkın süredir bu alanda eser üreten sanatçı, mesleği yurtdışı enstitü ve atölyelerden öğrendiğini ifade etmiştir.

Resim 42. Doğu GÜNDOĞDU
(www.douprintstudio.com, 2024)

Gündoğdu, atölyesinde yaşadığı zorluklardan bahsederken ilk olarak yeni başladığı dönemde tekniği bir hocadan öğrenmediği için kendi araştırmaları sonucu bilgilere ulaştığını ve bu bilgilerin Almanya’da kullanılan litografi tekniğindeki bilgiye çok benzediği, dolayısıyla edindiği bilgi ile iş üretme konusunda ciddi sorunlar yaşadığını dile getirmiştir. Bu bilgilerle bir sanatçının eser üretebileceğini fakat ticari bir atölye olduğu için bu edisyonla doğru sonucu ulaşılamadığını eklemiştir. Bir diğer sorun olarak malzemeye ulaşımdan bahsetmiş, ilk başladığı zamanda bütün malzemeyi yurtdışından temin ettiğini ve bunun büyük bir sorun olduğunu ancak artık malzemenin büyük bir çoğunluğunu Türkiye’den temin edebildiğini, olmayan malzemeleri ise yurtdışına çıktığı zamanlarda oradan alıp stok mantığı ile ilerlediğini dile getirmiştir. Atölye ortamı etkileri ve iş birliği iletişim konusundaki deneyimlerini aktarırken ferah geniş tezgahların olduğu atölyelerde çalışmanın çok daha haz verici olduğunu iletmiş, ilk kurduğu atölyenin 17 m2 olduğunu, oldukça küçük olmasına karşın oradan taşındıktan sonra yeni atölyesini uluslararası standartlarda tasarladığını dile getirmiştir.

Bugüne kadar 60'ın üzerinde sanatçı ile iş birliği içinde bulunduğunu belirten Gündoğdu, bağımsız sanatçılarla çalıştıkları için bir masterprinterin davranışlarının nasıl olması gerektiği ile ilgili çok akademik çalışma incelediğini, işbirliği ve yönlendirme anında bunlara uygun ilerleme sağladığı belirtmiştir. Atölye yönetimi ve organizasyonlar noktasında genel itibari ile olumlu etkilerden bahseden Gündoğdu, çok fazla sanatçı ile çalıştıkları için her proje bitiminde lansman hazırladıklarını ve bu sayede daha fazla izleyiciye ve sanatçıya ulaştıklarını, koleksiyonerlere alan açtıklarını ifade etmiştir.

Resim 43. DOU Print Studio'dan Bir Görünüm

(www.douprintstudio.com, 2024)

Sanatçının yanıtları dikkate alındığında tekniğe yeni başlayanların doğru ve temiz bilgiye ulaşmalarının önemli olduğu kanısına varılabilir. Litografi atölyelerinin geniş olması gerektiği yorumunda bulunmak mümkündür. Yine Gündoğdu'nun cevaplarından yola çıkarak fazla sanatçı ile işbirliği içinde olmanın her sanatçı için yeni ufuklar açması anlamına geldiği çıkarımında bulunulabilir.

Resim 44. Doğu Gündoğdu Atölye alışmaları Esnasında Bir Görünüm
(www.douprintstudio.com, 2024)

Çalışmanın ikinci bölümü olan Litografi Sanatının Geleceği, Atölyeler ve Eğitim ile ilgili yöneltilen sorularda, görüşmeye katılanların atölyelerin geleceği hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Gündoğdu, litografi eğitimi veren atölyelerin durumunun çok iç açıcı bir durumda olmadığını fakat iyileştirmek için çalışmalar içinde bulunduğunu belirtmiştir. Buna rağmen gün geçtikçe ilginin arttığını ve son birkaç yıldır kendilerine erişen sanatçıların sayısının arttığını hatta neredeyse her gün bir stajyer adayının kendilerine ulaştığı bilgisini paylaşmıştır. Teknolojik gelişmeler ve dijital baskı olanaklarının litografi üzerinde etkilerine cevap olarak Gündoğdu, iki alanın birbirinden farklı alanlar olduğunu, insanların özgün olandan uzaklaşmadığını, yeni gelişen teknolojinin geleneksel tekniklerin önüne geçmediğini ve dijital baskı ve litografi baskının aynı kulvarda olmadığını belirtmiştir. Hem yeninin hem de gelenekselin eř zamanlı tercih edilebileceğine dikkat çekmiştir. Yeni başlayan sanatçılara önerisi ise doğru bilgilerin olduğu dokümanlara ulaşıp doğru analizlerde bulunmalarını önermiştir. Ayrıca malzeme alımında baskı materyallerinin boya, merdane, kağıt vb. kaliteli alınması gerektiğini kalitesiz malzemenin baskıyı olumsuz etkileyeceğini ve baskı sürecinde zorluklar çıkaracağını ifade etmiştir. Bu doğrultuda litografi tekniğinin teknolojik

gelişmelere rağmen ilgisinin azalmayacağı yorumu yapılabilmektedir. Malzeme kalitesinin baskı sonucuna doğrudan etkili olduğunu da sanatçının ifadelerinden çıkarmak mümkündür.

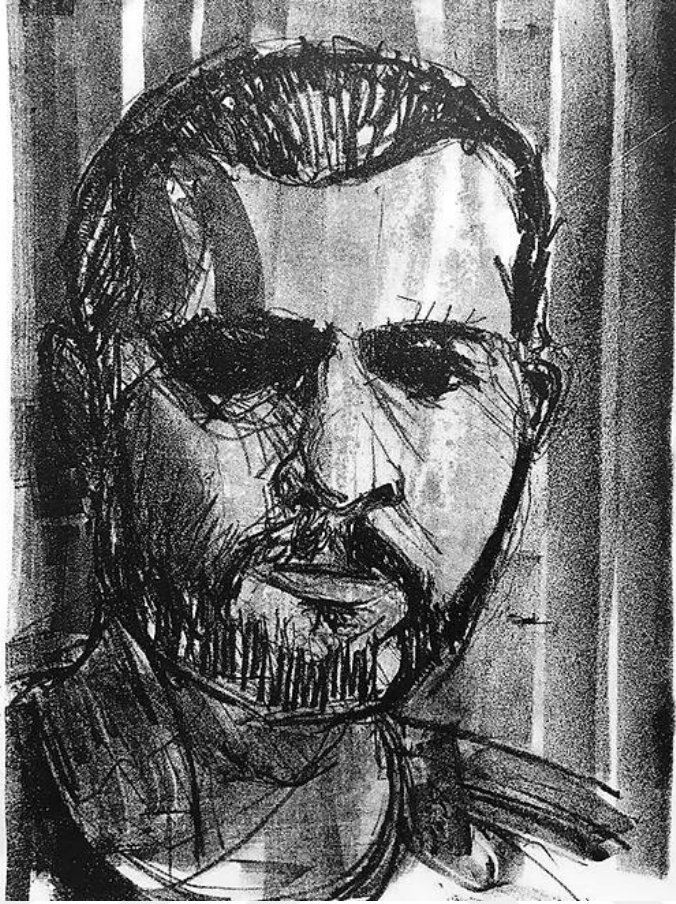

Resim 45. Doğu Gündoğdu, Litografi, 2019

(www.dogugundogdu.com, 2024)

Yaratıcılık ve İlham bölümünde litografi sanatında kendini ifade etmek için nelerden etkilendiği sorulduğunda Gündoğdu, kendisinin ilham veren önemli unsurların Avrupa'daki atölyeler olduğunu ve Paris'teki yayıncıları da takip ettiğini dile getirmiştir.

Son bölümde ise litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçının eserlerinde toplumsal konulara dair düşüncelerini öğrenmek amaçlanmıştır. Gündoğdu, mesaj verme amacıyla olmadığını bunu sadece litografi tekniğinde değil diğer ilgilendiği grafik, video ve fotoğraf dalları içinde geçerli olduğunu, genel olarak kendi uygun bulduğu konuları çalıştığını ifade etmiştir.

Resim 46. Doğu Gündoğdu, Litografi, Otoportre, 2019
(www.dogugundogdu.com, 2024)

Litografi sanatı denildiğinde akla gelen ve güncel isimler arasında bulunan Doğu Gündoğdu, görüşme formu esnasında aktardığı cevaplar ile okuyucular ve sanatseverler için önemli noktaların altını çizmiş tekniğin, atölyelerin mevcut durumundan bahsetmiştir. Yeni başlayan sanatçılara da önemli noktalarda bilgi aktarımında bulunmuştur.

3.2.2.7. Ahmet SARI

Litografinin Türkiye'deki önemli isimleri arasında yer alan Ahmet SARI, çalışmanın bir diğer katılımcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı, 43 yaşında olduğunu belirtmiş olup sanat hayatına Aksanat bünyesinde devam etmektedir. 22 yıldır sanat alanında aktif olarak üretimlerine devam eden Ahmet Sarı, sanatını Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde öğrendiğini ifade etmiştir.

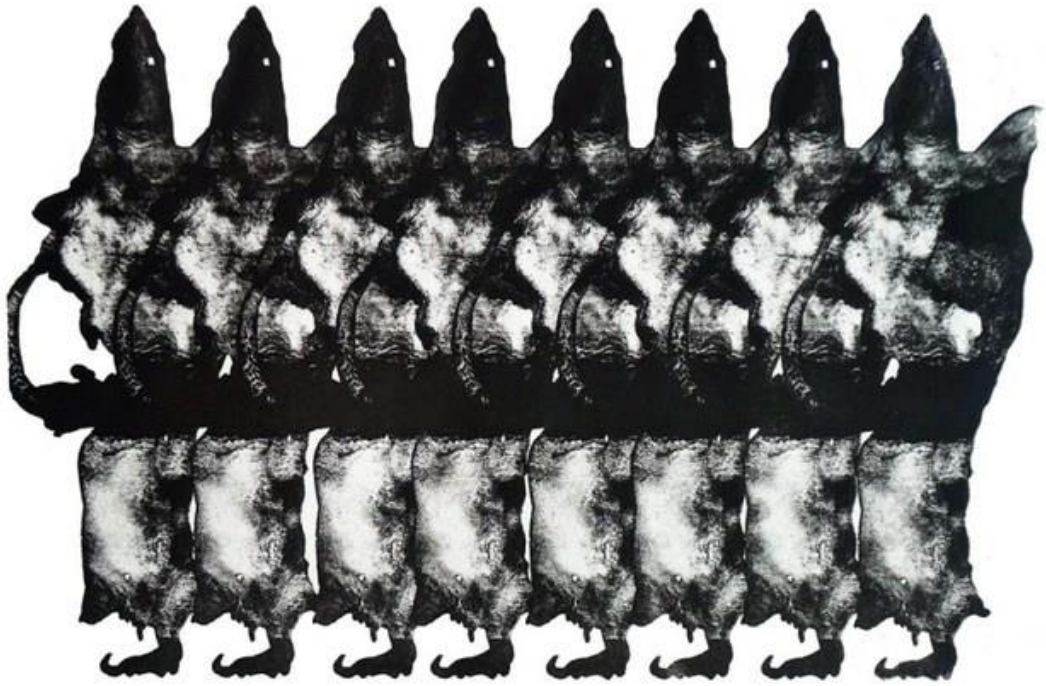
Resim 47. Ahmet SARI
(www.cepgallery.com, 2024)

Litografi atölyeleri ile ilgili konuda Sarı, öncelikle çalıştığı atölyenin kurumsal bir yapı olmasından bahsetmiş, dolayısıyla özel atöyelere göre hareket alanlarının daha kısıtlı olduğundan, örneğin malzeme alınması gerektiğinde belli prosedürlerden geçildiğinden bundan dolayı sürenin uzadığından söz etmiştir.

Resim 48. Ahmet SARI Atölye Çalışmalarından Bir Görünüm
(www.instagram.com, 2024)

Atölye ortamının sanatçı üzerinde etkisinin yüksek olması sebebiyle sağlıklı süreçlerin işletilmesi için atölyenin yeteri kadar temiz olmasının ve teknik alt yapının tam olmasının, kullanılacak malzemelerin eksiksiz olmasının önemini vurgulamıştır. Atölyede iş birliği ve iletişim konusundaki deneyimlerinde ise işbirliğinde bulunmadıklarını çünkü Akbank Sanat'ın kendi içinde bir kurum olduğunu, dolayısıyla diğer kurumlarla işbirliğine girmediklerini aktarmıştır. Atölyelerde üretilen eserlerin Aksanat bünyesinde kaldığını ve paylaşılmadığını, kurumsal sergilerde izleyici ile buluştuğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda kurumsal atölyelerin özel atölyelere göre daha kurallı ve esneklikten uzak bir yapıda olduğunu ve işleyişin buna göre şekillendiği yorumunda bulunulabilir.

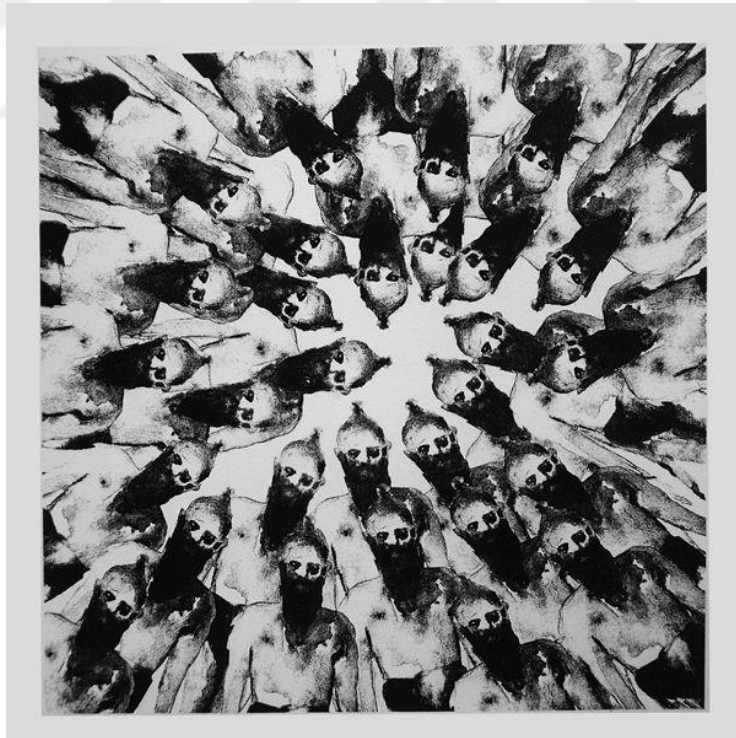

Resim 49. Ahmet SARI, Judges, Litografi, 53x78 cm
(www.cepgallery.com, 2024)

Çalışmanın ikinci bölümü olan Litografi Sanatının Geleceği, Atölyeler ve Eğitim ile ilgili yöneltilen sorularda, görüşmeye katılanların atölyelerin geleceği hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Ahmet Sarı bu bölümde, atölyelerin geleceği hakkında endişelerinin olduğundan bahsetmiş ve yeni başlayan sanatçılara litografi

teknikinin daha çok anlatılması gerektiğini, kendilerinde merak uyandırılıp ilginin litografi tekniğinin üzerine çekilmesi gerektiğini anlatmıştır. Gelişen teknoloji ve dijital baskı olanaklarının litografi üzerinde etkilerine bakıldığında ise teknolojiye karşı olmadığını, kendi hayatında kullandığını fakat litografi ile aynı kategoride bulunmadığını, litografinin baskı anında verdiği hazzı hiçbir teknolojik baskı ile ulaşılamayacağını dile getirmiştir. Litografi sanatının popülerliği ile ilgili olarak tekniğin elle çizilen resme en yakın sonucu verdiği için popülerliğinin her zaman devam edeceğini eklemiştir. Yeni başlayan sanatçılara öneri olarak Sarı, kendilerinin ne istediklerine doğru karar vermeleri gerektiği akıllarındaki tasarım ile hangi teknik uyuyor, hangi teknik ile ilerlemeliyim sorusunu kendilerine sormaları gerektiğini ileri sürmüştür.

Litografi sanatında yaratıcılık ve ilham kaynaklarından bahsederken kendini ifade etmek için sanatçıların eser üretim esnasında kendi iç dünyalarına dönmeleri gerektiği, dış dünyadan önce kendi iç dünyasında ne hissettiğini, ne istediğini dikkate almaları gerektiğini belirtmiştir.

Resim 50. Ahmet SARI, Crime Scene Investigation, Litografi, 60x75 cm
(www.cepgallery.com, 2024)

Son bölüm olarak karşımıza çıkan litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçının eserlerinde toplumsal konulara dair düşüncelerini öğrenmek amaçlanmıştır. Sarı, eserlerinde antropolojik nesnelere üzerine ilerlediğini, günümüzden etkilenmediğini daha çok geçmişten etkilendiğini, geçmişi günümüz arasında köprü oluşturabilecek figürler kullandığını dile getirmiştir.

Litografi tekniği için emek vermeye devam Ahmet Sarı, görüşme sırasında aktardığı cevaplar ile litografi tekniğinin geleceği ile ilgili endişeli olduğunu aktarmış, özellikle kurumsal atölyeler ile ilgili yorumlarıyla farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

3.2.2.8. Dilara YİĞİTASLAN

Çalışmayı kabul edenler arasındaki isimlerden biri de Dilara YİĞİTASLAN'dır. Yiğitaslan, 28 yaşında olup Litografi sanatını hobi olarak gerçekleştiren bir sanatçıdır. Halen sanat hayatına kendi atölyesinde kitchen art yaparak devam etmektedir. 2 yıldır sanat alanında aktif olarak üretimlerine devam eden Yiğitaslan, mesleği Balıkesir Üniversitesinde aldığı eğitimler sonucunda öğrendiğini söylemiştir.

Resim 51. Dilara YİĞİTASLAN

Yiğitaslan, atölye ortamında yaşadığı sorunların en başında malzeme temini olduğunu ve ardından baskı aşamaları ile ilgili doğru bilgiye ulaşmanın zorluklarından bahsetmiştir. Çalışma ortamının düzenli olmasının sanatçı üzerindeki etkisinin yüksek olduğunu ifade eden Yiğitaslan litografi tekniğinin hassasiyetinden bahsedip eser basımı

bittiğinde eserin temiz olması gerektiğinin altını çizmiştir. Kitchen art gibi uygulamaların artırılması ve litografi sanatına erişimin kolaylaştırılması gerektiğini savunan sanatçı, yüksek maliyetlerin ve uygulamada yaşanan zorlukların sanatı kısıtladığını ifade etmiştir. Atölye ortamının sanatçı üzerinde etkileri ve işbirliği, iletişim sorusuna verdiği cevap ise atölye ortamının sanatçı üzerinde etkisinin önemli ölçüde olduğunu, eser üretim esnasında altyapısı yüksek ve iletişim halinde olunabilen atölyelerinin daha avantajlı olduğunu dile getirmiştir. Eser üretim esnasında yanında sanatçılar ve uzmanlar olduğunda görülemeyen hataların diğer sanatçılar tarafından görüldüğünü ve bu sayede düzeltme imkanının oluştuğunu vurgulamıştır.

Bu cevaplardan hareketle litografi atölyelerinin düzenli ve temiz olmasının sanatçılar üzerinde etkisinin olduğunu ve bu durumun daha temiz eserler üretilmesine sebep olduğu sonucuna varılabilir. Bunun yanı sıra geleneksel üretim metoduna bağlı kalınmak suretiyle yeni ve ulaşılabilir metodlar geliştirilmesinin litografinin yaygınlaşmasına katkıda bulunacağından bahsedilebilir.

Litografi sanatının geleceği ile ilgili yöneltilen sorularda, görüşmeye katılanların atölyelerin geleceği hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Sanatçı bu noktada, litografi atölyelerinin geleceği hakkında umutsuz olmadığını aksine tekniğin elle çizilen resme en yakın sonucu vermesinden kaynaklı önünün oldukça açık olduğunu altını çizmiştir. Öte yandan tekniği bir kere deneyimlemiş birinin kolay kolay bırakamayacağından bahsetmiş ve kendinin bir atölye çalışması ile bu sanatı tanıdığını, sonrasında çalışmalarına devam ettiğini belirtmiştir. Teknolojik gelişmeler ve dijital baskı olanaklarının litografi üzerindeki etkisi ile ilgili değerlendirmesi ise eser üretiminin özgünlüğü bozulmadığı ve sanat icrasının yapıldığı sürece dijital olanakların yardımcı olabileceğini ifade etmiştir. Litografi tekniğinin popülerliği, toplumsal talep ve yeni başlayan sanatçılara yönelik önerileri sorulduğunda Yiğitaslan, Türkiye’de yeteri kadar toplum tarafından talep görmediğinin farkında olduğunu ama umutsuz olmadığını vurgulamıştır. Workshop tarzı uygulamalarının artırılmasının toplumsal talebi olumlu yönde etkileyeceğini de eklediği görülmektedir. Yeni başlayan sanatçılara yönelik tavsiyeleri ise bu tekniği kullanmak istiyorlarsa kesinlikle sabırlı olmaları gerektiğini eğer sabırlı olabilirlerse sonucunun güzel olabileceğini dile getirmiştir. Bu doğrultuda teknolojinin gelişmesinin litografi tekniğini olumsuz bir şekilde etkilemeyeceği,

özgünlükten vazgeçilmemesi gerektiği yorumunda bulunulabilir. Yine tekniğin diğer tekniklere göre daha uzun sürece sonuç verdiğini söylemek de mümkündür.

Yaratıcılık ve İlham bölümünde ise sanatçı, tekniğin deneysel çalışma imkanı sunduğunu bu sayede tasarımın ilk çıkış noktası ve sonuçta çıkan eser arasında bazı zamanlarda farklar oluştuğunu dile getirmiştir. Nitekim kullandığı yöntemin teçhizat yönünden sınırlı olmasından kaynaklı eserlerinde istediği sonuçlara her zaman ulaşamadığını aktarmıştır.

Son bölümde ise litografi sanatı ve toplum teması altında sanatçının eserlerinde toplumsal konulara dair düşüncelerini öğrenmek amaçlanmıştır. Yiğitaslan, eserlerinde toplumsal konulardan oldukça etkilendiğini, gündelik hayatta dikkatini çeken bir olay, bir obje yada bu bir insanda görebildiklerini sanata aktarabileceğini ifade etmiştir. Tasarım aşamasında teknolojiden yararlanarak eskiz oluşturduğu için gündelik hayatta gözüne takılan bir durum karşısında hızlıca eskiz oluşturup bunu daha sonrasında metal plaka üzerine aktararak baskıya dönüştürebildiğini ifade etmiştir.

Litografi tekniği için emek vermeye devam sanatçı, görüşme formu sırasında aktardığı cevaplar ile litografi tekniğinin diğer tekniklere göre daha hassas ve sabırlı çalışılması gereken bir teknik olduğunun altını çizmiştir. Doğru bilgi ve düzenli, temiz bir çalışma ortamı ile ortaya çıkan eserlerin daha başarılı olabileceği yönünde aktardığı bilgiler ile sanatseverlere ışık olacağı söylenebilir.

4. BÖLÜM

YENİ UYGULAMALAR

4.1. YENİ UYGULAMALAR

4.1.1. Araştırma, Değerlendirme ve Tasarım Süreci

Litografi alanında geçmişten bugüne yapılmış olan çalışmalar üzerine literatür taraması gerçekleştirilmiş ve bulunan eserler incelenmiştir. Litografinin el ile çizime yakın bir sanat dalı olması sebebiyle duygu ve düşünceleri ifade etmedeki başarısı, birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Alan uzmanlarının da görüşlerine başvurularak şehir imgeleri alanında çalışma yapılmasının uygun olabileceği tespit edilmiştir.

Resim 52. Balıkesir'in Tarihi Yapıları Fotoğraf Çekimleri (Fotoğraf. Gözde ERFİDAN, 2024)

Buradan hareketle uygulama için Balıkesir ilinin tarihi dokusunu yansıtmak amacıyla Balıkesir'de bulunan tarihi yapıların fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir. Fotoğraf çekimlerinin tamamlanmasının ardından tasarım aşamasında dijital olanaklar ve

el çizimleri kullanılarak litografi uygulamasına uygun eskiz çalışmaları oluşturulmuştur. Eskiz çalışmalarının oluşturulmasını takiben metal litografi ile baskı aşamasına geçilmiştir.

4.1.2. Uygulama Süreci

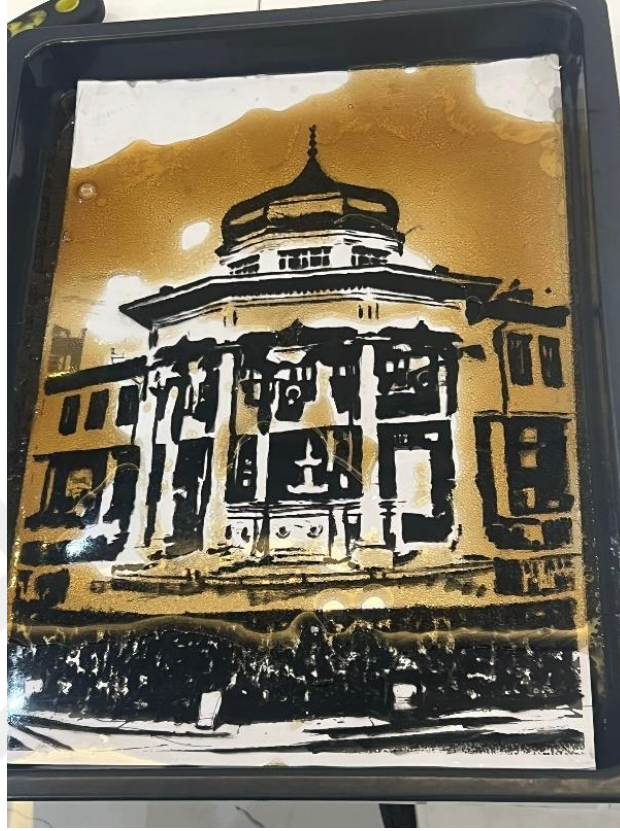
Eserlerin oluşturulmasında geleneksel litografi teknikleri içerisinde yer alan ve çalışmanın teknikler bölümünde bahsi geçen metal litografi kullanılmıştır. Metal yüzeyler üzerinde uygulanan ve asit aşındırma metotlarının kullanıldığı yöntem, litografinin temelinde yer alan su ve yağın birbirini itmesi prensibine dayanmaktadır. Alt metot bağlamında Kitchen Litografi olarak da bilinen ve alüminyum zemin üzerine gerçekleştirilen litografi tercih edilmiştir. Uygulama için öncelikle tekneler, kalın asetat, alüminyum folyo, litografi boyası, yağlı lito kalem, baskı kağıdı, merdane, spatula, talk pudrası, pastel boya, mum, fırça, yağ, kola gibi materyaller temin edilmiştir.

Resim 53. Tasarımın Metal Zemin Üzerine Aktarımı (Fotoğraf. Gözde ERFİDAN, 2024)

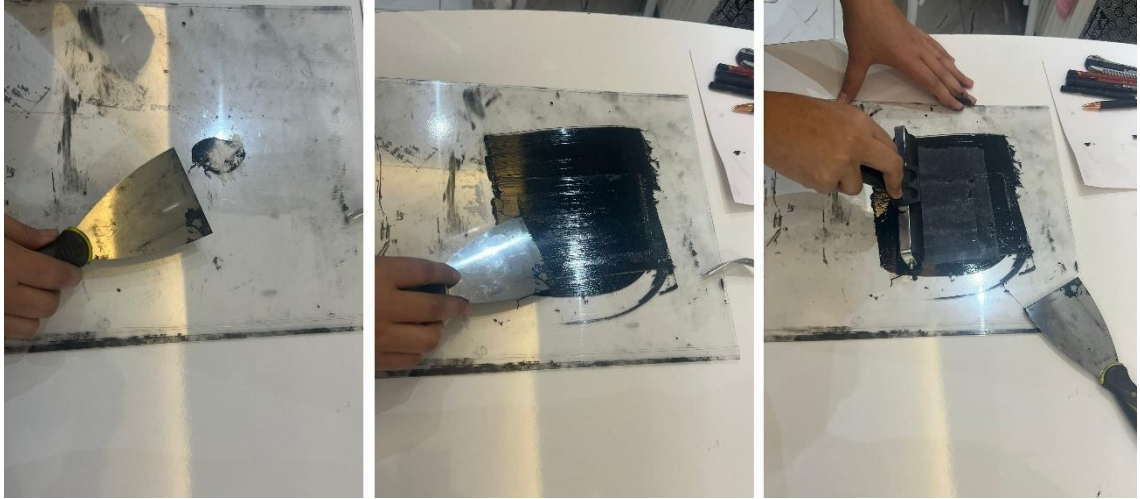
Materyallerin temininin ardından oluşturulan eskiz çalışmaları alüminyum tabaka üzerine aktarılmış, yağlı kalem, fırça, spatula, pastel boya vb. materyaller ile çizimler gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte litografi kalemi ile birlikte mum da kullanılmış, mumun

daha önce litografi uygulamalarında çok tercih edilmemesine rağmen belirli olguları aktarmada başarılı sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Resim 54. Asit İndirme İşlemi (Fotoğraf. Gözde ERFİDAN, 2024)

Asit indirme işleminin gerçekleştirilmesi için çizimleri üzerinde bulunduran alüminyum zemin, dikkatli bir biçimde hazırlanan 1. Tekneye yerleştirilmiş, oluşan hava kabarcıklarının yok edilmesinin ardından zemini aşındırması için asit dökme işlemi gerçekleştirilmiştir. Asit olarak metalde etkili olması dolayısıyla kola tercih edilmiştir. Bu noktada da alüminyum zeminin ham alüminyum olması önem arz etmektedir. Nitekim üzerinde ince de olsa kaplama bulunduran malzemelerin sonuç vermediği görülmüştür. Yaklaşık 1 dakika boyunca asitli tekne tutulan tabaka, su dolu ikinci tekneye alınarak üzerindeki asit temizlenmiştir. Bu aşamada, diğer aşamalarda da olduğu gibi el ile temas olmamasına özen gösterilmiştir. Nitekim el teması, zeminde yağ oluşturabilmekte, bu yolla boya almaması gereken noktalar boya almakta ve başarısız sonuçlara yol açabilmektedir. Asit temizleme işleminin ardından kurulama ve doğal sünger yardımıyla nemlendirme işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Resim 55. Boya Karma İşlemi ve Merdaneye Boya Alımı (Fotoğraf. Gözde ERFİDAN, 2024)

Kullanılacak olan boyanın hazırlanması aşamasında litografi boyası, talk pudrası ile karıştırılmıştır. Karma işleminin tamamlanmasının ardından spatula yardımıyla düz zemin üzerine açılmış, merdane ile boya alma işlemi gerçekleştirilmiştir.

Resim 56. Plaka Üzerine Merdane Yardımıyla Boya Verme İşlemi (Fotoğraf. Gözde ERFİDAN, 2024)

Merdaneye boyanın alınmasının ardından nemlendirilmiş olan metal plaka üzerine boya verme işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada boyanın yoğun olmamasına dikkat edilmiştir. Boya verme işlemi esnasında zemin devamlı nemlendirilmiş ve merdane ile boya verme işlemi üç dört kez tekrarlanmıştır. Boya verme işleminin tamamlanmasının ardından boya almaması gerekirken dış etmenler vb. sebebiyle yanlış boya alan kısımlar ıslak mendil kullanılarak hassas bir şekilde temizlenmiştir.

Resim 57. Kağıda Baskı Alma İşlemi (Fotoğraf. Gözde ERFİDAN, 2024)

Doğru bir boyama gerçekleştirildiğinden emin olduktan sonra ilk baskı için yedek baskı kâğıdı kullanılmıştır. Genellikle başarılı sonucun iki veya üçüncü baskılarda alınmasına karşın metal litografide ilk veya ikinci baskıların başarılı sonuç verdiği görülmüştür. Bunun sebebinin metalin ince bir dokuda olması ve asit indirme işleminin yüksek girinti oluşturmaması olduğu söylenebilir. Bu aşamada baskı kâğıdı metal plakanın üzerine yerleştirilmiş ve ahşap merdane yardımıyla mürekkebin kağıda geçmesi sağlanmıştır. Baskı işleminin tamamlanmasını takiben kâğıt alt ucundan tutularak yerinden oynatmadan kaldırılmış ve litografi baskı işlemi tamamlanmıştır.

4.1.3. Elde Edilen Eserler

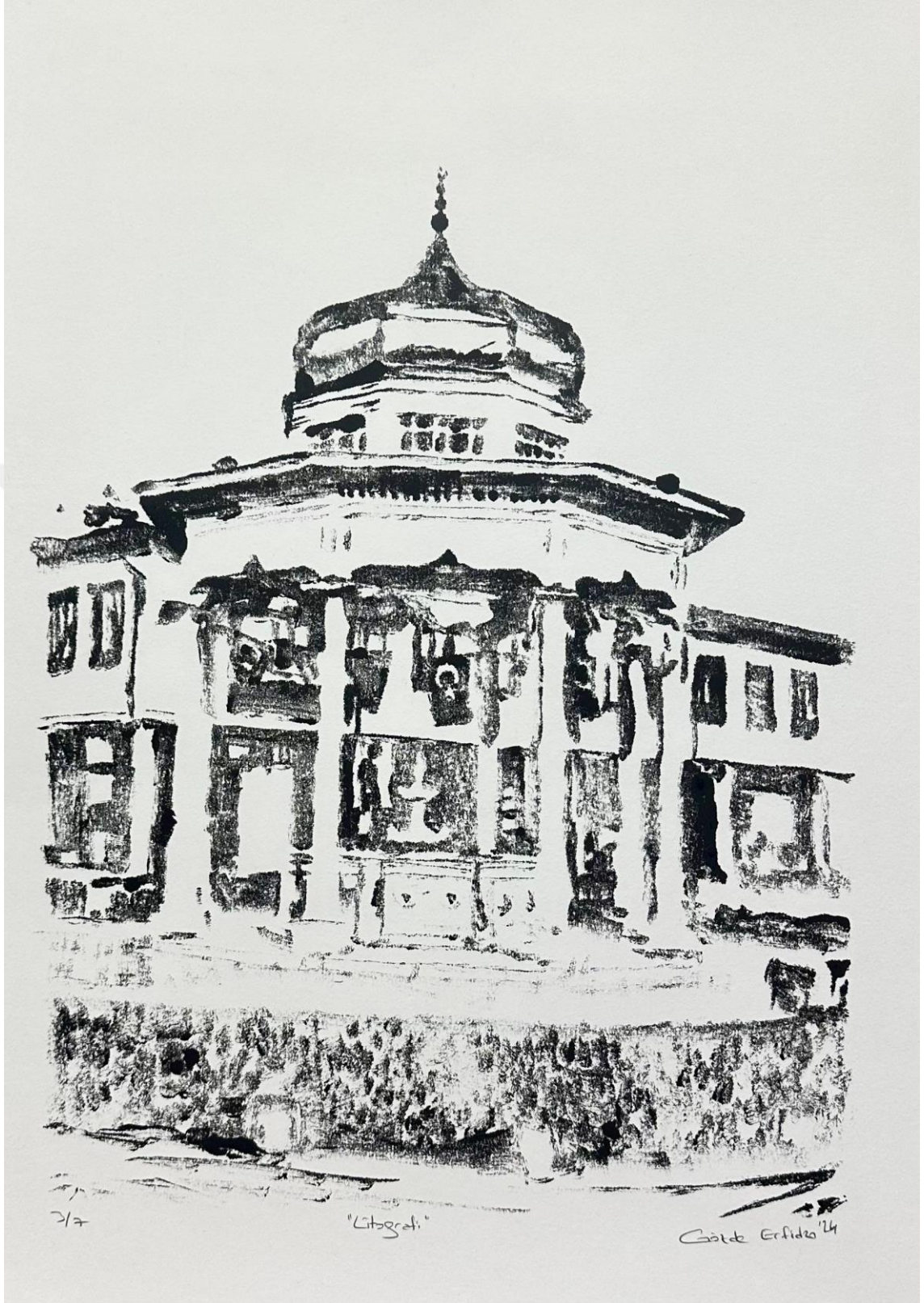
Resim 58. Tarihi Şadırvan, Balıkesir, Litografi, 35x50, Gözde ERFİDAN, 2024

Resim 59. Balıkesir Tren Garı, Litografi, 35x50, Gözde ERFİDAN, 2024

Resim 60. Kuva-yı Milliye Müzesi, Balıkesir, Litografi, Gözde ERFİDAN, 2024

Resim 61. Meydan Şadırvanı, Balıkesir, Litografi, 35x50, Gözde ERFİDAN, 2024

Resim 62. Tarihi Saat Kulesi, Balıkesir, Litografi, Gözde ERFİDAN, 2024

Resim 63. Ali Hikmet Paşa Meydanı, Balıkesir, Litografi, Gözde ERFİDAN, 2024

SONUÇ

Çalışma kapsamında litografi ile ilgili geniş kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiş ve litografinin tarihi süreci ve sanat akımları ile diyalogu kronolojik olarak aktarılmıştır. Tarihçenin yanı sıra litografi tekniğinin kullanım alanları, teknolojideki yenilikler ve dijitalleşme ile litografi ilişkisi yapılan betimsel araştırmalar ile sunulmuştur. İlgili bölümlerde yapılan incelemeler neticesinde Litografi sanatının bulunuşundan bugüne dek birçok alanda yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Bilim uzmanlarının yaptığı çalışmalarda litografiden taş baskı olarak da bahsedildiği görülse de literatürdeki ağırlık litografi kavramı üzerine kurulmuştur. Nitekim çalışma içerisinde sanatçılar ile yapılan görüşmelerde de alan uzmanlarının litografi tanımının kullanılması noktasını vurguladığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak bakıldığında; tarihten bu yana uyumlu bir çalışma prensibine sahip olan litografi tekniği, yalnızca bir çoğaltma aracı olarak kalmamış, bir sanatsal ifade aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle 19. Yüzyılda ünlü sanatçıların litografi atölyelerinde önemli eserler ortaya koymaları, sanatsal kullanımın yaygınlaşmasında temel oluşturmuştur. Sanat akımları ile litografi ilişkisine bakıldığında farklı akımların litografiyi kullanmalarının litografiye olumsuz etkisinin bulunmadığı, aksine dünya çağında toplumun her kesiminin duygu ve düşüncelerini kapsamasının litografinin yayılmasında olumlu etki sağladığı yorumu yapılabilir. Aynı eserden, sınırlı sayıda da olsa birden çok ürünün ortaya konulabilmesi, Litografinin erişilebilir bir sanat dalı olmasını sağlamış ve her kesimden sanatseverlerin sanata ulaşımını kolaylaştırdığı görülmüştür. Bu bakımdan Litografi sanatının, tüm toplumsal gruplarda koleksiyonerlik, sanat ilgisi gibi önemli imkanlar sağladığı düşünülmektedir.

Litografi sanatçılarının bu tekniği tercih etme sebepleri arasında, el ile çizime en yakın teknik olması, nitelikli ve belirli sayıda çoğaltılabilir olması, özgün olması gibi sebeplerin varlığından bahsetmek mümkündür. Bu durum hem litografinin keşfinden bugüne kadar gelen süreçte, hem de bugünkü durumu araştıran çalışma sonuçlarında desteklenmiştir.

Litografi tekniklerini ve materyallere bakıldığında litografinin başlangıçta taşta uygulanmasının ardından metal ve ahşap üzerine de benzer uygulamaların yapıldığı hatta bazı eserlerde bu uygulamalardan daha başarılı ürünler elde edildiği görülmüştür. Bu

noktada su ve yağ bileşenlerinin birbirini itmesi prensibi var olduğu sürece farklı levhalar üzerinde litografi uygulaması gerçekleştirilebildiği söylenebilir. Yine kullanılan araç ve gereçler, mürekkep ve boya gibi sarf malzemeler konusunda temel anlamda kullanılanların yanı sıra sanatçılar bu konuda kullandıkları materyaller ile de farklılaşmış, bu durum da özgün eserlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Nitekim çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde, yaratıcılık ve ilham başlığı altında görüşme yapılan sanatçıların kullandığı özgün tekniklerden de bahsedilmiştir. Çalışma içerisinde ünlü litografi eserlerine ve afişlerine de detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Çalışmalar incelendiğinde litografinin çok önemli çalışmalarda kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda toplumun tümünü ilgilendiren birçok etkinliğin afişlerinin de litografi ile tasarlandığı sonucuna varılabilir.

Çalışmanın bir başka öne çıkan özelliği, ülkemizde yer alan atölyeler ve sanatçılar ile yapılan görüşmeler ve buradan elde edilen bulgulardır. Atölye ortamı, litografinin geleceği, eğitim, yaratıcılık ve toplum konularının ele alındığı görüşmede, litografi ile ilgili birçok konuya ışık tutacak veriler elde edilmiştir. Atölye ortamı konusunda sanatçıların atölye ortamının motivasyon konusunda olumlu etkilerinden bahsettiği görülmüştür. En çok karşılaşılan güçlükler bakıldığında ise malzeme temini ve maliyet konularının öne çıktığı gözlemlenmiştir.

Deneyimlere bakıldığında çalışmada yer alan sanatçılardaki genel kanının sanat hayatının başından itibaren akademik kaynaklardan yararlanılması ve hem disiplinlerarası hem de sanatçılar arası iletişim ve iş birliğinin sanata güç katacağı yönünde olduğu söylenebilir. Yine atölye ortamında yaşanan deneyimler doğrultusunda atölye paydaşlarının ortam bozucu davranışlarının sanatı olumsuz etkilediği, organizasyonlarda ise sanatçıların sıra dışı taleplerinin organizasyonun bütünlüğü ve kalitesi açısından sorun yarattığı görüşü, katılımcıların anlatımlarından çıkarılabilecek sonuçlar arasındadır.

Araştırmaya katılan sanatçıların ortak görüşlerinden birisi de litografinin geleceği konusunda genellikle umutlu oldukları görülmektedir. Bunun yanında atölye sayısının artırılması ve açılan atölyelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, ilgili alan mensuplarına önerilmiştir. Dijital baskı alanı ile ilgili genel görüş ayrı bir alan olduğu, litografiyi etkilemediği önündedir. Bunun yanı sıra litografiyi beslediği görüşlerine de rastlanılmıştır. Katılımcıların litografiye yeni başlayanlar için özellikle önceki çalışmaların analitik çözümlerinin yapılmasının önemli bir tecrübe olacağı ve

öğrenme süreçlerine önemli katkı sağlayacağı, deneysel çalışmalar ile kendilerini ifade etmelerinin en uygun yöntemini en düşük hata ile yapma imkanına erişecekleri yönünde tecrübe aktarımında buldukları görülmektedir. Ayrıca farklı disiplinlerinin katkısı da altı çizilen görüşler arasında yer almaktadır.

Litografi sanatında yaratıcılık ve ilham konusunda sanatçıların birçok farklı ilham kaynağından bahsettiği gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra özgün eserler ortaya koymalarında ilham kaynaklarının yanında kullandıkları özgün teknik ve materyallerin de etkisinin olduğu söylenebilir. Sanatçıların bir bölümü toplumsal mesaj arayışı içerisinde olmadığını ifade ederken, önemli bir çoğunluğu çocuk hakları, hayvan sevgisi, toplumsal sorunlar, hayatın içindeki zıtlıklar vb. toplumsal konuları işlediklerini belirtmişlerdir.

18. yüzyıldan günümüze kadar litografinin grafik tasarımda da önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Sanatın, sanatsal işlevinin yanı sıra bir iletişim aracı olarak kullanımı, birçok sanat disiplininde olduğu gibi litografide de karşımıza çıkmaktadır. Bu durum özellikle afiş tasarımlarında çokça karşılaşılan bir sanat anlayışı olarak litografinin yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. Çoğaltma tekniği olarak da kullanılan litografi, eserin hem üretiminde hem de çoğaltılarak dağıtılmasında önemli rol oynamıştır. Bu açıdan bakıldığında özgün bir duruş ortaya koyan litografi, afişlerde tercih edilmeye devam etmektedir.

Alan uzmanlarının da görüşlerine başvurularak şehir imgeleri alanında çalışma yapılmasının uygun olabileceği tespit edilmiştir. Buradan hareketle uygulama için Balıkesir ilinin tarihi dokusunu yansıtmak amacıyla Balıkesir’de bulunan tarihi yapıların fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir. Eskiz çalışmalarının oluşturulmasını takiben metal litografi ile baskı aşamasına geçilmiştir. Bu uygulamalarda metal litografi tekniği tercih edilmiş, öncelikle tasarımlar gerçekleştirilmiştir. Tasarımlar geliştirilirken geçmişteki örneklerden esinlenilmiş ve litografiye uygun tasarımların oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Tasarımların oluşturulmasının ardından litografi uygulaması gerçekleştirilmiş ve aşamaları ile paylaşılmıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan eserler tez içerisinde sunulmuş, ilgili alan mensuplarına ve sanatseverlere alternatif içerikler geliştirilmiştir. Çalışmalar esnasında kullanılan teknikler, karşılaşılan sorunlar ve farklı materyallerden elde edilen sonuçlar aktarılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda litografinin gelişime devam ettiği sonucuna varılabilir. Çalışmanın litografi alanında eser incelemesi, mevcut durum hakkında sanatçı görüşlerine yer verilmesi ve yeni uygulamalar bakımından literatürde yer alan diğer çalışmalara göre farklılık oluşturduğu söylenebilir. Nitekim literatür incelendiğinde Türkiye’de benzer bir çalışmanın yapılmadığı gözlemlenmiştir. Litografi ile ilgili akademik çalışmaların artırılması, özgün bir sanat dalı olarak litografinin yaşatılması için önem arz etmektedir. Çalışmada yer alan içeriklerin litografi sanatı ve birçok disiplin açısından yararlı olması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, B. (2017). Litografi Sanatı ve Hoca Ali Rıza. *Art-Sanat Dergisi*, (7), 429-434.
- Atan, U., ve Sıkkaş, M. (2022). İhap Hulusi'nin Markalar İçin Yapmış Olduğu Afiş Tasarımlarında Tipografinin Kullanım Biçimi Ve Gelişimi. *D-Sanat*, (3), 21-43.
- Ayan, H. M. (1998). *Başlangıcından Günümüze Litografi* (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Ayan, H. M. (2007). *Sosyolojik Açıdan Özgün Baskıresim Sanatının Bugünkü Durumu İle İlgili Profesyonel Sanatçıların Görüşlerinin İncelenmesi* (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Bahar, T. (2018). Güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde uygulanan geleneksel baskıresim tekniklerine alternatif olabilecek teknik önerileri.
- Berger M. (2005). *The Digital Fine Art Print—Opportunities and Challenges*. NIP ve Digital Fabrication Conference book,
- Beriş, Y., ve Kaplanoğlu, L. (2018). Dijital Baskı Teknolojisi ve Günümüz Baskıresim Sanatına Etkileri *Digital Printing Technology And Its Effects On Contemporary Printmaking Art*.
- Bıçakçı, E. (2018). *Çizgi romanın tarihsel düzlemde baskı sanatları ile kesişimi* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- Bilirdönmez, K. (2022). Çağdaş Tasarımda Optik Yanılsamalar Ve Shigeo Fukuda Örneği. *Journal Of Humanities And Tourism Research*, 12(2), 284-299.
- Bozhüyük, B. (2022). Kromolitografi Baskı Tekniği ve 19. Yüzyıl'daki Bazı Avrupa Matbaalarındaki Uygulama Örneklerinin İncelenmesi. *Sanat Dergisi*, (39), 77-87.
- Bulat, S., ve Aydın, B. (2014). Bauhause tasarım okulu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 105-120.
- Canbolat, S. C. (2023). Baskı Resim Bağlamında Ahşap Taş Baskı Tekniğinin Uygulanmasında Yeni Teknolojilerin Kullanımı. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*, 10(93), 590-599.
- Ciddi, M. L. (2017). Hoca Ali Rıza'nın Sanat Anlayışı Ve Taş Baskı Resimlerinin Sanat Eğitimindeki Önemi. *Bilim Eğitim Sanat Ve Teknoloji Dergisi*, 1(1), 24-30.

- Cingöz, H. (2008). Gericoult, Goya ve Delacroix'nın resimlerindeki romantik yaklaşımın irdelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çiçek, V. (2016). 19. Yüzyıl Sonrası Resim Sanatında Ve Türk Resminde Toplumsal Gerçekçi Eğilimler (Doctoral Dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Çilen, H. (1995). Metal ve taşbaskının ilk uygulama dönemleri (Master's thesis, Anadolu Üniversitesi).
- Dönmezer, S., ve Dipdemir Güçlü, B. (2021). Çağdaş baskıresim ve tüketim sorunsalı (Master's thesis, Anadolu Üniversitesi-Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Erdal, G. (2022). Jules Chéret'nin Kadınları (Chérette). Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi, 3(3), 11-17.
- Erdoğan, M. (2018). Dijital Teknoloji Çağında Baskıresim (Doctoral Dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Fırıncı, M. (2013). Dijital Çağda Geleneksel Baskı Resim Ve Teknikler Arası Geçiş (Melezleşme). Sanat Ve Tasarım Dergisi, 4(4), 127-135.
- Gümüştekin, N. (2013). Rengin bir grafik tasarım ürünü olarak afişe katkısı: Tarihsel bir inceleme. Yedi, (9), 35-50.
- Gündoğdu, D. (2022). Sanatta İş Birliği: İşbirlikçi Baskı Atölyesi ve Usta Baskıcı. Sanat ve Tasarım Dergisi, 12(1), 297-314.
- Hakan, S. (1989). Litografide aktarma teknikleri (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- İlbeyi, G. (1993). Geçmişten Bugüne Litografi.
- İlbeyi, G. (1996). Amerika'da Özgün Baskıresimde 1960'lı ve 70'li Yıllar.
- Kara, D. (2001). Bazı metal katyonlarının N, N'-bis (2-hidroksi-5-bromo-benzil) 1, 2-diaminopropan ile çözücü ekstraksiyonu ve uygulamaları.
- Kara, E. (2010). Resim sanatı bağlamında litografi.
- Karaalan, S. Ö. (2019). Alternatif Litografi Uygulamaları. The Journal of Academic Social Science, 89(89), 335-349.
- Karagöl, A. (2023). Tiyatro Afiş Tasarımlarının Brockmann'ın Izgara Sistemine Göre Analizi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(1), 145
- Kaymaz, Z. D. (2019). Kavramsal sanatta özgün baskının yeri ve kentsel dönüşüm teması.
- Keskin, İ. (2014). Baskı Resimde Alman Ekspresyonizmi (Dışavurumculuk) Ve Litografi Sanatına Yansımaları. Sanat Dergisi, (25), 53-66.

- Keskin, İ. (2017). 1831-1920 Yılları Arasındaki Türkiye'deki Litografi (Taşbaskı) Sanatı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (38), 9-20.
- Keskin, İ. (2017). Cumhuriyet Dönemi Özgün Baskıresmi İçinde Litografi (Taşbaskı) Sanatının Gelişimi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(2), 123-145.
- Kıran, H. (2016). Çağdaş baskı resim sanatına genel bir bakış. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(1), 54-77.
- Koç, S. M. (2006). Romantizm Işığında Francisco Goya Gravür Ve Litografilerinin Yüksek Öğretimde Özgünbaskı Uygulama Atölyelerindeki Eğitsel Boyutu (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Köksal, K. (2014). Türkiye'deki kültürel afişlerin tipografik açıdan incelenmesi (Master's thesis, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kurteş C. (2022) Hareketli İllüstrasyon Tasarımı Uygulamalarının İncelenmesi: 30 Ağustos Zafer Bayramınının 100. Yıl Tanıtım Örneği. (Kütahya Dumlupınar Üni, Yüksek Lisans Tezi)
- Kurut, T. (2012). Özgün baskı sanatında bir anlatım biçimi olarak portre (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Lehimler, Z. (2019). Afiş Tasarımının Geleceği. *The Journal of Academic Social Science*, 83(83), 163-176.
- Mansuroğlu, A. (2022). Kathe Kollwitz'ın Acıdan Tutkuya Evrilen Belli Başlı Eserlerinde Figür İncelemesi. *Sanat ve İkonografi Dergisi*, (3), 27-41
- Özaltun, G. (2022). Alphonse Mucha'nın Eserlerinin Arkasındaki Gizem: Art Nouveau Dönemi Sanatçılarının Karşılaştırmalı Analizi. *Turkish Studies*, 17, 3.Paul, Christiane (2008). *Digital Art*. Thames and Hudson: London.
- Sesigür, H. (1993). Litografi Tekniği (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Şahin, A., ve Yaman, M. (2019). Osmanlı Ve Batı Ressamlarının Kullandığı Yiyecek-İçecek Figürleri Üzerine Bir İnceleme. *Journal Of International Social Research*, 12(63).
- Taşcıoğlu, M., ve Siretli, A. (2017). Grafik Tasarımda Litografinin Yeri Ve Henri De Toulouse-Lautrec'in Afiş Tasarımları. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*, (18), 187-202.
- Torun, M. A. (2019). Baskıresimde teknolojik yöntemlerin kullanımı ve yaratıcı sürece olan etkileri (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Tunçel, O. (2019). Dijital Çağda Baskı Teknolojileri. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*, (23), 361-377.
- Uzun, E. (2023). Özgün Baskı Resim Teknikleri ve Reklam İlişkisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 609-620.
- Uzuner, N., ve Şahin, C. (2019). Post empresyonist dönemde Henri De Toulouse-Lautrec ve çağdaş kültürel afiş tasarımına etkileri. *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 1(2), 260-271.
- Ülüş, E. (2010). Atilla Atarın taşbaskı (litografi) uygulamaları ve Türk baskıresim sanatına katkısı (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Yörügen, Ü. (2019). IX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı Avrupa sanatında sosyo-kültürel dönüşümün taşıyıcısı olarak litografik afişler (Master's thesis, Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Yılmaz, D. (2010, Mart 16). *İzafiyet*.
<https://www.cartermuseum.org/collection/prangs-aids-object-teaching-lithographer-197826>
 Erişim Tarihi: 13.02.2024
- <https://news.artnet.com/partner-content/mourlot-editions-print-house>
 Erişim Tarihi: 16.02.2024
- <https://tamarind.unm.edu/timeline/1970s/>
 Erişim Tarihi: 16.02.2024
- <https://www.sketchbookb.com/journal/2013/1/13/litho-stones>
 Erişim Tarihi: 16.02.2024
- <https://borcheditions.com/printmaking/planographic-printing/lithography/>
 Erişim Tarihi: 01.03.2024
- <https://www.daniellecreenaune.com/mokulito>
 Erişim Tarihi: 01.03.2024
- <https://www.muskatstudios.com/lemon-etch-litho>
 Erişim Tarihi: 05.03.2024
- <https://www.freefall-laser.com/lasercuttingblog/2019/3/21/laser-litho>
 Erişim Tarihi: 16.04.2024
- <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Theodore-Gericault/1152507/Meduse-Gemisi-Bat%C4%B1%C4%9F%C4%B1%2C-1820.html>

Erişim Tarihi: 17.04.2024

[https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Vincent-van-Gogh/382894/Patates-Yiyenler,-1885-\(koyu-kahverengi-litografi\).html](https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Vincent-van-Gogh/382894/Patates-Yiyenler,-1885-(koyu-kahverengi-litografi).html)

Erişim Tarihi: 17.04.2024

<https://bayaiyi.com/m-c-escher-relativity/>

Erişim Tarihi: 21.06.2024

www.tamarind.unm.edu,

Erişim Tarihi: 22.06.2024

www.ogdencontemporaryarts.org

Erişim Tarihi: 23.06.2024

<https://www.cepgallery.com/ahmetsari-editions.html>

Erişim Tarihi: 17.10.2024

<https://www.instagram.com/sariahmet/>

Erişim Tarihi: 17.10.2024

<https://www.cepgallery.com/ahmetsari-editions.html>

Erişim Tarihi: 17.10.2024

<https://www.atillaatar.com/biyografi>

Erişim Tarihi: 17.10.2024

<https://www.engravist.art/atilla-atar-baskiresim-dunyada-nitelik-ve-nicelik-olarak-gelisti/>

Erişim Tarihi: 20.10.2024

<https://www.atillaatar.com/eserler/17-odullu-baskiresimler>

Erişim Tarihi: 20.10.2024

<https://dergipark.org.tr/pub@gokce2013>.

Erişim Tarihi: 20.10.2024

<https://uludag.edu.tr/ustad/haber/view?id=22267vetitle=ustad-son-sayisi-yayinlandi>

Erişim Tarihi: 20.10.2024

<https://www.douprintstudio.com/team>

Erişim Tarihi: 22.10.2024

<https://www.douprintstudio.com/studio>

Erişim Tarihi: 22.10.2024

<https://www.dogugundogdu.com/kopyasi-portrait/lightbox=dataItem-jv6omdxh>

Erişim Tarihi: 22.10.2024

<https://www.dogugundogdu.com/kopyasi-beytepe-fotopolimer-gravuer?lightbox=dataItem-jrantd0z>

Erişim Tarihi: 22.10.2024

<https://majigallery.com/artist/irfan-okan/>

Erişim Tarihi: 23.10.2024

<https://www.artiummodern.com/enproduct3130148/irfan-okan-d-1960-oteye-bakmak-imzali-2004-tarihli->

Erişim Tarihi: 23.10.2024

<https://medyalizm.com.tr/ismail-keskin-in-resim-sergisi-sasav-da-acildi/1476/>

Erişim Tarihi: 23.10.2024

<https://www.facebook.com/663873653746796/photos/pb.100063632855135.2207520000/733920860075408/?type=3>

Erişim Tarihi: 23.10.2024

<https://sasavsanat.blogspot.com/201401/ismail-keskin-litografi-baski-resim>

Erişim Tarihi: 23.10.2024

<https://www.great-republic.com/blogs/news/i-want-you-james-montgomery-flagg>

Erişim Tarihi: 11.11.2024

https://en.wikipedia.org/wiki/Lord_Kitchener_Wants_You

Erişim Tarihi: 11.11.2024

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 09/12/2024

Tez Başlığı: Grafik Sanatlarda Afiş Tasarımında Litografi Kullanılan Örneklerin İncelenmesi ve Yeni Tasarımlar

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 97 sayfalık kısmına ilişkin, 09/12/2024. tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 0'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardaahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

09.12.2024

Adı Soyadı: Gözde ERFİDAN
Öğrenci No: 21408900017
Ana Bilim Dalı: Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı
Programı: Sanat ve Tasarım (Disiplinlerarası)
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Doç. Dr. Filiz ÖZTÜRK

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL İZİN FORMU

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-67796128-000-2200042015
Konu : Bilimsel Yayın ve Etik Kurul Kararı
(Dr. Öğr. Üyesi Filiz ÖZTÜRK)

15.12.2022

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Filiz ÖZTÜRK

Danışmanı Olduğunuz Yüksek Lisans Öğrencisi Gözde GÜLER ERFİDAN'ın "**Grafik Sanatlarda Afiş Tasarımında Litografi Kullanılan Örneklerin İncelenmesi ve Yeni Tasarımlar**" başlıklı çalışması Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup, yapılan değerlendirme sonucunda söz konusu tez çalışmasının Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

Belge Doğrulama Kodu: TECD7A3

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi:

<https://ubys.ardahan.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Ardaahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü Rektörlük Hizmet Binası , Çamlıçatak Mevkii, Ardaahan
75002
Telefon No: (0 478) 2117575
e-Posta: bayek@ardahan.edu.tr
Kep Adresi: ardahanuni@hs01.kep.tr

Bilgi için :

Kubilay Aras
Etik Kurul Raportörü

Faks No: (0 478) 2117509
İnternet Adresi: www.ardahan.edu.tr

Telefon No:

(0 478) 2117575

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gözde ERFİDAN

Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Balıkesir Üniversitesi – Güzel Sanatlar Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi – Lisansüstü Eğt. Enstitüsü
Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Balıkesir Büyükşehir Belediyesi- Grafiker (2016-Halen)

İletişim

E-Posta Adresi

Tarih

Jüri Tarihi : 04.11.2024